

**UYARLANMIŞ YOĞUN TUVALET EĞİTİMİ YÖNTEMİNİN
OTİSTİK ÖZELLİKLER GÖSTEREN ÇOCUKLARA TUVALET
BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİNDE ETKİLİLİĞİ**

Avşar ARDIÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Programı**

Temmuz 2008

**UYARLANMIŞ YOĞUN TUVALET EĞİTİMİ YÖNTEMİNİN OTİSTİK
ÖZELLİKLER GÖSTEREN ÇOCUKLARA TUVALET
BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİNDE
ETKİLİLİĞİ**

Avşar ARDIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Programı

Danışman: Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temmuz 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

UYARLANMIŞ YOĞUN TUVALET EĞİTİMİ YÖNTEMİNİN OTİSTİK ÖZELLİKLER GÖSTEREN ÇOCUKLARA TUVALET BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİNDE ETKİLİLİĞİ

Avşar ARDIÇ

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2008

Danışman: Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Bu araştırmanın amacı; otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin öğretiminde uyarlanmış Azrin ve Foxx'un yoğun tuvalet eğitiminin etkisini belirlemektir. Bu araştırma üç otistik özellikler gösteren öğrenci ile eğitim ortamında uygulanmıştır. Bu çalışmada denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır.

Otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin edinim aşamasında öğretiminde uyarlanmış Azrin ve Foxx'un yoğun tuvalet eğitimi, sıvı alımının artırılmasını ve zaman çizelgesini içerirken aşırı düzeltme uygulamalarını içermeyecek şekilde kullanılmıştır. Uygulama günlük altı saatlik bir çalışmayı gerektirmektedir.

Bu çalışmada, hem gözlemciler arası güvenirlik hem de uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin edinim aşamasında öğretiminde, uyarlanmış Azrin ve Foxx'un yoğun tuvalet eğitiminin etkililiğini belirlemede grafiksel analiz kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları, otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin öğretiminde uyarlanmış Azrin ve Foxx'un yoğun tuvalet eğitiminin edinim aşamasında kuru kalma ve tuvalete çiş yapma becerilerinde etkili olduğunu göstermiştir. Sosyal geçerlik verileri bu sonuçları desteklemektedir.

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF MODIFIED INTENSIVE TOILET TRAINING METHOD ON THE TEACHING TOILET SKILLS TO CHILDREN WITH AUTISM

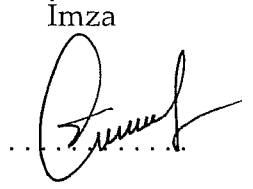
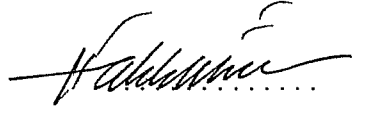
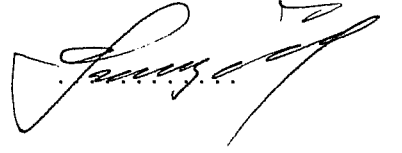
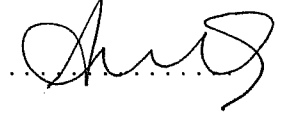
The purpose of this study is to determine the effectiveness of modified Azrin and Foxx's intensive toilet training method on the teaching toilet skills to children with autism. The modified Azrin and Foxx's intensive toilet training method of teaching toilet skills to children with autism consists of extra fluid taking and time schedule but not overcorrection procedures. Implementation needs a study of six hours per day.

The study was conducted with three children with autism in an educational setting. Multiple probe design was used in this study. Both interobserver and procedural reliability data were collected. Graphical analysis was used to determine the effectiveness of modified Azrin and Foxx's intensive toilet training method on the teaching toilet skills to children with autism.

The results of this study indicate that the modified Azrin and Foxx's intensive toilet training was effective on teaching dryness and urinating in-toilet at acquisition level to children with autism. Regarding parents were satisfied very much with the results.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Avşar ARDIÇ'ın, "Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi Yönteminin Otistik Özellikler Gösteren Çocuklara Tuvalet Becerilerinin Öğretiminde Etkililiği" başlıklı tezi 08/07/2008 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:Doç.Dr.Atilla CAVKAYTAR	
Üye	:Doç.Dr.İbrahim H.DİKEN	
Üye	:Yard.Doç.Dr.Oğuz GÜRSEL	
Üye	:Yard.Doç.Dr.Arzu ÖZEN	
Üye	:Yard.Doç.Dr.Adnan BOYACI	

Prof.Dr.İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırma, otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin öğretiminde uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yönteminin etkililiğini belirlemek için planlanmıştır.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde emeği geçen herkese teşekkür etmek isterim.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde devamlı beni yönlendiren, değerli düşünceleri ile katkıda bulunan, sınırlılıklarımı benden daha iyi değerlendirip bu konuda bana elinden gelen yardımı sağlayan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR'a en içten samimiyetimle teşekkür ederim.

Araştırmaya sabırla katılan ailelere ve çocuklarına teşekkür ederim.

Bu araştırma uygulamasının her aşamasında bana yardım sağlayan Özel Ekin Başak Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Kursu Genel Müdürü Mehmet TOPSAKAL'a ve ortaklarına teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca benimle bilgi birikimlerini paylaşan Özel Eğitim Bölümünün tüm öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Araştırmanın güvenilirlik çalışmalarını yapan Okul Öncesi Öğretmeni Meral ORHAN ve Sınıf Öğretmeni Mehmet Cem AKKÖSE'ye teşekkür ederim.

Beni bu tez ile paylaşan eşim Birgül, oğlum Kadir ARDIÇ'a, annem ve babama bana güç ve destek verdikleri; yaşamımı anlamlandırdıkları için teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Avşar ARDIÇ

Zihin Engelliler Özel Eğitim A.B.D.

Yüksek Lisans Programı

Eğitim

Lisans 1999 Orta Doğu Teknik Üniversitesi,
Psikoloji Bölümü

Lise 1992 Eskişehir, Atatürk Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri Ve Yılı : Kırşehir, 26.06.1975

Cinsiyet : Erkek

Yabancı Dil : İngilizce

İş

07.1999-10.1999 Stajyer Klinik Psikologu, SSK Dışkapı Eğitim Uygulama
Hastanesi Uyku Hastalıkları Kliniği

10.1999-07.2000 Psikolog, Güneş Diyaliz Merkezi

09.2000-03.2002 Psikolog-Sorumlu Müdür, Özel Yaprak Zihinsel Engelliler Eğitim
ve Rehabilitasyon Merkezi

12.2002-08.2003 Psikolog, Özel Çankaya Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

10.2003-06.2006 Psikolog, Sorumlu Müdür Yrd., Özel Can Özel Eğitim ve
Rehabilitasyon Merkezi

06.2006- Psikolog, Özel Ekin Başak Zihin Engelliler Eğitim ve
Rehabilitasyon Merkezi

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1. Öğrenciler Mehmet, Sevi ve Erdem'in Tuvalete Çiş Yapma Oranları.....	57
Şekil 2. Mehmet'in Ev Uygulaması Tuvalete Çiş Yapma Oranları.....	58
Şekil 3. Erdem'in Ev Uygulaması Tuvalete Çiş Yapma Oranları.....	58
Şekil 4. Öğrenciler Mehmet, Sevi ve Erdem'in Altını Islatma Oranları.....	60
Şekil 5. Mehmet'in Ev Uygulaması Altını Islatma Oranları.....	61
Şekil 6. Erdem'in Ev Uygulaması Altını Islatma Oranları.....	61
Tablo 1. Oturum, Deneme, Altını Islatma ve Tuvalete Çiş Yapma Miktarları.....	63

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
 1.GİRİŞ.....	 1
1.1. Bağımsız Yaşam Becerileri	1
1.2. Otistik Spektrum Bozukluğu	3
1.3. Tuvalet Becerileri	6
1.4. Tuvalet Becerileri Öğretimi.....	8
1.4.1. Geleneksel Yöntem	9
1.4.2. Hızlı Yöntem (Yoğunlaştırılmış Tuvalet Eğitimi)	11
1.5. Otizm ve Yoğun Tuvalet Becerileri Eğitimi Hakkında Alanyazınından Araştırmalar	12
1.6. Problem.....	19
1.7. Amaç.....	21
1.8. Önem	21
1.9. Sayıtlılar	22
1.10. Sınırlılıklar.....	23
1.11. Tanımlar	23
 2. YÖNTEM.....	 25
2.1. Denekler ve Seçimi.....	25
2.1.1.Ön Koşul Becerileri ve Değerlendirilmesi	25
2.1.2. Deneklerin Özellikleri	27
2.2. Araştırma Modeli.....	30
2.3. Bağımlı Değişken	34
2.4. Bağımsız Değişken.....	35
2.5. Veriler ve Verilerin Toplanması.....	36
2.5.1. Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu.....	36
2.5.2. Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu	37
2.5.3. Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formları.....	39
2.5.4. Uygulama Güvenirliği Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Toplama Formu	39
2.5.5. Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Veri Kayıt Formu ..	40
2.6. Uygulama Süreci	41
2.6.1. Ortam	41
2.6.2. Pekiştireçlerin Belirlenmesi.....	41
2.6.3. Başlama Düzeyi ve Yoklama Oturumları.....	45

2.6.4. Yoğun Tuvalet Eğitimi Uygulama Süreci	46
2.6.5. Yoğun Tuvalet Eğitimi Uygulamaları Sonrası Ev Uygulaması Süreci	50
2.7. Gözlemciler Arası Güvenirlilik	51
2.8. Uygulama Güvenirliliği	52
2.9. Sosyal Geçerlik.....	54
2.10. Verilerin Analizi	55
3. BULGULAR	56
3.1. Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi Yöntemi ile Tuvalete Çiş Yapma Becerisinin Edinim Düzeyinde Öğretilmesine İlişkin Bulgular	56
3.2. Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi Yöntemi ile Kuru Kalma Becerisinin Edinim Düzeyinde Öğretilmesine İlişkin Bulgular	59
3.3. Sosyal Geçerlik.....	63
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	65
4.1. Sonuç	65
4.2. Tartışma.....	65
4.3. Öneriler.....	70
4.3.1. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	70
4.3.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler	71
EKLER	73
KAYNAKÇA	126

1.GİRİŞ

Bireyin toplumsal yaşamda özgürleşebilmesi için en temel süreç, bireyin başkalarından bağımsız bir yaşama sahip olmasıdır. Diğer bir deyişle, bireyin toplumsal yaşam içinde tek başına var olabilmesinin koşulu hem topluma hem de kendine karşı olan sorumluluklarını yerine getirebilmesidir. Bu, bir bireyin toplum içinde bağımsız olmasının en temel koşuludur ve diğer bireylerin de bağımsız olmasının önünü açan bir gerekliliktir. Bireysel gelişiminin ilk aşaması anne ve babadan bağımsızlaşma ile başlar. Birey için ilk toplumsal ortam olan aileden bağımsızlaşmasının ilk aşaması da özbakım becerilerinin gelişimidir (Bettison, 1982). Birey kendi temel ihtiyaçlarını karşılama becerisine sahip oldukça, anne-babanın gözetiminden uzaklaşabilir ve böylece anne-babanın da bağımsızlaşmasına olanak sağlar. Snell ve Farlow (1993), özbakım becerilerinin gelişiminin, bireyin anne-babadan bağımsızlaşmasının başlangıcı olduğunu ve çocukların tuvaleti kullanmaya başlama, giyinebilme gibi becerileri yerine getirmelerinin bir aile için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

1.1. Bağımsız Yaşam Becerileri

Bağımsız bir şekilde yemek yeme, giyinebilme, tuvaleti kullanabilme ve kişisel temizliğini yapabilme becerilerine sahip olan bireyler, bağımsız bir yaşam için gerekli olan ilk becerileri göstermeye başlamışlardır. Bu çerçeveden bakıldığında, normal gelişim gösteren çocuklar kadar zihinsel yetersizliğe ya da diğer gelişimsel problemlere sahip olan çocukların da bu becerilere sahip olması son derece önemlidir. Cavkaytar (2000), bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi yetersizliği olan çocukların eğitiminde de onların ileride bağımsız olarak yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve toplumla bütünleşmelerinin amaçlandığını belirtmektedir. Bu durum, özbakım becerilerinin yetersizliği olan bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ancak bu becerilerin kazanılması, yetersizliği olan bireylerin bağımsız olarak yaşamlarına devam etmesi için tek başına yeterli olmayacaktır.

Bağımsız yaşam becerileri olarak adlandırılan becerilerin sınıflandırılması, alanyazınında farklı şekillerde ifade edilmektedir. Ancak bu sınıflandırmaların en kapsamlısı Close, Sowers, Halpern ve Boubeau (1985) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflamanın Cavkaytar (2000) tarafından yapılan uyarlaması, bağımsız yaşam becerilerini dört ana başlık altında toplamıştır: (a) Başarı için gerekli olan beceriler, (b) uyum için gerekli olan beceriler, (c) günlük yaşam becerileri ve (d) meslek öncesi ve mesleki beceriler.

Başarı için gerekli olan beceriler; temel gelişim becerileri, yaşamda gerekli sayısal, okuma ve iletişim becerileri gibi alt beceri dallarını içermektedir. Bu beceriler, bireyin toplum içinde başkasına yük olmadan yaşamasının önünü açabilecek beceriler olarak da değerlendirilebilir. Bu sınıflamanın ikinci kategorisi uyum için gerekli becerilerdir. Bu başlık; kendini tanıma, kişilik ve duygusal uyum ile bireylerarası sosyal beceriler alt başlıklarını içermektedir. Bu beceriler daha çok psikolojik temelli becerilerdir. Bu becerilerin kazanılması ile bireyin toplum içinde etkili iletişim kurabilmesi, kendini savunabilmesi ve etkin kazanımlar sağlayabilmesi amaçlanmaktadır. Günlük yaşam becerileri; özbakım becerilerini, tüketici becerilerini, ev içi becerilerini, sağlık bilgisini ve topluma ilişkin bilgiler gibi alt beceri alanlarını kapsamaktadır. Bu beceriler, bireyin kendi yaşamının en temel aşamasında başkasına bağımlı olmamasına ve sağlıklı bir yaşam devam ettirmesine olanak sağlar. Bu sınıflamanın son başlığı ise meslek öncesi ve mesleki becerilerdir. Bu beceri alanı; işe hazır olma, mesleki davranışlar ve işe uygun sosyal davranışlar sergileme gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. Sınıflamanın bu bölümü, bireyin bağımsız bir yaşam devam ettirmesi için ihtiyaç duyacağı ekonomik kaynakların birey tarafından kazanılmasına olanak sağlayacak becerileri ifade etmektedir.

Yetersizliği olan bireylerin ve ailelerinin yaşam kalitesinin artırılmasında, bağımsız yaşam becerileri önemli bir yer tutmaktadır. Ancak yetersizliği olan bireylerin bu becerileri öğrenmeleri normal gelişim gösteren bireylerin öğrenmesinden daha zor gerçekleşmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların aileleri, kendi çocuklarının birçok beceriyi nasıl ve ne zaman öğrendiği konusunda net bilgiler veremezken;

yetersizliği olan çocukların aileleri bu konuda birçok sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedirler (Williams, Oliver, Allard ve Sears, 2003).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin erken yaşlarda toplum içine katılamamalarının ve gerekli eğitim çalışmalarının içinde yer alamamalarının önündeki temel engeli öz bakım becerileri oluşturmaktadır. Bu becerilere sahip olmayan bireylerin ailelerinin, en fazla zaman ayırdığı konu; bu bireylerin gerekli bakımlarının yapılmasıdır. Yetersizliği olan bireylerin uygun tuvalet becerilerine sahip olmamasının Türkiye’de birçok eğitim kurumuna kabul edilmeme gerekçesi yapıldığını bu çocukların ailelerinin ifade ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum, yetersizliği olan bireylerin normal gelişim gösteren bireylerle birlikte en az kısıtlayıcı ortamlarda bulunarak eğitim görme ilkesi önündeki temel engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi sorunları yaşayan bireylerin bir bölümünü de otistik özellikler gösteren çocuklar oluşturmaktadır. Ando (1977), otistik özellikler gösteren çocukların diğer yetersizliği olan bireylere göre tuvalet becerilerinde daha zor eğitildiklerini ve hem gerekli olan zaman hem de harcanan emek açısından daha fazlasına ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.

1.2. Otistik Spektrum Bozukluğu

Leo Kanner’in “erken çocukluk otizmi” olarak bilinen davranış desenlerini tanımlamasının üzerinden 50 yıldan fazla bir zaman geçmiştir. Bu geçen zaman içinde otizmin bir spektrum bozukluğu olduğu tespit edilmiş ve bu bozukluğu sınırları, özellikleri ve nedenleri üzerine sayısız araştırma yapılmıştır. Bu bozukluk başlangıçta klinik psikoloji ve psikiyatrinin ilgi alanı olmasına rağmen farmakolojiden genetik mühendisliğine kadar birçok alanın araştırma alanına girmiş ve üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Ancak bu zaman aralığında otizm tanısı alan bireylerin sayısında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Dairesi (2000), 1993 ile 1998 yılları arasında otizm tanısı alan çocukların sayısında % 244 oranında artış olduğunu rapor etmiştir (Levy, Kim ve Olive, 2006). Bu artışın nedeni hala netlik kazanmamıştır. Fakat tanılama ltlerinin açıklık kazanması (Fombonne, 1999), otistik özellikler gösteren çocukların değerlendirilmesindeki lme yöntemlerinin ve otizmin

sınırlarının tanımlanmasındaki iyileşmeler (Fombonne, 1999) bu artışın nedeni olarak gösterilmektedir.

Uluslararası alanyazınında otistik spektrum bozukluğu ve yaygın gelişimsel bozukluk terimleri birbirinin yerine kullanılan kavramlardır (Kırcaali-İftar, 2003). Ancak bu araştırmada “otizm” kavramı “otistik spektrum bozukluğu” yerine kullanılmıştır. Benzer şekilde, “otistik özellikler gösteren çocuk” kavramı da “otistik spektrum bozukluğuna sahip olan çocuk” yerine kullanılmıştır.

Otizm, sosyal etkileşimde ve iletişimde yetersizlik, sık sık ortaya çıkan el sallama ve vücudu sallama gibi atipik vücut hareketleri ile tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2000). Otizmin belirtileri dört temel başlık altında toplanmaktadır. Bu belirtiler: (a) Sosyal etkileşimde yetersizlik, (b) iletişimde ve oyunda yetersizlik, (c) takıntılı davranışlar ve (d) diğer belirtilerdir (Kırcaali-İftar, 2003). Ancak bu belirtiler otizmin alt kategorilerinin hepsi için geçerli değildir. Belirtiler genel bir yapı olarak tanımlanmıştır ve otizmin alt kategorileri bu belirtilerin bazılarını kendi içlerinde barındırırlar. Yukarıda belirtilen dört temel başlık aşağıda açıklanmıştır.

İlk olarak, sosyal etkileşimde yetersizlik; otistik özellikler gösteren çocukların tanımlanmasında en temel belirti grubunu oluşturmaktadır. Sosyal etkileşimde yetersizlik, göz kontağı kurmada sınırlılık, ortak ilgide sınırlılık, başkalarının yaptıklarına karşı ilgisizlik, etkileşimde isteksizlik, yalnızlığı tercih etmek ve başkalarının duygularını anlamada yetersizlik ile tanımlanır (Kırcaali-İftar, 2003). Bu çocuklar pek çok kişinin göz kontağı kurduğu durumlarda göz kontağı kuramamaktadırlar. Sosyal iletişim ve etkileşim için gerekli olan ortak ilginin oluşturulmasında sınırlılık yaşamaktadırlar ve benzer şekilde başkalarının ya da içinde bulundukları sosyal ortamlardaki bireylerin yaptıklarına karşı ilgisiz kalmaktadırlar. Otistik özellikler gösteren çocuklar diğer çocuklarla etkileşimde isteksizlik yaşamakta ve yalnızlığı tercih etmektedirler. Bütün bu belirtilere ek olarak otistik özellikler gösteren çocuklar başkalarının duygularını da anlamakta yetersiz kalmaktadırlar.

İkinci olarak, otistik özellikler gösteren çocuklar iletişimde ve oyunda yetersizlikler göstermektedirler. Bu yetersizlikler, dil ve iletişimde sorunlar, vücut dilini kullanımda sınırlılık ve hayali oyunda gerilik ile tanımlanmaktadır (Kırcaali-İftar, 2003). Bu çocuklar dil gelişiminde gerilikler yaşamakta hatta birçoğu konuşma becerisini geliştirememekte ya da sıra dışı konuşma özellikleri göstermektedirler. Buna ek olarak, jest ve mimikleri doğru şekilde kullanamamaktadırlar. Sosyal etkileşimin en önemli bileşeni olan jest ve mimikler birçok durumda aynı ifadelerin anlamını değiştirebilmektedir. Ancak otistik özellikler gösteren çocukların jest ve mimikler birbirine uyum göstermemektedir. Bu çocuklar, sembolik öğeleri içeren ve nesneleri gerçek işlevleri doğrultusunda kullanarak oynanan işlevsel oyunları oynamakta da sorunlar yaşamaktadırlar. Bu oyunları ya hiç oynayamamakta ya da akranları ile karşılaştırıldığında çok beceriksizce oynamaktadırlar.

Belirtilerin üçüncü ana başlığını takıntılı davranışlar oluşturmaktadır. Bu davranışları nesne takıntıları, hareket takıntıları, ilgi takıntıları ve düzen takıntısı oluşturmaktadır (Kırcaali-İftar, 2003). Otistik özellikler gösteren çocukların çevremizde bulunan nesnelerle sıra dışı şekillerde etkileştikleri gözlemlenmektedir. Nesne takıntısı olarak isimlendirilen bu durum her çocukta farklı şekilde görülmektedir. Takıntılı davranışların diğer örnekleri ise el çırpma, koşma, zıplama ve sallanma gibi belli bir ritim içeren ve uzun sürelerle yinelenen davranış örüntüleri oluşturmaktadır. Bu tür hareket takıntıları her çocukta çeşitlilik gösterdiği gibi bir çocukta birden fazlasına rastlanabilmektedir (Alloy, Acocella ve Bootzin, 1996). Belli düzeyde gelişim gösteren bazı otistik özellikler gösteren çocuklar bir ya da birkaç sıra dışı konuda ilgi geliştirebilmektedir. Bu tip ilgi takıntıları da bu çocukların sürekli aynı konu ile ilgilenmeleri ve sadece bu konular üzerine konuşmaları ile sonuçlanmaktadır. Son alt başlık olarak ise düzen takıntılarını belirtmek yerinde olacaktır. Otistik özellikler gösteren çocuklar normal insanların günlük yaşam içinde belli bir sıra içinde gerçekleştirdikleri ama sıranın bozulması durumunda bu sıranın takip edilmesinde ısrar etmedikleri konularda aşırı ısrarcıdırlar. Bu durum bu çocukların sorun davranış geliştirmelerine kadar uzanan bir sürece neden olabilir.

Belirtilerin dördüncü ve son ana başlığını diğer belirtiler oluşturmaktadır. Otistik özellikler gösteren çocukların acıya karşı duyarsız oldukları, görme, işitme ve tat alma gibi duyularının bazılarında aşırı duyarlılıklara sahip oldukları, uygun olmayan gülme ya da kıkırdamalar gösterdikleri, kendilerine ya da çevreye yönelik saldırgan davranışlar sergiledikleri, öfke nöbetleri yaşadıkları, aşırı hareketlilik ya da hareketsizlik gibi sınır davranış örüntüsü sergiledikleri, tehlikelere karşı duyarsız davrandıkları veya algılamadıkları ve kas gelişiminde tutarsızlık yaşadıkları belirtilmiştir (Kırcaali-İftar, 2003).

Otizm, 2001 yılında yayınlanan Amerikan Psikiyatri Birliği: Psikiyatride Hastalıkların Tanılanması ve Sınıflandırılması El Kitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı'sında (DSM-IV-TR) yaygın gelişimsel bozukluk olarak ifade edilmiş ve sınıflandırılmıştır. DSM-IV-TR, yaygın gelişimsel bozukluğu beş alt gruba ayırmıştır. Bunlar; (a) otistik bozukluk, (b) rett bozukluğu, (c) çocukluğun dezintegratif bozukluğu, (d) asperger bozukluğu ve (e) başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluk (atipik otizmi de kapsar)'dır (Hekimler Yayın Birliği, 2001).

Yukarıda ifade edilen belirtileri gösteren bireylerin, birçok gelişim alanında sorun yaşadıkları bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bireylerin bağımsız bir yaşama sahip olmaları, toplumsal ortamlarda gerek öğrenme ve eğitim gerekse yaşam kalitelerinin artırılması amacıyla yer almaları son derece önemlidir. Daha önce ifade edildiği gibi özbakım becerileri, bağımsız yaşam için gereksinim duyulan en temel becerilerdir. Bu nedenle normal gelişim gösteren bireyler gibi otistik bireylerin de gelişim aşamalarının ilk basamağını özbakım becerileri oluşturmaktadır. Özbakım becerileri ise bağımsız giyinme, yemek yeme ve tuvalet becerileri gibi becerileri içermektedir (Snell ve Farlow, 1993).

1.3. Tuvalet Becerileri

Tuvalet becerileri, çocuk gelişiminin önemli bir parçasıdır ve sosyal ortamlarda kabul ile bağımsızlık için gereklidir (McManus, Derby ve McLaughlin, 2003). Normal gelişim

gösteren bir çocuğun tuvalet becerilerini edinebilmesi için sistematik bir eğitim çalışmasına gerek duyulmamaktadır. Fakat bu becerilerin edinimi yaşamın ilk yıllarında nörolojik ve fizyolojik olgunlaşmayı da gerekli kılmaktadır (Bettison, 1982).

Bebekler bağırsaklarını ve mesaneleri boşaltma refleksine sahip olarak dünyaya gelirler. Bu refleks başlangıçta boşaltımın bebeğin öz iradesi dışında gelişmesine olanak tanır. Bebeğin bağırsaklarının ve mesanesinin bir kapasitesi vardır ve bu kapasite oldukça küçüktür. Ancak boşaltım miktarı, alınan sıvı ve katı yiyecek miktarının, hareketliliğin, sıcaklığın ve genel sağlığın durumuna göre değişiklik gösterir (Bettison, 1982).

Yaşamın birinci ya da ikinci yılında sinir sisteminin olgunlaşması ile bebek, bağırsakların ve mesanenin dolması hissine karşı bir duyarlılık geliştirir ve bu duyarlılığı farklı şekillerde ifade eder. Bu ifadeler, ilk aylarda mimiksel ve jestsel iken ilerleyen ay ve yıllarda sözel hale gelir. Ancak zihinsel yetersizlik durumunda ya da sinir sisteminde meydana gelen hasarlarda bu farkındalık gelişmeyebilir ve bu bireylere bağırsak ve mesane kontrolünü öğretmek güçleşir (Bettison, 1982).

Çocuklar üç yaşındayken, mesaneleri tamamen doluyken bile belli bir zaman aralığı için çişlerini tutabilme becerisini gösterebilmektedirler. Bu durum, perineal kasların bilinçli kontrolünü gerekli kılmaktadır. Bu tutma becerisi, çocukların mesane kapasitelerinin büyümesine neden olur ve çocukların gün içinde tuvalete ihtiyaçlarının miktarını düşürür. Ancak bu durum, tam anlamıyla tamamlanmış istemli bir kontrol değildir. Çocuklar bu dönemde dikkatlerini başka konulara verdiklerinde perineal kasların gevşemesi gerçekleşir ve boşaltım olgusu oluşur. Perineal kasların gevşemesi sağlanamazsa tuvalete götürülen çocuk çişini tuvalete yapmaz ancak oyuna döndükten sonra dikkatinin dağılması ile perineal kaslar gevşer ve kazalar gerçekleşir (Bettison, 1982).

Çocukların çoğu dört yaşındayken, dolu bağırsak ve mesanelerini kendi isteğiyle boşaltmayı öğrenirler. Çocuklar bu yaşlarda çiş akışını kesmeyi ve tekrar başlatmayı becerebilirler. Bu gelişim, çocukların gün içinde kuru kalabildikleri gibi geceleri de

kuru kalmalarına olanak sağlayan becerilerin gelişmesine olanak sağlar (Bettison, 1982).

Tuvalet kontrolünün son gelişim aşaması altı yaşında gerçekleşir. Bu aşamada çocuklar bağırsaklarının ve mesanelerinin tam olarak dolu olmadığı zamanlarda da tuvalet ihtiyaçlarının giderebilirler. Bu durum diyafram, abdominal ve perineal kasların koordinasyonunun son derece iyi olmasını gerekli kılmaktadır. Bu dönemde çocukların mesane ve bağırsak kapasiteleri yetişkinlerinkine yakındır (Bettison, 1982).

Ancak yukarıda basitçe ifade edilen bu gelişim, gelişimsel yetersizliği olan bireylerde bu şekilde gerçekleşmez. Gelişimsel yetersizliği olan bireyler, bu becerileri normal gelişim gösteren çocuklara göre daha geç kazanmaktadırlar (Bettison, 1982). Gelişimsel yetersizliğin birçok şekli duyuşal işlevlerde bazı özel bozuklukları içermektedir. Bu duruma motor becerilerdeki eksiklikler, algılama ve anlamada yetersizlikler ile dikkat süresinin kısalığı veya yoksunluğu da eşlik etmektedir. Tüm bunlar gelişimsel yetersizliği olan bireylerde tuvalet becerilerinin kazandırılmasında özel eğitimi zorunlu kılmaktadır.

1.4. Tuvalet Becerileri Öğretimi

Tuvalet becerileri, tuvalet kontrolünün kazanılması ve bağımsız olarak tuvalet yapma becerisinin kazanılması olmak üzere iki alt beceriden oluşmaktadır (Varol, 2004). Tuvalet becerilerinin belirli bir sıra içinde öğrenildiği alanyazınında belirtilmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklar sırasıyla bağırsak kontrolü kazanımı, mesane kontrolünün kazanımı ve gece mesane kontrolü kazanımını gerçekleştirmektedirler (Rubin ve Fisher, 1982). Soyunma, giyinme ve temizlenmeyle ilgili ek beceriler normal gelişim gösteren çocuklarda da diğer becerilerdeki bağımsızlığı geriden izlemektedir (Varol, 2004).

Diğer tüm becerilerde olduğu gibi tuvalet becerilerinde de bazı ön koşul becerileri vardır. Bu ön koşul beceriler; (a) boşaltım örüntüsünün sabit olması, (b) günlük 1–2

saatlik kuruluk süresinin olması (c) takvim yaşının en az iki olmasıdır (Snell ve Brown, 2000). Varol (2004), tuvalet kontrolünün kazanılmasında ön koşul olmayan ancak bu becerinin kazanılmasını kolaylaştıran bazı beceriler tanımlamıştır. Bu beceriler; (a) öğrencinin tek başına tuvalete gidebilmesi, (b) öğrencinin temel soyunma ve giyinme becerilerini öğrenmesi için gerekli olan el becerilerine sahip olması, (c) öğrencinin yüz ifadesi ya da duruşuyla tuvalet yapma gereksinimini ifade etmesi ve (d) öğrencinin ıslak ya da kirli olmaktan rahatsızlık duyup hoşnutsuzluğu belirtmesidir.

Tuvalet eğitiminde iki yöntem söz konusudur: Geleneksel yöntem ve hızlı yöntem (Snell ve Brown, 2000). Bu yöntemleri oluşturan ana bileşenler üzerinden çeşitli değişiklikler yapıldığı gibi yeni bileşenler eklenerek bazı uyarlamalar yapılmıştır. Bu iki ana yöntem aşağıda incelenmiştir.

1.4.1. Geleneksel Yöntem

Geleneksel yöntemin temel dayanağı; 7–10 gün süresince tuvalet yapma saatlerinin saptanması, kuruluk süresinin belirlenmesi ve mesane ile bağırsak geriliminin en fazla olduğu saatlerin tespit edilmesi için sağlıklı bir şekilde kuruluk süresi kayıt çizelgesinin tutulmasıdır (Varol, 2004). Daha önce belirtildiği üzere, eğer gün içinde kuru kalma süresi 1 saatten az ise çocuğun tuvalet eğitimine hazır olmadığına karar verilir ve bu eğitim için birkaç ay sonrası beklenir.

Geleneksel yöntem uygulamasında çocuğun altı gündüz bağlanmaz. Geleneksel yöntemin uygulanmasının aşamaları şu şekildedir: Belirlenen tuvalet yapma saatlerinden 10 dakika önce, çocuğun tuvalete oturması sağlanır. Bu aşamada çocuğun pantolonunu indirmesi istenir. Eğer çocuk bu beceriye sahip değilse yetişkin tarafından pantolonu ve külotu indirilir (Varol, 2004). Çocuk belirlenen süre lazımlık ya da tuvalette otururken çişini tuvalette yaparsa belirlenen pekiştireçle pekiştirilir. Eğer boşaltım gerçekleşmezse çocuk tuvaletten kaldırılır ve beş dakika başka bir etkinlik ile ilgilenmesi sağlanır. Sonra tekrar tuvalette oturtulur. Boşaltım gerçekleşirse çocuk pekiştirilir, gerçekleşmezse çocuğun tuvaletten çıkması sağlanır. Çocuğun bütün çiş ve

kaka yapıları bir forma kayıt edilir. Çocuk tuvalette olduğu zamanlar diğer becerilerinin öğretimi gerçekleştirilebilir. Bütün amaca yönelik davranışlar pekiştirilir. Bu süreç tüm tuvalet yapma saatlerinde tekrarlanır ve öğrencinin bu süreç içerisinde davranışsal amacı % 80 düzeyinde gerçekleştirdiğinde kuruluk süresinin uzatılması amacıyla bir sonraki davranışsal amaca geçilir (Varol, 2004).

Geleneksel tuvalet eğitim yöntemine dair bazı iyileştirmeler yapılmıştır (Snell ve Brown, 2003). Böylece geleneksel tuvalet eğitimin etkililiğinin ve verimliliğinin artırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan iyileştirmelerden birincisinde, kuru kalma süresi olarak belirlenen süre içinde çocuğun pantolonun ıslaklık ve kuruluk bakımından kontrolü gerçekleştirilir. Eğer çocuğun pantolonu kuru ise pekiştirilir ve bu şekilde öğrencinin ıslak ve kuru arasındaki farkın ayırdına varması sağlanmaya çalışılır. Edinim gerçekleştikten sonra bu kontrol öğrencinin çişini tutma davranışını gösteremeye devam etmesine yardımcı olacaktır (Snell ve Brown, 2003).

İkinci olarak yapılan iyileştirme, kazalar (öğrencinin altını ıslatması) konusunda yapılan iyileştirmedir. Bu iyileştirmeler dört şekilde yapılmıştır. Bunlardan ilki sönme uygulamasıdır. Kaza gerçekleştikten sonra çocuğun pantolonu değiştirilir ve çocuk doğal bir süreç içinde temizlenir. Bu süreç içinde herhangi bir sosyalleşmeye izin verilmediği gibi herhangi bir şekilde pekiştireç olacak bir davranış da sergilenmez. İkincisi ise hoşnutsuzluk belirtmektir. Öğrencinin altına kaçırdığı görüldüğünde gerek sözel gerekse mimikle bu durumun yarattığı hoşnutsuzluk öğrenciye hissettirilir. Üçüncü iyileştirme, düzeltme uygulamasıdır. Bu uygulama, öğrencinin kendisinin yıkanmasına, giysilerinin değiştirilmesine katılmasını gerektirir. Bu uygulama sönme uygulamasında olduğu gibi en az sosyal etkileşimle gerçekleştirilir. Dördüncü ve son olarak yapılan iyileştirme sıvı alınının artırılmasıdır. Bu durum, öğrencinin edinim kazanması için daha fazla fırsata sahip olmasının önünü açmaktadır. Bütün bunlara ek olarak değerlendirmeyi kolaylaştıracı iyileştirmelerde söz konusudur. Bunlar tuvalet alarmı ve pantolon alarmı olarak kullanılan elektronik araçlardır (Snell ve Brown, 2003).

Varol (2004), gece tuvalet kontrolünün kazandırılması için geleneksel yöntemin kullanımını da açıklamaktadır. Ancak bu çalışmanın yapılabilmesi için bazı ön koşul becerileri gereklidir. Bunlar; (a) çocuğun gün içinde en az % 70 oranında tuvaletinin geldiğini sözel ya da eylemsel olarak belirtmesi ve (b) en az aynı oranda tuvalete götürüldüğünde tuvaletini yapmayı edinmiş olmasıdır. Gece eğitiminde kısaca şu basamaklar izlenir. Çocuğa akşam verilen sıvı miktarı azaltılır ve yatmadan önceki son iki saat hiçbir şey verilmez. Yatmadan önce çocuğun tuvalete gitmesi sağlanır. Çocuğun alıcı dil becerileri gelişmişse, söyleneni anlıyorsa ve sabah kuru bir şekilde uyanırsa pekiştireç verileceği, çocuğun anlayabileceği bir şekilde ifade edilmelidir. Eğer çocuk sabah uyandığında yatak ıslaksa önce belirlenen uygulama yönünde uygulama gerçekleştirilir. Fakat geleneksel yöntem tam anlamıyla uygulanacaksa çocuğa hiçbir şey söylenmeden yatak çarşafı değiştirilir. Çocuk yattıktan 1–2 saat sonra yatak kontrol edilir. Eğer altı ıslaksa sosyal bir etkileşim kurulmadan altı değiştirilir ve bir sonraki gün beş dakika daha erken kontrol edilir. Islak değilse çocuk kaldırılır ve tuvaletini yapmak üzere tuvalete götürülür. Bu süreç üç gün tekrarlanır. Eğer bu süre içinde bir kaza gerçekleşmezse dördüncü gün bu süre, duruma göre, 5 dakika ile 10 dakika arasında artırılır (Varol, 2004).

1.4.2. Hızlı Yöntem (Yoğunlaştırılmış Tuvalet Eğitimi)

Tuvalet eğitiminde ikinci öğretim yöntemi hızlı yöntemdir. Bu yöntem alanyazınında yoğun tuvalet eğitimi (intensive toilet training) olarak da ifade edilmektedir. Hızlı yöntemin temelini, alınan sıvıların miktarının artırılması ve çocuğun tuvalete gitme sıklığı örüntüsünün değiştirilmesi oluşturmaktadır (Varol, 2004). Bu yöntem “hızlı” denilmesinin nedeni, uygulamanın yüksek yoğunlukta olması ve çocuktaki davranış değişiminin hızlı olmasıdır (Snell ve Brown, 2003). Bu yöntemde çocuğun banyoda yer alan bir sandalyede oturtulması, içebileceği kadar sıvının verilmesi ve belli bir süre beklenmesi ile başlanır. Çocuğun sıvı alımını artırmak için özellikle sevdiği sıvılar tercih edilir. Buna ek olarak, pekiştireç olarak kullanılacak yiyeceklerin tuzlu ya da sodyum içeren yiyecekler olmasına dikkat edilebilir (McManus ve diğerleri, 2003). Bu aşamadan sonra çocuğun tuvalete oturması ve külotunu indirmesi istenir. Çocuk

boşaltımı gerçekleştirirse yiyecek pekiştireci verilir ve çocuk övülerek tuvaletten kalkması istenir. Çocuk sıvıları tükettikten sonra, 20 dakika içinde, boşaltımı gerçekleştiremezse tuvaletten kalkması, külotunu çekmesi ve tuvaletin yanındaki sandalyeye oturması istenir. Beş dakikalık bir aradan sonra çocuğun kuruluğu kontrol edilir. Çocuk kuru ise yiyecek pekiştireci sağlanır. Eğer çocuğun külotu kuru değilse pekiştireç gösterilir ancak verilmez. Otuz dakikalık bir zamandan sonra süreç tekrarlanır (Varol, 2004).

Yukarıda belirtilen öğretim yönteminin farklı uygulamaları bulunmaktadır. Ancak bu uygulamalar temelde benzer özellikler göstermektedir. Pekiştirecin verilmesi, zaman aralıkları, zaman aralıklarının arttırılması, kazalar sonrasında uygulanacak yöntemler, kuruluk ve ıslaklığı tespit etmek için kullanılan araçlar gibi farklılıklar söz konusudur.

Alanyazını sınırlı da olsa otistik özellikler gösteren çocuklarla yapılan araştırmaları içermektedir. Ancak izleyen bölümde sadece otistik özellikler gösteren çocuklarla yapılan araştırmalara yer verilmemiş yoğun tuvalet eğitimin geliştirilmesinde önem taşıyan ve otistik özellikler göstermeyen çocuklarla da yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

1.5. Otizm ve Yoğun Tuvalet Becerileri Eğitimi Hakkında Alanyazınından Araştırmalar

Alanyazını incelendiğinde tuvalet eğitimi programları olumlu pekiştirme ve cezayı içeren edimsel koşullanma ilkelerinin temelindeki davranışsal yaklaşımlar çerçevesinde uygulanmaktadır (Cicero ve Pfadt, 2002). Bu konudaki araştırmaların 1963 yılında Ellis ile başladığını ifade etmek yerinde olacaktır. Ellis 1963 yılında zihinsel yetersizliği olan bireylerin tuvalet eğitimi için gerekli olan teorik çatıyı yayınlamıştır. Ancak 1969 yılında Van Wagenen, Mayerson, Kerr ve Mahoney olumlu pekiştirme ve ileri pekiştirme sürecini (forward prompting procedure) kullanarak engelli olan ve olmayan çocuklara bağımsız tuvalet yapma becerilerinin öğretimini geliştirmişlerdir (Cicero ve

Pfadt, 2002). Bu yöntem alanyazınında “Van Wagenen Yöntemi” olarak adlandırılmaktadır.

1971 yılında Azrin ve Foxx bu teorik çatıyı bilimsel bir çalışma haline getirmişlerdir. Azrin ve Foxx, 1971 yılında yayınladıkları çalışmada bu yöntemi “hızlı” yöntem olarak ifade etmişler ancak takip eden çalışmalarda bu yöntem, “yoğun” tuvalet eğitimi yöntemi olarak isimlendirilmiş ve kullanılmıştır. Yaptıkları çalışma gelişimsel bozukluklara sahip olan bireylerin olumlu pekiştirme, pozitif cezalandırma ya da aşırı düzeltme ve tuvalet yapma çizelgesini içeren bir program çerçevesinde tuvalet eğitimine alınmasını içermektedir (Azrin ve Foxx, 1971). Çalışma sonuçları yöntemin başarılı olduğunu göstermiştir. Bu çalışmayı benzer çalışmalar takip etmiştir. Azrin ve Foxx’un yöntemi, Van Wagenen yönteminden tuvalet yapma çizelgesinin kullanılması ve ceza içeren süreçlerin kullanılması ile farklılaşmaktadır (Cicero ve Pfadt, 2002). Azrin ve Foxx’un (1971) yönteminden farklı olarak, Van Wagenen yönetimi cezalandırıcı yöntem yerine altına kaçırma durumun başlaması ile çocuğun tuvalete gitmesi için ipucu vermeyi içermektedir.

Luiselli (1996), geleneksel yönteme ve yoğun tuvalet eğitimi yönteminin bazı bileşenleri ile sekiz yaşında yaygın gelişimsel bozukluğa sahip bir öğrenci üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma öğrencinin okulda bulunduğu zaman aralığında yapılmıştır. Luiselli (1996), öğrencinin günde dört defa tuvalet ziyareti gerçekleştirmesini sağlayacak bir zaman çizelgesi kullanmıştır. Öğrenci bu çizelge ile belirlenen zamanlarda tuvalet götürülmüş ve tuvalette üç dakika oturtulmuştur. Öğrenciye herhangi bir ekstra sıvı tükettirilmemiştir. Bu uygulama, başlama düzeyi hariç üç aşamayı içermektedir. Birinci aşamada öğrencinin tuvalete üç dakika boyunca bezi ile oturması sağlanmıştır. Öğrenciye tuvalette olmadığı zamanlar eğitim külotu giydirilmiştir. Öğrenci tuvalete götürüldüğü zaman eğitim külotu çıkarılmış ve bez giydirilip tuvalette üç dakika oturması sağlanmıştır. Bu oturma süresince öğrenciye en çok sevdiği kitabı verilmiştir. Süre dolduğu zaman öğrencinin bezi çıkarılmış ve öğrenci beze çişini yaptıysa pekiştirilmiştir. İkinci aşamada tuvalette giydirilen bezde büyük bir delik açılmıştır. Böylece öğrencinin beze değil tuvalette çiş yapması sağlanmıştır. Öğrencinin tuvalette olmadığı zamanlarda eğitim külotu giydirilmiştir. Luiselli (1996)

bu aşamada ilerleme kaydedildikten sonra öğrencinin bez giymeyi beklemeden tuvalette oturarak çişini yapmasını beklemiştir. Bu gerçekleştikten sonra, üçüncü aşamada, öğrencinin eğitim külotu çıkarılmıştır. Uygulamanın onuncu haftasından itibaren öğrencinin kendisinin tuvalette gitmek istediği görülmüştür.

Cicero ve Pfadt (2002), Azrin ve Foxx modeli olarak kabul gören yöntemin yoğunluğunu ve çocuğun tuvalete götürülmesi gereken zamanı belirleyen zaman çizelgesini, diğer yandan Van Wagenen yönteminin ileri pekiştirme sürecini (forward prompting procedure) içeren bir kombinasyon ile otistik üç çocukla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma sonucunda çocukların kendi istekleri ile tuvalete gitme becerilerini kazandıkları ve altını ıslatma davranışının görülme sıklığının sıfıra indiği görülmüştür.

Ricciardi ve Luiselli'nin (2003) 11 yaşında otizm tanısına sahip bir çocukla yaptıkları çalışma, tuvalet eğitimi açısından önemli bir çalışmadır. Bu önemin nedeni, çocuğun çişini tutamama davranışının arkasında yetişkin dikkati ve istenmeyen ortamdan kaçmak için bu durumun mazeret olarak kullanmasına yönelik veriler içermesidir. Araştırmacılar yaptıkları düzenlemeler ve davranış kontrol yöntemleri ile çocuğun çişini tutamama davranışını engellemişler ve olumlu sonuçlara ulaşmışlardır. Bu araştırma çişini tutamama durumunun sadece eğitsel temellerinin olmadığını aynı zamanda sorun davranış örüntüsü içinde değerlendirilebilecek bir olgu olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Post ve Kirkpatrick (2004), yaygın gelişimsel bozukluk tanısı almış bir çocuğa, Cicero ve Pfadt (2002) tarafından kullanılan kombinasyon yöntemi ile tuvalet eğitimi uygulamışlardır. Çalışmanın temel amacı, öğrencinin bir doğal ortamda öğrendiği ipucu ile gerçekleştirilen tuvalet yapma becerisinin diğer doğal ortamlara da herhangi bir özel süreç gerektirmeden genellenebileceğinin gösterilmesidir. Araştırmacılar yapılan çalışma ile olumlu sonuçlara ulaşmışlardır. Bu çalışma sistematik olarak artırılan sıvı alımını ve özel elektronik aletleri içermeden başarı kazanılabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Buna ek olarak, çalışma işlevsel kullanılan pekiştiricilerin tuvalet eğitiminde daha önemli olduğunu göstermektedir.

LeBlanc, Carr, Crossett, Bennett ve Detweiler (2005), Azrin ve Foxx'un yoğun tuvalet eğitim sürecini uyarlayarak otistik özellikler gösteren üç çocuk ile çalışmışlardır. Bu çalışma deneysel açıdan kendinden önceki çalışmalara, özellikle Cicero ve Pfadt (2002) tarafından yapılan çalışmaya, eleştiriler getirmektedir. Bu çalışmayı önemli kılan bileşenler LeBlanc ve arkadaşları tarafından şu şekilde sıralanmıştır: (a) Bu çalışma, yoğun tuvalet eğitiminin otistik özellikler gösteren çocuklar üzerinde etkililiğini inceleyen ilk araştırmadır; (b) araştırmada çocukların altını ıslatmaya başlaması durumunda çocuğa eşlik edilerek uygulamacı tarafından hemen tuvalete götürülmüş ve çişini tuvalete yapması sağlanarak olumlu uygulama bileşenleri kullanılmıştır ve bu bileşenlerin hangi sıklıkta kullanıldığı belirlemek amacıyla veri toplanmıştır; (c) öğretim, okul ve ev ortamında uygulanmadan önce çocukların aileleri tarafından kurum dışı ortamlarda gerçekleştirilmiştir; (d) araştırma kendi isteği ile tuvalette yapmanın iyileştirilmesi amacıyla iletişim becerilerinin öğretimini içermektedir ve kendi isteği ile başarılı boşaltım yapmanın verilerini de toplamaktadır; (e) araştırmanın daha önce yapılan araştırmaların sınırlılıklarını ortadan kaldırdığı yazarlar tarafından belirtilmektedir (LeBlanc ve diğerleri, 2005). Araştırma, öğretimin etkililiğini değerlendirmek için deneysel desenleri kullanmakta, gözlemciler arası güvenilirliği değerlendirmekte, izleme çalışması verileri toplamakta ve sosyal güvenilirliği değerlendirmektedir. Araştırmada kullanılan yoğun tuvalet öğretiminin bileşenlerini şunlardır: Oturma çizelgesi, sıvı tüketimin çoğaltılması, iletişim becerilerinin öğretimi, çiş sensörleri ve alarmı, kazalar için olumlu uygulamaları, başarılı boşaltım ve kendi isteği ile tuvalete yönelme sonucunun programlanması. Araştırma sonucunda yoğun tuvalet öğretiminin üç otistik özellikler gösteren çocuk üzerinde etkili olduğunu bulunmuştur (LeBlanc ve diğerleri, 2005).

Keen, Brannigan ve Cuskelly (2007), geleneksel tuvalet eğitimi yöntemi ve videoyla model olmayı birleştirdikleri deneysel bir çalışmayı otistik özellikler gösteren beş öğrenci ile çeşitli ortamlarda çalışmışlardır. Çalışma edimsel koşullanma stratejilerinin yanı sıra farklı bir uygulama içermesi açısından önemlidir. Başlama düzeyi verileri öğrencilerin içinde bulunduğu ortamlarda toplanmıştır. Bu veriler toplanırken öğrenciler tuvalete gitmeleri için herhangi bir şekilde ipucu almamışlardır. Başlama düzeyinde

öğrencilerin 30 dakika bir altlarını ıslatıp ıslatmadıkları kontrol edilmiştir. Böylece öğrenciler altını ıslatma zamanları belirlenerek uygulama aşamasında kullanılacak tuvalete gitme zaman çizelgesi her öğrenci için bireysel olarak oluşturulmuştur. Öğrenciler gerek başlama düzeyinde gerekse uygulama aşamasında sıvı almaları konusunda serbest bırakılmıştır. Ancak araştırma raporunda öğrencilere sıvıların sunulup sunulmadığına dair bir bilgi yoktur. Başlama düzeyi verilerinin toplanması iki hafta sürmüştür. Bu araştırmada öğrenciler deney grubu ve kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubuna video ile model olma ve edimsel koşullanma stratejilerinin (operant conditioning strategies) kullanıldığı bir uygulama gerçekleştirilirken kontrol grubuna sadece edimsel koşullanma stratejilerinin kullanıldığı bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Her iki grupta yer alan öğrencilere uygulama aşamasında tuvalet ihtiyaçlarını belirtmeleri için resimlerin, sözlü ve işaret dilinin kullanıldığı ipuçları sunulmuştur. Öğrenciler tuvalete gitme, soyunma, tuvalette oturma, tuvalete çişini yapma, tekrar giyinme, sifonu çekme ve ellerini yıkma becerilerini gerçekleştirdiklerinde uygulamacı tarafından pekiştirilmişlerdir. Öğrencilerin tuvalette oturma süresi üç dakikadır. Öğrenci tuvalette oturduğu süre içinde tuvalete çişini yapmazsa uygulamacı öğrenciye herhangi bir uyarı vermemiştir. Öğrenci bu süre içinde tuvaletten kalkmak isterse uygulamacı öğrenciyi oturması için cesaretlendirmiştir. Öğrenciler tuvalette gitme zamanları dışında kalan süre içinde 30 dakikada bir altlarının ıslak olup olmadığı konusunda kontrol edilmişlerdir. Öğrencilerin altlarının ıslak olması durumunda uygulamacı öğrenciyi “ıslaksın” diye uyarmıştır. Bu çalışmada, kontrol grubu ile deney grubu arasındaki tek fark; deney grubuna tuvalete gitmeden önce altı dakika süren ve tuvaletin nasıl kullanılacağını gösteren video filminin izletilmesidir. Araştırma sonucunda yazarlar deney grubunun gün içinde tuvalete çiş yapma becerisinde kontrol grubuna göre daha başarılı olduğu ifade etmişlerdir.

Kyong-Mee Chung (2007), Azrin ve Foxx tarafından geliştirilen yoğun tuvalet eğitimi yöntemini çişini tutamama ve tuvalet eğitiminde başarısızlıkta uzun bir geçmişi olan 12 yaşındaki gelişimsel yetersizliklere sahip bir çocuğa tuvalet becerilerini öğretmek için uyarlayarak kullanmıştır. Bu araştırmada kullanılan uyarlanmış yöntem ceza bileşenini (kazalar için aşırı düzeltme) içermemektedir. Çünkü eğitimde ceza kullanımı okul

politikalarına uygun olmadığı gibi birçok etik sorunu ve tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Ayrıca belirtilen öğrencinin işlevsel düzeyinin, yaptığı kazalar ile aşırı düzeltme süreci arasında bir ilişki kurulabilmesini olanak vermeyeceği düşünülmüştür. Bu araştırmada yer alan diğer bir uyarılma ise sensörlerin kullanılmamasıdır. Çünkü bu uyarılamada pantolon alarmı ile kazaların tespit edilmesi uygulamanın aşırı düzeltme içermemesi nedeniyle uygulamanın önemli bir bileşeni olmaktan çıkmıştır. Üçüncü ve en önemli uyarılma ise tuvalet eğitimi için harcanan zamanın günlük 8 saatten 3 saate indirilmesidir. Bu uyarılmanın temel gerekçesi ise, okullarda uygulanan program ve çalışan personelin zamanı açısından günlük 8 saatlik eğitimin pratik olarak zor olmasıdır. Bu çalışmanın uygulama alanı katılımcının okulu ve evi olarak belirlenmiştir. Araştırmada iki bağımlı değişken söz konusudur; (1) uygun bir şekilde tuvalete çiş yapma oranı ve (2) pantolona çiş yapma oranı. Her günün sonunda tuvalette çiş yapma oranı, katılımcının tuvalete çiş yapma sayısının, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmesi ile hesaplanmıştır. Pantolona çiş yapma oranı ise katılımcının pantolonuna çiş yapma sayısının, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmesi ile bulunmuştur. Bu oranlar yüz ile çarpılarak yüzdelik oranlara çevrilmiştir. Güvenirlik verisi ise uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin % 60'ında toplanmıştır. Personel sıkıntısı nedeniyle kalıcılık çalışmaları sırasında güvenirlik verisi toplanmamıştır. Bu çalışma, ön-eğitim, uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi ve kalıcılık çalışması olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Ön eğitim aşaması sırasında (1-14 seans) katılımcı, okul saatlerinde (8.30-14.30) her saat tuvalete alınmıştır. Aynı rutin ceza içermeyen ve katılımcı kaçmaya çalıştığında fiziksel yardım verilerek takip edilmiştir. Öğrenci altına veya tuvalete çiş yaptığında en az ilgi gösterilmeye çalışılmıştır. Öğrenci tuvaletle ilişkili bütün becerilerde (pantolonunun indirilmesi ve çekilmesi, ellerin yıkanması, sifonun çekilmesi ve ışığın açılıp kapatılması) yardım almıştır. Bu uygulama aşaması hafta sonlarını içermeyen iki hafta sürmüştür. Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi (15-30 seanslar), uygulamalar Azrin ve Foxx'un (1973) Yoğun Tuvalet Eğitimi uygulamasının üç bileşeni hariç benzerdir. Bu bileşenler, günlük eğitim zamanının azaltılması (8.30-11.30), çiş tespit aracının kullanılmaması ve aşırı düzeltme uygulamasına yer verilmemesidir. Bu çalışmada gerçekleştirilen eğitimin ana bileşenleri şunları içerir: (1) Çocuk her yarım saatte bir tuvalete götürülür ve çişini yapıcaya kadar ya da 20 dakika klozette oturması, (2) Thompson ve Handson tarafından hazırlanan

rehber takip edilerek her yarım saatte bir sıvı verilmesi, (3) denemeler arası kuru kalma ve tuvalete çiş yapma için olumlu pekiştireç (sosyal övgü, şarkılar, yenilebilir ve dokunma duyusuna ilişkin pekiştireçler) verilmesi. Eğitimin diğer döngüsü uygulamaya başlanmadan önce verilen 10 dakikalık ara sırasında eğer başarılı çiş yapma gerçekleşirse öğrencinin tercih ettiği pekiştirece ulaşması için öğrenciye izin verilmiştir. Sabah gerçekleştirilen yoğun eğitim uygulamasından sonra öğrenci her iki saate bir banyoya alınmış ve çişini yapıncaya kadar ya da 5 dakika süre ile tuvalette oturtulmuştur. Bu uygulama sırasında, ekstra sıvı alınımına devam edilmemiş ve değiştirilmiş zaman çizelgesi kullanılmıştır. Kalıcılık eğitimi sırasında (31–138 seanslar), üç bileşen öğrencinin performansı temel alınarak zamanla yavaş yavaş değiştirilmiştir: (1) Tuvaletten ayrı geçirilen zaman 30 dakikadan 2 saate çıkarılmış, (2) katılımcının bezi çıkarılmış ve (3) ayakta çiş yapma eğitimi verilmiştir. Bir sonraki aşamaya geçmek için ölçüt üç gün ardı ardına % 80 ve daha fazla başarılı çiş yapma ve % 30 ya da daha az kaza oranının elde edilmesidir. Eğitim sırasında kullanılan aynı pekiştireçler başarılı çiş yapma için burada da kullanılmış ancak yiyecek ve dokusal pekiştireçler bu aşamada giderek azaltılmıştır.

Bu çalışma, ön eğitim ve uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi aşamalarında amaçlarına ulaşmıştır. Ancak kalıcılık aşamasında bazı sorunlar gözlemlenmiştir. Kalıcılık aşamasında ortalama başarılı çiş yapma % 79 ve bezine/pantolonuna çiş yapma oranı % 56'dır. Bu durum uyarlama çalışmasının tuvalete çişini yapma eğitimi konusunda etkili olduğunu göstermesine rağmen çişini tutma konusunda başarısız olduğunu göstermiştir. Chung (2007), bu durumun nedenlerini arasında şunların olabileceğini belirtmiştir: Birincisi, daha az saat uygulaması kullanılacaksa tuvalete başarılı çiş yapabilmelerini sağlamak için gelişimsel yetersizliğe sahip bireylere ek eğitim günleri gerekebilir. İkincisi, çocuğun gelişimi incelendiğinde, cezalandırma başarılı çiş yapma oranının artırılmasında gerekli bir bileşen olmadığı fakat kazaların azaltılması için önemli eğitimsel bir faktör olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Üçüncüsü, kazalardan kaçınmaya yardımcı olabilecek bir özellik olan kendiliğinden tuvalete gitme becerisi Azrin ve Foxx'un programının temel bileşeni olmasına rağmen bu araştırmada yer almamaktadır. Chung (2007), araştırma bulgularında ev ortamına genellenmenin sınırlı bir başarıya sahip olmasının ve yüksek kaza oranlarının ortaya çıkmasının öğrencinin iletişimdeki

yetersizliği ile ilişkili olabileceğini belirtmiştir. Dördüncüsü, öğrencinin tuvaletle ilişkili becerilerde bağımlılığı devam etmektedir ve bu durum tuvaletini yapma becerilerinin diğer bileşenlerini de kapsayan ek programların gerekliliğini göstermektedir. Beşincisi, ortamlar arasında öğrencinin tuvalet yapma davranışındaki değişkenlik tuvalet yapma becerilerinde sınırlı genelleme başarısını gösteren daha önceki araştırma bulguları ile uyumludur. Her bir ortam için özel bir programın uygulanması ya da her bir ortamda programın tekrarlanması tuvalet eğitim becerilerinin başarıyla genellenmesi için gerekli olabilir. Son olarak, birçok araştırmacının vurguladığı gibi, çocukların tuvalet eğitimi için en az 24 aya ihtiyacı vardır ve henüz bağımsız tuvalet becerileri için gerekli olacak gelişimsel zamanın ne kadar olduğunu dair herhangi bir bilgi yoktur.

1.6. Problem

Yoğun tuvalet eğitimi araştırma sonuçları bu uygulama yönteminin yetersizliği olan bireylerde etkili olduğunu göstermektedir. Ancak bu yöntem konusunda yapılan araştırmaların azlığı ve bu yöntemin uzmanlar tarafından az tercih edilmesi bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Pfadt, Cicero, Hopkins ve Gerenser (2000) hazırladıkları bir rapor dikkat çekicidir (Cicero ve Pfadt, 2003). Pfadt ve diğerleri, yoğun tuvalet eğitiminin araştırmalarda ve uzmanlar tarafından eğitim ortamlarında kullanılmama nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır. İlk olarak, gelişimsel yetersizlikleri olan bireylere eğitim hizmetlerinin verilmesini sağlayan politikalarda eğitim ortamlarında ceza ve sınırlandırıcı sonuçlar içeren süreçlerin kabul görmemesi ve hatta birçok örnekte yasaklanmış olması yönündeki değişiklik yoğun tuvalet eğitimi yönteminin kullanılmasında bir engel oluşturmaktadır. İkinci neden olarak ise aşırı düzeltme yönteminin bazı örneklerde etkisiz olarak görülmesidir. Diğer bir neden uygulamacıların ve doğrudan bakım veren bireylerin araştırma temelli tuvalet eğitim uygulamalarını bilmemeleri olabileceği belirtilmiştir. Dördüncü neden ise hizmet verilen ortamlardaki değişiklikler sınıflarda istek temelli tuvalete gitmeyi destekleme ihtiyacına neden olmuştur. Bu durum eğitim ortamlarında tuvalet eğitimine bir karşıtlık oluşturmaktadır. Özellikle, öğrencinin bağımsız olarak ve özgürce tuvalete gitmesinin sınırlandırıldığı eğitim ortamlarında, tuvalet ihtiyacının giderilmesi için talebin

kullanılmasının desteklenmesi ihtiyacına neden olmuştur. Tamamen bağımsız olarak tuvalet kullanımının tercih edildiği yerlerde geleneksel tuvalet eğitim yöntemleri eğitim ortamlarında kullanılmak üzere geniş çapta tekrar desenlenmiştir (Cicero ve Pfadt, 2003). Yukarıda belirtilen engellerin hepsi öğrencilerin eğitim ortamlarında yoğun tuvalet eğitimi almaları olasılığını sınırlandırmaktadır.

Geleneksel tuvalet eğitimi yönteminin eğitim ortamlarına ve ceza içermeyen eğitim politikalarına göre tekrar düzenlenmesinin yapılmış olması yoğun tuvalet eğitiminde de böyle bir çalışmanın yapılarak etkili bir uygulama yönteminin geliştirilip geliştirilemeyeceği konusunda bir soru olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki problemlere ek olarak eğitimcilerin yoğun tuvalet eğitimi uygulamalarında izlemeleri gereken zaman çizelgesi eğitimcilerin bu yöntemi uygulaması önündeki diğer bir engeli oluşturmaktadır. Yoğun tuvalet eğitimi olarak belirtilen yöntemin kullanılması durumunda uzun zaman aralıklarına ihtiyaç duyulacağı ve bu zaman içinde eğitim çalışmalarında yer verilemeyeceği de başka bir genel kanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alanyazınında karşılaşılan diğer bir eksiklik ise otistik özellikler gösteren çocuklar ile yapılan tuvalet eğitim çalışmalarının azlığıdır. Bu durum alanyazınında diğer bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Williams, Oliver, Allard ve Sears (2003) otistik özellikler gösteren çocukların ailelerinin yarısından fazlasının tuvaleti kullanmada ve çişini tutmada problemleri olduğunu belirtmişlerdir. Ancak buna rağmen bu konuda yapılan çalışmalar sınırlıdır.

Türkiye’de diğer bağımsız yaşam becerilerinden bağımsız olarak tuvalet becerileri hakkında gerçekleştirilen iki araştırma söz konusudur. Bunlardan ilki Deniz (1997) tarafından “Annelerin Tuvalet Eğitimine Karşı Bilgi ve Uygulamaları” başlığı altında gerçekleştirilen yayınlanmamış yüksek lisans tezidir. Bu araştırma Türkiye’deki ailelerin tuvalet eğitimine bakışları ve yaygın olarak kullanılan uygulamalar hakkında önemli veriler sunmaktadır. Ailelerin uyguladıkları yöntemler genellikle geleneksel yöntemle benzerlik göstermekte ancak bazı uygulama bileşenleri ile bu yöntemden

ayrılmaktadır. İkinci araştırma ise Özcan (2004) tarafından “Zihin Özürlü Çocuklara Tuvalet Becerisi Öğretimine Yönelik Aile Eğitimi Programının Etkililiği” başlığı altında gerçekleştirilen yayınlanmamış yüksek lisans tezidir. Bu araştırma, geleneksel yöntemle dayanan tuvalet eğitiminin aile tarafından uygulanması temelinde gerçekleştirilen ve tek denekli bir araştırma sürecini içeren bir uygulamadır. Araştırma sonucunda kullanılan yöntemin etkili olduğu bulunmuş ve bu uygulamanın aileler tarafından kullanılması için araştırma süreci bir el kitabı halinde araştırma raporunun ekler bölümünde verilmiştir. Bu araştırmalar dışında Türkçe alan yazında başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Türkiye’de hem eğitim ortamlarında hem otistik özellikler gösteren çocuklar ile hem de yoğun tuvalet eğitimi ile gerçekleştirilen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle böyle bir araştırmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur.

1.7. Amaç

Bu araştırmanın amacı, otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalet becerilerinin öğretiminde uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimin etkililiğini incelemektir. Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmıştır;

1. Uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yöntemi otistik özellikler gösteren çocuklara tuvalete çiş yapma becerisinin öğretilmesinde etkili midir?
2. Uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yöntemi otistik özellikler gösteren çocuklara kuru kalma becerisinin öğretilmesinde etkili midir?

1.8. Önem

Tuvalet eğitimi zihin engelli bireylerin eğitim amaçlarından olan bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılması içinde önemli bir yere sahiptir (Cavkaytar, 2000). Benzer durum otistik bireyler içinde geçerlidir. Türkiye’de birçok eğitim kurumunda otistik çocuğun eğitim alabilmeleri için, yasal olarak zorunlu kılınmamış olmasına rağmen öğretmenlerin ve yöneticilerin kişisel inisiyatifleri doğrultusunda, tuvalet becerilerine

sahip olmama eğitim kurumuna kabul için bir engel olarak görülmektedir. Bu araştırma sonuçları bu çocukların tuvalet becerilerini daha kısa zamanda kazanmalarına olanak sağlayabilecek öğretim uygulamaları ile ilgili örnekler oluşturması açısından önemlidir.

Bu araştırmanın diğer bir önemi ise Türkiye’de eğitim ortamlarında tuvalet becerilerinin öğretimi konusunda bir araştırmanın gerçekleştirilmemesidir. Bu araştırma alanyazınındaki bir boşluğu doldurulmasında ve yeni araştırmaların yapılmasına olanak sağlayacağı umulmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi geleneksel tuvalet eğitim yöntemi ceza süreçleri içermeyecek şekilde ve eğitimcilerin harcaması gereken zamanı en az indirilmesi amacıyla yeniden desenlenmiştir. Geleneksel tuvalet eğitimi yönteminin eğitim ortamlarına ve yeni eğitim politikalarına göre tekrar düzenlenmesinin yapılmış olması yoğun tuvalet eğitiminde de böyle bir çalışmanın yapılarak etkili bir uygulama yönteminin geliştirilip geliştirilemeyeceği sorusuna bu araştırmanın sonuçlarının bir yanıt olması olasılığı araştırmanın diğer bir önemidir. Ayrıca, araştırma eğitim ortamlarında yoğun tuvalet eğitiminin kullanılıp kullanılamayacağını göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların, eğitim ortamlarında yoğun tuvalet eğitimi uygulamalarının kullanılabileceğini, eğitimcilerin harcaması gereken zaman ve emeğin azlığını, otistik özellikler gösteren çocukların ve ailelerinin ihtiyaç duyduğu eğitim hizmetlerinin en kısa zamanda verilmesinin sağlanabileceğini göstermesi açısından katkı getireceği umulmaktadır. Diğer yandan bu araştırmanın, Türkiye’de eğitim ortamlarında ve otistik özellikler gösteren çocuklar ile doğrudan uygulamacı tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın bulunmaması sonucu ortaya çıkan boşluğu doldurması beklenmektedir.

1.9. Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir:

1. Araştırmaya katılan otistik özellikler gösteren çocukların anne-babaların, çocuklarının herhangi bir tuvalet eğitimi almadıkları, sistematik eğitim geçmişleri ve sağlık durumları hakkında verdikleri bilgiler doğrudur.
2. Araştırmaya katılan otistik özellikler gösteren çocukların anne-babaları, uygulamaya başlandığında çocukları ile evde yapmaları gereken çalışmalar hakkında verdikleri bilgiler ve kayıt ettikleri veriler doğrudur.
3. Aile tarafından belirlenen ve araştırmanın uygulama sürecinde diğer pekiştireçler ile birlikte kullanılan sosyal pekiştireçler, çocuklar için etkili olan pekiştireçlerdir.

1.10. Sınırlılıklar

Araştırmanın sonuçları aşağıda belirtilen sınırlılıklar ile sınırlıdır. Elde edilen sonuçlar bu sınırlılıklar içinde değerlendirilmelidir. Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu araştırma uygulamacının çalışma zorunluluğu nedeniyle beş haftalık bir süre ile sınırlıdır. Bu nedenle araştırmada sadece edinim aşaması çalışılmıştır. Araştırmada izleme çalışması gerçekleştirilmemiştir.
2. Bu araştırma üç otistik özellik gösteren öğrenci ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma sırasında video kaydı etik nedenlerden ötürü yapılmamıştır.
4. Bu araştırma tuvalet becerilerinden belirli zaman aralıklarında kuru kalma ve tuvalete götürüldüğünde tuvalete çişini yapma becerileri ile sınırlıdır. Diğer tuvalet becerilerini (bağımsız olarak tuvalete gitme, tuvaletin kapısını ve ışığını açma, giysilerini çıkarma ve ellerini yıkayıp kurulama gibi) kapsamamaktadır.
5. Bu araştırmanın kapsadığı evde veri toplama süreci ebeveynlerin kayıtları ile sınırlıdır. Ebeveynlerin tuttuğu uygulama süreci kayıtları doğru kabul edilmiştir.

1.11. Tanımlar

Otistik spektrum bozukluğu; ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik çeşididir (Kırcaali-İftar, 2003). Bu bozukluk; sosyal etkileşimde yetersizlik, iletişim ve

oyunda yetersizlik, takıntılar (nesne takıntıları, hareket takıntıları vb.) ve diğer belirtiler (öfke nöbetleri, tehlikelere karşı duyarsızlık gibi) ile tanımlanır (Kırcaali-İftar, 2003).

Yoğun tuvalet eğitimi; tuvalete gitme zaman çizelgesini, tuvalete çiş yapmanın ve kuru kalmanın pekiştirilmesini, sıvı alımının artırılmasını ve kazalar için aşırı düzeltme uygulamasını içeren eğitim uygulamasıdır (LeBlanc, Carr, Crossett, Bennett ve Detweiler, 2005).

Tuvalete çiş yapma becerisi; öğrencinin lazımlık ya da klozette oturarak/oturtturularak çişini buraya yapmasıdır. Öğrencinin lazımlık ya da klozette oturarak/oturtturularak kakasını buraya yapması bu beceriye dahil edilmemiş ve kayıt edilmemiştir.

Kuru kalma becerisi; öğrencinin belirli zaman aralıklarında (bu araştırmada uygulama sırasında 30 dakika, yoklama oturumlarında 50 dakika ve ev uygulamasında 110 dakika) altını ıslatmadan çişini tutabilmesidir. Öğrencinin belirtilen zaman aralıklarında altına sadece kaka yapması altını ıslatma olarak kabul edilmemiş ve bu durumda öğrencinin kuru olduğu kabul edilmiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde denekler ve deneklerin seçimi, araştırma modeli, bağımlı değişken, veriler ve verilerin toplanması ve uygulama süreci konularında bilgi verilmiştir.

2.1. Denekler ve Seçimi

Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından otistik olarak tanılanan üç öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin yaş ortalaması 4,1 yaştır. Öğrencilerin gerçek isimleri kullanılmamış ve öğrenciler Mehmet (4 yaş 8 ay), Sevi (3 yaş 4 ay) ve Erdem (3 yaş 10 ay) olarak isimlendirilmiştir. Öğrenciler 8 ay ile 1 yıl arası sistematik özel eğitim almışlardır. Bu öğrencilerin hiç biri bir eğitimciden doğrudan tuvalet eğitim almamışlardır. Aşağıdaki alt başlıklar ön koşul becerilerinin ve öğrencilerin özelliklerini ayrıntılı olarak içermektedir.

2.1.1.Ön Koşul Becerileri ve Değerlendirilmesi

Tuvalet eğitimine başlanabilmesi için gerekli olan ön koşul becerilerini Snell ve Farlow (1993) üç temel başlıkta toplamıştır. Bunlardan ilki öğrencinin çiş yapma düzeninde bazı değişmezliklere sahip olması gerekliliğidir. Diğer bir ifadeyle, öğrencinin çişini yapma zamanının rasgele olması yerine günün belirli zamanlarında gerçekleşiyor olması gerekmektedir. İkinci ön koşul becerisi, öğrencinin gün içinde belirli zaman aralıklarında kuru kalmasıdır. Bu şu anlama gelmektedir; öğrencinin gün içinde bir-iki saat çişini tutması beklenmektedir. Üçüncü ön koşul becerisi ise öğrencinin takvim yaşı ile ilgilidir. Alanyazınında bu konuda bir netlik olmamasına rağmen genel görüş öğrencinin en az 2,5 yaşında olması gerekliliği üzerinedir. Yukarıda belirtilen ön koşul becerilerine ek olarak, öğrencinin tek aşamalı emir kipinde yönergeleri anlaması da araştırmanın bir gerekliliği olarak kabul edilmiş ve öğrencilerin bu önkoşul becerisine sahip olup olmadıkları da incelenmiştir.

Öğrencilerin seçimi için Eskişehir ilinde bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin müdürü ve öğretmenleri ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde uygulanacak olan eğitim programından söz edilmiş ve bu çalışmaya katılabilecek özelliklere sahip çocukların aileleri ile bir toplantı planlanmıştır. Bu toplantıda yapılan konuşmanın metni Ek-1’de verilmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya katılmayı kabul eden ailelere, Ek-2’de verilen araştırma yazılı izin belgesi imzalatılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen aileler ayrıldıktan sonra araştırmaya katılmak isteyen aileler ile Ek-3’te verilen kuruluşun günlük periyod değerlendirme çizelgesinin kullanımını anlatan metin üzerinden bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Ek-4’te verilen “Kuruluşun Günlük Periyod Çizelgesi”nin nasıl doldurulacağı ailelere anlatılmıştır.

Bu toplantılar sonrasında beş aile çalışmaya katılacaklarını belirtmişlerdir. Bu ailelerden biri çocuğunun rahatsız olduğunu belirterek çalışmadan çekilmek istediğini toplantıdan bir gün sonra bildirmiştir. Öğrencilerden birisi başlama düzeyi verilerinin toplanması sırasında sınıf içinde devamlı ağlama davranışı gösterdiği için aile ve uygulamacı tarafından araştırmanın dışında tutulması kararı ile uygulama sürecinden çıkarılmıştır. Bu durumun gerekçeleri tartışma, sonuç ve öneriler bölümünde tartışma alt başlığında ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılım için gerekli olan gün içinde belirli zaman aralıkları ile çişini yapma ve gün içinde en az bir saat kuru kalma becerilerine sahip olma önkoşulu “Kuruluşun Günlük Periyod Çizelgesi” ile belirlenmiştir. Takip çizelgesi dört gün boyunca aileler tarafından doldurulmuştur. Uygulamacı bu dört aileyi birer gün ziyaret ederek aile ile birlikte veri toplamıştır. Böylece gözlemciler arası güvenilirlik bu aşamada da çalışılmıştır. Ailelerin yapmış olduğu kayıtlar ana veri olarak kabul edilirken uygulamacının yapmış olduğu kayıtlar bağımsız gözlemci verisi olarak kabul edilmiştir. Gözlemciler arası güvenilirlik şu formülle hesaplanmıştır: $\text{Görüş birliği} / \text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı} \times 100$. Gözlemciler arası güvenilirlik sonuçları “Kuruluşun Günlük Periyod Çizelgesi” ile toplanan veriler için şu şekildedir: Mehmet için % 90.24, Sevi için % 95.41 ve Eren için % 96.87.

Öğrencilerin takvim yaşı önkoşuluna sahip olup olmadıkları da uygulamacı tarafından belirlenmiştir. Buna ek olarak, öğrencilerin herhangi bir idrar yolları problemine sahip olup olmadıkları ailelerine sorulmuş ve ailelerin bu konuda tıbbi kontrol yaptırdıkları ve katılımcıların bu konuda herhangi bir problemi olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan dört öğrencinin, dördünde bu üç önkoşul becerisine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Öğrencilerin tek aşamalı emir kipinde yönergeleri uygulayıp uygulamadıkları ise uygulamacı tarafından ailelerin topladıkları verilerin güvenilirlik çalışması yapılırken değerlendirilmiş ve öğrencilerin bu beceriye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tuvalet becerileri, giyinme ve soyunma, ellerini yıkama, tuvaleti temizleme ve kendi temizliğini yapma gibi birçok alt beceriyi de içeren son derece karmaşık bir beceridir. Ancak bu becerilerin kazandırılması için gerekli olan zaman genellikle uzundur ve bu dönem öğrencinin çişini tutma ve çişini tuvalete yapma becerilerinin gelişmesi önünde engel olarak görülmemektedir. Bu nedenle bu araştırma, giyinme ve soyunma, ellerini yıkama, tuvaleti temizleme ve kendi temizliğini yapma gibi becerileri ön koşul becerisi olarak almamıştır. Buna ek olarak, bu becerileri sahip olan çocukların birçoğunun tuvalet becerilerine sahip olduğu da gözlemlenmiştir.

2.1.2. Deneklerin Özellikleri

Bu araştırma üç öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Önkoşul becerilerini sağlayan ve araştırmanın sonuna kadar araştırma süreci içinde yer alan öğrencilerin özellikleri aşağıda verilmiştir.

Erdem'in takvim yaşı 3 yıl 10 aydır. Öğrenci, tam teşekkülü bir hastaneden yaygın gelişimsel bozukluk tanısı almıştır. Eskişehir Rehberlik Araştırma Merkezi'nde öğrenci otistik birey olarak tanılanmıştır. Öğrencinin Rehberlik Araştırma Merkezi'nde yapılan değerlendirmesinde; öğrencinin, sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri

nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit sonucu, öğrenci için eğitsel değerlendirmesi yapılmıştır. Bu eğitsel değerlendirmeye göre öğrencinin akademik beceriler gelişim alanında eşleme becerisine sahip olmadığı, adı söylenen nesneyi iki nesne arasından seçmediği gözlemlenmiştir. Özbakım becerileri gelişim alanında ise bardaktan yardımsız su içtiği, kaşık ve çatal kullanarak yemek yediği, lastikli pantolonunu, çorabını ve şapkasını çıkardığı ifade edilirken öğrencinin çiş ve kaka kontrolü olmadığı ve kişisel temizliğini yapamadığı belirtilmiştir. Kişisel-toplumsal beceriler gelişim alanında öğrencinin, yetişkinin göstermiş olduğu ilgiye tepki vermediği, ismi ile çağrıldığında bakarak ya da uzanarak tepki vermediği, akranları ile oyun oynamadığı, yiyecek ve oyuncaklarını arkadaşları ile paylaşmadığı belirtilirken öğrencinin “ce-e” oyunu ve basit işlevsel oyunlar oynadığı ifade edilmiştir. Erdem’in küçük ve büyük kas becerilerinde sınırlılıkları da olduğu bu eğitsel değerlendirmede belirtilmiştir. Öğrencinin büyük ve küçük halkaları çubuğa takma, her iki elini kullanarak bir oyuncak ile oynayama ve kâğıdı kendiliğinden karalama becerilerine sahip olduğu ifade edilmiştir. Ancak öğrencinin kalın kitap sayfalarını tek tek çeviremediği ve düşey çizgileri taklit edemediği belirtilmiştir. Öğrenci alıcı ve ifade edici dil becerilerinde de sınırlılıklara sahiptir. Öğrencinin yönerge almakta zorlandığı, göz kontağı kurmakta sınırlılıklar yaşadığı ve kendi adı söylediğinde tepki vermediği alıcı dil becerileri gelişim alanı için ifade edilmiştir. Öğrencinin sözel iletişim düzeyinde etkileşim özelliklerinin gözlemlenmediği ve isteklerini basit işaretler ile anlatmaya çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca öğrencinin nesne takıntısı ve tekrarlayıcı hareketleri olduğu ancak gözlem sırasında saldırgan davranışlar sergilemediği ifade edilmiştir.

Mehmet’in takvim yaşı 4 yıl 8 aydır. Tam teşekküllü bir hastanede yapılan değerlendirmede öğrenci, psikomotor gelişim geriliği ile tanılanarak kurul raporu verilmiştir. Öğrenci, Eskişehir Rehberlik Araştırma Merkezi’nde otistik birey olarak tanılanmıştır. Öğrenci; sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit sonucu, öğrenci için eğitsel değerlendirme yapılmıştır. Bu eğitsel değerlendirmeye göre öğrencinin akademik beceriler gelişim alanında kavram bilgisine

gösterme ve söyleme boyutunda sahip olmadığı, dikkatini bir konu üzerine odaklayamadığı gözlemlenmiştir. Özbakım becerileri gelişim alanında öğrencinin katı yiyecekleri eli ile yediği çatal kullanmadığı, sıvı yiyecekleri kaşıkla dökerek yediği, el ve ayaklarını hareket ettirerek giyinmeye yardımcı olduğu, kaka ve çiş kontrolünün olmadığı ve kişisel temizliğini yapamadığı ifade edilmiştir. Kişisel-toplumsal beceriler gelişim alanında öğrencinin, ismi ile çağrıldığında bakarak tepki verdiği, yeni bir ortama girdiğinde alışmakta zorlandığı, bağımsız olarak oyun oynamadığı ve kendi isteğiyle etkinlik başlatmadığı belirtilmiştir. Mehmet'in küçük kas becerilerinde sınırlılıkları olduğu bu eğitsel değerlendirmede ifade edilmiştir. Öğrencinin el-göz koordinasyonunun yaşlılarına göre zayıf olduğu, kalem tutamadığı ve sınırlı alan boyaması yapamadığı belirtilmiştir. Öğrenci alıcı ve ifade edici dil becerilerinde de sınırlılıklara sahiptir. Öğrencinin yönerge almakta zorlandığı, göz kontağı kurmakta sınırlılıklar yaşadığı ve çevresel sesleri dinlediği belirtilmiştir. Öğrencinin sözel iletişim düzeyinde etkileşim özelliklerinin gözlemlenmediği ve isteklerini basit işaretler ile anlatmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencinin nesne takıntısı ile tekrarlayıcı hareketleri olduğu ve çevreye karşı bazen saldırgan davranışlar sergilediği belirtilmiştir.

Sevi'nin takvim yaşı 3 yıl 4 aydır. Tam teşekküllü bir hastanede yapılan değerlendirmede öğrenci, yaygın gelişimsel bozukluk-atipik otizm tanısı ile tanılanmış ve kurul raporu verilmiştir. Eskişehir Rehberlik Araştırma Merkezi'nde yapılan değerlendirmede ise öğrenci otistik birey olarak tanılanmıştır. Öğrenci; sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit sonucu, öğrenci için eğitsel değerlendirme yapılmıştır. Bu eğitsel değerlendirmeye göre öğrencinin akademik beceriler gelişim alanında kavram bilgisine gösterme ve söyleme boyutunda sahip olmadığı; iki seçenek sunulduğunda resimlerin aynısını üzerine koyarak eşlediği gözlemlenmiştir. Özbakım becerileri gelişim alanında öğrencinin sadece sıvı besinler ile beslendiği ve tamamen yetiskine bağımlı olduğu ifade edilmiştir. Kişisel-toplumsal beceriler gelişim alanında öğrencinin, yalnızlığı tercih ettiği, aile bireylerine gülümseyerek tepki verdiği, yabancılara karşı kaygı geliştirdiği, dikkati sağlandığında “ce-e” oyunu oynadığı ve televizyona karşı aşırı ilgisinin olduğu belirtilmiştir. Sevi'nin

küçük kas becerilerinde de sınırlılıkları olduğu bu eğitsel değerlendirmede ifade edilmiştir. Öğrencinin çivileri çivi tahtasına taktığı, sabit duran çubuklara çeşitli boyutlarda halkalar taktığı ve tek parçalı yap-bozun parçasını fiziksel yardımla yerine taktığı belirtilmiştir. Öğrenci alıcı ve ifade edici dil becerilerinde de sınırlılıklara sahiptir. Öğrencinin yönerge almakta zorlandığı ve yetişkinin sesine kendi sesi ile yanıt vermediği ifade edilmiştir. Öğrencinin sözel iletişim düzeyinde etkileşim özelliklerinin gözlemlenmediği isteklerini basit işaretler ile anlatmaya çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca öğrencinin nesne takıntısı ve tekrarlayıcı hareketleri olduğu ifade edilmiştir.

2.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli ile gerçekleştirilmiş deneysel bir çalışmadır. Denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinde öncelikle tüm deneklerde eş zamanlı olarak başlama düzeyi verisi toplanmaktadır. Birinci denekte kararlı veri elde edildikten sonra başlama düzeyi veri toplama süreci bırakılarak birinci denekte uygulamaya geçilmektedir. Birinci denekte uygulama verisi toplanırken diğer deneklerde herhangi bir uygulama ya da veri toplama uygulaması gerçekleştirilmemektedir. Birinci denekte ölçüt karşılandıktan sonra tüm denekler ile eş zamanlı olarak birinci yoklama evresi gerçekleştirilir. Bu evrede ikinci denekle kararlı veri elde edildikten sonra ikinci denekle uygulamaya başlanır ve ölçüt karşılanıncaya kadar uygulama devam ettirilir. Bu durum tüm deneklerde ölçüt karşılanıncaya kadar devam ettirilir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 1997; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Model bu çalışmada da aynı biçimde kullanılmıştır.

Denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinde deneysel kontrol, sadece uygulamaya başlanan katılımcının veri düzey veya eğilimlerinde değişikliğin meydana gelmesi, henüz uygulanmaya başlanmamış olan katılımcının veri düzey ya da eğilimlerinde değişiklik olmaması ve aynı şekilde diğer katılımcıda uygulama gerçekleştirildikçe verilerin eğilim ya da düzeyinde benzer şekilde değişikliklerin gerçekleştirilmesi ile kurulmaktadır (Kennedy, 2005; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Başlama düzeyindeki verilerin kararlılığı, birbirini takip eden üç oturumda verilerin $\pm$ % 10 aralığından fazla değişim göstermemesi olarak belirlenmiştir (Özcan, 2004). Bu araştırma iki bağımlı değişken içermesi nedeniyle uygulama evresinde verilerin kararlılığının incelenmesinde bu iki değişkene de bakılmıştır. Uygulamayı bitirme ölçütü art arda üç oturum % 80 ve daha fazla tuvalete çiş yapma oranına ulaşılması ve aynı zamanda altını ıslatma oranında art arda üç oturum % 30 ve bu orandan daha az bir orana ulaşılması olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, uygulamanın bitirilmesinde verilerin kararlılığı; bu iki değişkende de art arda üç oturum $\pm$ % 10 değişkenlik sınırları içinde veri elde edilmesi olarak kabul edilmiştir.

Çoklu yoklama modelinin uygulamacı tarafından tercih edilmesinin nedenleri şu şekilde açıklanabilir: Çoklu yoklama modelleri uygulamanın geriye çekilmesini ya da tersine çevrilmesini gerektirmemektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Bu nedenle, uygulamacıya ek yükler yüklememekte, yararlı olan bir uygulamanın kesilmesi gibi etik sorunları barındırmamakta ve aileler tarafından daha çok kabul görmektedir. Bunlara ek olarak, bu model geriye dönüşü olmayan davranışlarla da çalışmaya olanak vermektedir (Kennedy, 2005; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Tuvalet becerileri geriye dönüşü olmayan bir davranıştır. Diğer yandan, bu model bir uygulamanın farklı denekler, ortamlar ve davranışlar üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır ve genellenebilirliği yüksek sonuçlar vermektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Ayrıca bu model sürekli başlama düzeyi verisi toplamayı gerekli kılmayarak araştırmacının zamanın daha uygun bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamakta, olgunlaşma ve sınama etkisinin kontrolüne böylece olanak sağlamaktadır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Benzer şekilde, bu model durumlar arası yenileme yapıldığı için ABAB modellerine kıyasla daha yüksek dış geçerliliğe sahiptir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001).

Tek denekli araştırma modellerinin, araştırma iç geçerliliğini etkilediği düşünülen bazı etmenlere açık olduğu belirtilmektedir. İç geçerlik, bağımlı değişkende meydana gelen değişikliklerin yalnızca bağımsız değişkenden kaynaklanmasıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Bu nedenle, iç geçerlik araştırma sonuçlarının güvenilirliğinin temelini oluşturmaktadır. İç geçerliliği düşük olan bir araştırmanın sonuçları ne kadar iyi olursa olsun bu sonuçların sadece bağımsız değişkenden kaynaklandığını söylemek güçtür. Bu

durum göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacının, araştırmanın iç geçerliliğini etkileyebilecek olası etmenleri araştırmaya başlamadan önce belirlemesi ve bu konuda gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Bu araştırmada iç geçerliliği etkileyebilecek olası etmenler şunlar olarak belirlenmiştir: a) Dış etmenler, b) olgunlaşma, c) ölçme, d) denek yitimi e) verilerin değişkenlik göstermesi, f) uygulama güvenilirliğidir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001;2006)

a) *Dış etmenler:* Dış etmenler, araştırma öncesinde ya da sırasında oluşan ve araştırmanın sonuçlarını etkileyebilen deney dışı değişkenlerdir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Araştırmada bu etmeni kontrol altına almak için araştırmacı, öğrencilerin ailelerine araştırma konusunda sadece uygulamanın yapılacağı yere geliş ve gidiş saatleri, uygulamanın ceza süreçleri içermemesi ve ailelerin evde yapmaları gereken uygulamalar gibi sınırlı bilgiler verirken ailelerin yapması ve yapmaması gerekenler araştırmaya başlanmadan önce ailelere bir toplantıda açıkça anlatılmıştır. Bunun dışında, araştırmanın uygulanması sırasında öğrencilerden biri hariç hiç biri başka bir özel eğitim uygulamasına maruz kalmamıştır. Öğrencilerden biri (Mehmet) uygulama yapılması ve verilerin toplanması aşamasından sonra, yoklama oturumları sırasında, başka bir kurum tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya katılmış ancak uygulamanın sorumlusu bu konuda sözlü olarak uyarılmıştır. Buna ek olarak, öğrencilerin ailelerine evde yapmaları gereken uygulamalar hakkında o öğrenci ile uygulamaya başlandığı zaman bilgi verilmiş, toplu bilgi verilmesinden kaçınılmıştır. Uygulama sırası gelen öğrencilerin aileleri evde yapmaları gerekenler konusunda bilgilendirilmiş ve o günkü uygulama başlamadan önce ailelerden bu konuda bilgi alınmıştır. Öğrencinin idrar yollarında yaşayabileceği herhangi bir sorunun aile tarafından takip edilmesi için aileler özellikle uyarılmış ve bu olasılığa karşı uygulamacıda uygulama sırasında gerekli özeni ve dikkati göstermiştir.

b) *Olgunlaşma:* Araştırma sırasında geçen zaman nedeniyle denekte görülen biyolojik, duygusal ve zihinsel olgunlaşmanın bağımlı değişkeni etkilemesidir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Araştırmada bu etkenin kontrol edilmesi için uygulama süresi son derece kısa tutulmuştur. Bütün uygulama 30 gün sürmüştür. Bu nedenle, bu etken araştırma sonuçları için bir tehlike oluşturmamaktadır. Diğer yandan, araştırma modelinin

denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli olması ve bazı deneklerde uygulamaya geç başlanıyor olması iç geçerlik için küçükte olsa bir tehdit taşımaktadır (Özcan, 2004; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006).

c) Ölçme: Ölçme, araştırmalarda iç geçerliliği iki şekilde tehdit etmektedir: 1) gözlemci ya da uygulamacıların zamanla bazı nedenlerden ötürü bağımlı değişken tanımından uzaklaşmaları, 2) bağımlı değişkenle ilişkili veri toplama yöntemlerinin değişikliğe uğraması (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Bu araştırmada ölçümlerin tutarlılığını sağlamak ve iç geçerliliği tehdit etmesini engellemek için yoklama ve uygulama oturumlarının en az % 30'unda gözlemciler arası güvenirlik verisi toplanmıştır.

d) Denek Yitimi: Denek yitimi araştırmaya katılımcı olarak belirlenen deneklerin hastalık, taşınma ve benzeri nedenler ile araştırmaya katılamamasıdır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Bu araştırma sırasında öğrencilerden birinin rahatsız olması ve bir diğerinin uygulama ortamında yoğun ağlama davranışı sergilemesi nedeniyle iki denek yitimi gerçekleşmiştir. Ancak araştırma modelinin gerekli kıldığı sayıda denek ile araştırma gerçekleştirildiği için bu durum iç geçerliliği tehdit eden bir durum olarak ortaya çıkmamıştır.

e) Verilerin Değişkenlik Göstermesi: Bağımlı değişken verilerinin kararlılık göstermemesidir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Bu araştırmanın konusu, tuvalet becerilerinden öğrencinin kuru kalmasının ve tuvalete çiş yapma becerisinin öğretilmesidir. Bu nedenle, verilerin değişkenlik göstermesinde bazı dış etmenler etkili olabilir. Bu etmenler şunlar olarak belirlenmiş ve bu etmenlere karşı şu önlemler alınmıştır: İlk olarak, öğrencinin tükettiği sıvı miktarı öğrencinin tuvalete gitme ihtiyacını belirlemektedir. Bu nedenle, her deneme öncesinde öğrenciye verilecek sıvı miktarı en fazla iki su bardağı olarak belirlenmiştir. İkinci etmen ise oda ve banyo arasındaki sıcaklık farkıdır. Öğrencinin tuvalete gitme zamanı gelinceye kadar eğitim uygulamalarının gerçekleştirildiği oda ile tuvalet ihtiyacını gidereceği banyo arasındaki ısı farklılıklarının değişkenlik göstermesi verileri etkileyen bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan vücudu soğuk ortamlarda donmayı engellemek için barındırdığı sıvı miktarını düşürürken sıcak ortamlarda aşırı ısınmayı engellemek amacıyla barındırdığı

sıvı miktarını artırmaktadır. Bu değişkeni kontrol etmek amacıyla her iki ortamın sıcaklığının mümkün olduğu kadar eşit tutulmasına çalışılmıştır. Bu amaçla uygulamacı bir termometre kullanmış ve gerekli görüldüğünde banyo elektrikli bir ısıtıcı ile ısıtılmıştır.

f) Uygulama Güvenirliği: Tek denekli araştırmalarda bağımsız değişken uygulama oturumlarında sunulmaktadır ve her bir oturumun daha önceden planlandığı gibi yürütülmesi gerekmektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Oturumlar arası uygulamalar değişiklik gösterirse sonuçların bağımsız değişkenden kaynaklandığı söylemek güçleşmektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006). Bu nedenle, araştırmada yoklama ve uygulama oturumlarının en az % 30'unda uygulama güvenirliliği analizi gerçekleştirilmiştir.

2.3. Bağımlı Değişken

Bu araştırmanın hedef davranışı: “hadi lazımlığa/tuvalete” yönergesi verildikten sonra öğrenci lazımlığa/klozette (gerekirse tam kontrol edici ipucu ile) oturarak çişini yapar ve lazımlıkta oturmadığı zamanlarda altını ıslatmaz. Bu durumda araştırma için iki bağımlı değişken söz konusudur; (1) öğrencinin lazımlığa/klozette oturarak çişini yapması ve (2) öğrencinin altını ıslatmamasıdır. Öğrencinin lazımlığa/klozete oturarak çişini yapması; öğrencinin lazımlığa/klozete oturarak/oturtularak çişini buraya yapmasıdır. Öğrencinin tuvalette herhangi bir yere çişini yapması ya da lazımlığa/klozete oturarak/oturtularak kakasının yapması doğru tepki olarak kabul edilmemiştir. Öğrencinin altını ıslatmaması; öğrencinin belirli zaman aralıklarında (bu araştırmada uygulama sırasında 30 dakika, yoklama oturumlarında 50 dakika ve ev uygulamasında 110 dakika) altını ıslatmadan çişini tutabilmesidir. Öğrencinin belirtilen zaman aralıklarında altına sadece kaka yapması altını ıslatma olarak kabul edilmemiş ve öğrenci kuru olarak değerlendirilmiştir. Bu süreç içerisinde, bütün uygulama aşamalarında, öğrencinin altına bez bağlanmamıştır.

2.4. Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımsız değişkeni, Azrin ve Foxx (1971) tarafından geliştirilen yoğun tuvalet eğitimi uygulamasının araştırmacı tarafından uyarlanmasıdır. Bu çalışmada gerçekleştirilen uygulama, Azrin ve Foxx'un (1971) yoğun tuvalet eğitimi uygulamasından üç bileşeni içermemesi nedeniyle farklılaşmaktadır. Birincisi, bu uygulama günlük eğitim zamanını en az sekiz saat olarak almamıştır. Bu süre, bu uygulamada altı saat olarak belirlenmiştir. İkincisi, çişin tespit edilmesi için herhangi bir araç kullanılmamıştır. Son olarak, bu uygulama aşırı düzeltme sürecini içermemektedir. Bunlara ek olarak, bu uygulama öğrencinin tuvalete oturma süresinin giderek azaltılması ve aynı zamanda tuvalet dışında kalma zamanında giderek artırılmasını içermemektedir. Bu araştırma boyunca tuvalete oturma süresi 10 dakika olarak belirlenmiş ve sabit tutulmuştur. Benzer şekilde, kuru kalma süresi 30 dakika olarak belirlenmiş ve sabit olarak tutulmuştur. Ancak Azrin ve Foxx'un uygulamasına paralel olarak öğrenci tuvalete boşaltımı gerçekleştirdiğinde 10 dakikalık zamanın dolması beklenmeden tuvaletten kaldırılmış ve eğitim odasına alınmıştır. Sürelerin sabit tutulmasının nedeni bu araştırmanın amacının öğrenmenin edinim aşaması ile sınırlı olmasıdır.

Chung (2007) tarafından gerçekleştirilen uyarlama çalışmasının geniş bir özeti giriş bölümünde ifade edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan uygulamanın, Chung (2007) tarafından gerçekleştirilen uyarlamadan farkları şunlardır: İlk olarak, eğitim süresi 3 saat olarak değil 6 saat olarak planlanmıştır. Bu durum, Chung (2007) tarafından gerçekleştirilen uyarlama çalışmasının tartışma bölümünde belirtilen ek eğitim günlerinin düzenlemesinin yerinde olacağı görüşü doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak, tuvalette oturma süresi 10 dakika olarak belirlenmiştir. Chung'ın (2007) uyarlama çalışmasında bu süre 20 dakikadır.

Bu çalışmada gerçekleştirilen uygulama, pekiştireç belirleme sürecini içermesi nedeniyle her iki çalışmadan da farklılaşmaktadır. Öğrencinin kuru kalması durumunda verilecek pekiştireç, öğrencinin tuvalete başarılı şekilde çiş yapması durumunda

verilecek pekiştireçten farklı olarak belirlenmiştir. Diğer yandan, öğrencinin sıvı tüketimi için kullanılacak içecek de yine pekiştireç belirleme süreci ile belirlenmiştir.

2.5. Veriler ve Verilerin Toplanması

Araştırmada, öğrencilerin kuru kalma ve tuvalete çiş yapma becerilerinin öğretimine başlamadan önce bu becerileri yerine getirme düzeyini belirlemek amacıyla, bu becerileri yerine getirme düzeylerini gösteren başlama düzeyi verilerine, yoklama, uygulama verilerine, gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verilerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu verilerden başlama ve yoklama düzeyi verileri “Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu (Ek-5) ile; yoğun uygulama oturumları verileri “Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu (Ek-6) ile; gözlemciler arası güvenilirlik verileri, gerçekleştirildiği aşamanın veri kayıt formu ile; uygulama güvenilirliği başlama ve yoklama düzeyinde “Uygulama Güvenirliği Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Toplama Formu (Ek-8) ile; uygulama güvenilirliği yoğun uygulama oturumları verileri “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu A (Ek-9)” ve “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu B (Ek-10)” ile toplanmıştır. Bu araştırmada başlama düzeyi, uygulama ve yoklama verileri uygulamacı tarafından toplanmıştır. Bu nedenle, bütün güvenilirlik verilerinin toplanmasında ana kodlayıcı uygulamacıdır.

Veri kayıt formları, uygulamaya başlamadan önce başlama düzeyi verilerini, uygulama sırasında uygulama verilerini, uygulamadan sonra yoklama ve izleme verilerini, gözlemciler arası güvenilirlik verilerini ve uygulama güvenilirliği verilerini kayıt etmek amacıyla geliştirilmiş veri toplama araçlarıdır.

2.5.1. Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu

“Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu”, araştırmada başlama ve yoklama düzeyi verilerinin toplaması amacıyla geliştirilmiş bir formdur (Ek- 5). Bu form dört

tabloyu içermektedir. Her tablonun ilk satırı oturum sayısını ve oturumun tarihini göstermektedir. İkinci satır o oturum içerisinde gerçekleştirilen denemeleri ve deneme sayılarını içermektedir. Her deneme bölümünün altında iki kutu yer almaktadır. Bu kutuların ilki öğrencinin kurulum süresinin ölçüleceği saat aralığını, ikincisi ise tuvalete öğrencinin başarılı bir şekilde çişini yapıp yapmadığının ölçüldüğü saat aralığını göstermektedir. Bu kutuların altında ise boş kutular yer almaktadır. Bu kutulardan ilkinde öğrencinin sınıfta bulunduğu zaman aralığında altını ıslatması durumunda “1”, ıslatmaması durumunda “0” yazılmıştır. İkincisine ise öğrencinin tuvalete götürüldüğünde lazımlığa/klozete oturarak buraya çişini yapması durumunda “1”, buraya çişini yapmaması durumunda ise “0” yazılmıştır. Tablonun en sol kısmında yer alan kutuda ise öğrencinin ismi yer almaktadır. Her tablonun en sağ alt kısmında ise tuvalete çiş yapma oranı bölümüne tuvalete çiş yapma oranını, altını ıslatma oranı bölümüne ise altını ıslatma oranı yazılmıştır. Bu oranların şu şekilde hesaplanmıştır: Tuvalete çiş yapma oranı, bir oturum boyunca öğrencinin tuvalete yaptığı çiş sayısının toplamı, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmüş ve çıkan sonuç 100 ile çarpılmıştır. İkinci bağımlı değişken olan altını ıslatma oranı ise öğrencinin toplam altını ıslatma sayısı, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmüş ve çıkan sonuç 100 ile çarpılmıştır.

2.5.2.Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu

“Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu”, uygulama verilerini toplamak amacıyla geliştirilmiş bir formdur (Ek-6). Bu form, uygulamacının uygulama sırasında kullanacağı pekiştireçleri de içermektedir.

“Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu”, ilk olarak öğrencinin adının ve uygulama tarihinin kayıt edildiği bölümü içermektedir. Bu bölümün hemen altında oturum sayısı ve o oturumda kullanılacak sıvının isminin yer aldığı bölüm yer almaktadır. Bu bilgilerden sonraki bölüm alt alta sekiz tablo içermektedir. Her tablonun ilk satırında o oturumun kaçınıcı denemesinin olduğu belirtilmiştir. İkinci satırın en sol tarafında pekiştireç ibaresi yer almaktadır. Bu ibarenin devamında iki kutu yer alır. Bu

kutularda o denemede kullanılacak yiyecek pekiştireçlerinin adları yazılmıştır. İlk kutunun altındaki satırda saat aralıkları verilmiştir. Bu saat aralığının altındaki kutu üç eşit parçaya bölünmüştür. Bu üç parça, eşit zaman aralıklarını göstermektedir. Uygulamanın gereği olarak öğrenci her on dakikada bir kuru kaldıysa yukarıdaki satırda belirtilen pekiştireç ile ödüllendirilmiştir. Uygulamacı, öğrencinin ilk 10 dakikalık zaman aralığında kuru kalması durumunda bu kutulardan ilkinde “P” yazmıştır. Bu öğrencinin kuru kaldığını ve pekiştirecin verildiğini göstermektedir. Eğer öğrenci ilk 10 dakikalık zaman aralığında kuru kalmadıysa, altını ıslattıysa, bu bölüme “1” yazılmıştır. Sonraki 10 dakikalık zaman aralıkları için de aynı uygulama gerçekleştirilmiştir. İkinci pekiştirecin belirtildiği yerin altındaki satırda öğrencinin tuvalete götürüleceği ve orada kalacağı zaman aralığı belirtilmiştir. Bu zaman aralığının altındaki boş kutuya öğrenci, uygulamada belirtilen ölçütler dahilinde çişini tuvalete yapmış ise bu kutuya “1” yazılmıştır. Eğer öğrenci uygulamada belirtilen ölçütler dahilinde tuvalete çişini yapmamış ise bu kutuya “0” yazılmıştır.

İlk tablonun hemen sağ tarafında bir tablo daha bulunmaktadır. Bu tablonun ilk satırında oyuncaklar ibaresi yer almaktadır. Bu ibarenin altında iki satır daha vardır. Bu satırlar öğrenci için kullanılacak pekiştireçleri içermektedir. Birinci nesne öğrencinin, 10 dakikalık tuvalette oturma süresi boyunca etkileşmesine izin verilecek nesnedir. İkinci nesne ise öğrencinin başarılı şekilde tuvalete çişini yapması durumunda 10 dakikalık arada pekiştireç olarak verilecek nesne yer almaktadır.

Formun en alt sağ köşesinde yer alan tabloda, o oturuma ait tuvalete çiş yapma oranının ve altını ıslatma oranının yazıldığı bölüm yer almaktadır. Bu oranlar şu şekilde hesaplanmıştır: Tuvalete çiş yapma oranı, bir oturum boyunca öğrencinin toplam tuvalete yaptığı çiş sayısının, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmesi ve çıkan sonucun 100 ile çarpılmasıyla bulunmuştur. İkinci bağımlı değişken olan altını ıslatma oranı ise öğrencinin toplam altını ıslatma sayısının, toplam tuvaleti ziyaret etme sayısına bölünmesi ve çıkan sonucun 100 ile çarpılmasıyla hesaplanmıştır.

2.5.3. Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formları

“Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formları”, uygulama sırasında, uygulamacının gerçekleştirdiği uygulamanın, daha önceden belirlenen uygulama basamaklarına uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu formlar, “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu A” ve “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu B” olarak adlandırılmıştır (Ek-9 ve Ek-10). “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu A (Ek-9)”, öğrencinin kuruluşun ölçüldüğü zaman aralığında altını ısıtmasını durumunda gerçekleştirilecek uygulama basamaklarını içermektedir. “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu B (Ek-10)”, öğrencinin kuruluşun ölçüldüğü zaman aralığında altını ısıtması durumunda gerçekleştirilecek uygulama basamaklarını içermektedir. Form A, toplam 16 basamaktan, form B ise toplam 21 basamaktan oluşmaktadır.

Her form, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, uygulama basamaklarının yer aldığı sütundur. İkinci bölüm ise uygulama güvenliğini değerlendiren gözlemcinin sözü konusu basamağın var olup olmadığı işaretlediği sütundur. Bu sütun iki alt sütuna ayrılmaktadır. Gözlemci gerçekleştirilmesi gereken basamağı uygulamacı gerçekleştirdiyse “var” alt sütunu işaretlemiş, uygulamacı bu basamağı gerçekleştirmediyse “yok” alt sütununu işaretlemiştir. Eğer uygulama sırasında bu formda yer alan basamağın gerçekleştirilmesini gerektirecek durum ortaya çıkmadıysa gözlemci hem “var” hem de “yok” alt sütununa “-“ işaretini koymuştur. Bu işaretin yer aldığı basamak toplam kutusuna yansıtılmamıştır. Tablonun en alt sağ köşesinde toplam kutusu yer almaktadır. Bu kutuya “var” olan basamakların sayısı ile “yok” olan basamakların sayısı gözlemci tarafından toplanarak yazılmıştır. Bu tablonun altında uygulama güvenliğini çalışan gözlemcinin adı, soyadı ve imzası yer almaktadır.

2.5.4. Uygulama Güvenirliği Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Toplama Formu

“Uygulama Güvenirliği Başlama Düzeyi Veri Toplama Formu (Ek-8)”, başlama düzeyinde ve yoklama evrelerinde gerçekleştirilen uygulamanın, uygulamacının daha

önceden belirlediği uygulama basamaklarına uygunluğunun değerlendirilmesi için geliştirilmiştir. Form genel özellikleri ile “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formları” ile aynıdır. Formun ilk bölümü, gözlemlenen öğrencinin adını ve soyadının, tarihin ve gözlem yapılan zaman aralığının yazıldığı alandan oluşmaktadır. Bu bölümün altında bir tablo yer almaktadır. Bu tablo, iki ana sütundan oluşur. Birinci ana sütun başlama ve yoklama düzeyi uygulama basamaklarını, ikinci ana sütun ise gözlem sonuçlarının kayıt edildiği alandır. Başlama ve yoklama düzeyi uygulama basamakları ana sütunu 7 madde içermektedir. Gözlem ana sütunu ise iki alt sütuna ayrılmaktadır. Bu alt sütunlar “var” ve “yok” alt sütunlarıdır. Tablonun en alt sağ köşesinde toplam satırı yer almaktadır. Tablonun altında uygulama güvenirliliği çalışmasını yapan gözlemcinin adı-soyadı ve imzası yer almaktadır.

2.5.5. Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Veri Kayıt Formu

“Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Veri Kayıt Formu (Ek-7)”, yoğun uygulama oturumları sonrası öğrencinin evde ailesi tarafından maruz kalacağı uygulamanın verilerinin kayıt edilmesi amacıyla geliştirilmiş bir formdur. Form altı tablo içermektedir. Her tablonun ilk satırı oturum sayısının ve oturum tarihinin yazıldığı yerdir. İkinci satır dört bölüme ayrılmıştır. Her bölüm bir denemeyi ifade etmektedir. Tablonun üçüncü satırı kuru kalma süresi ile tuvalete gitme ve tuvalete kalma süresinin belirtildiği yerdir. Her denemenin altında iki zaman aralığının yer aldığı bölümler bulunmaktadır. Bu zaman aralıklarından ilki öğrencinin tuvalete gitmediği, altını ıslatıp ıslatmadığının gözlemlendiği ve gözlem sonucunun yazıldığı kutudur. Öğrenci, eğer bu zaman aralığında altını ıslatırsa bu kutuya “1” yazılmıştır. Öğrenci eğer bu zaman aralığında altını ıslatmaz ise bu kutuya “0” yazılmıştır. Denemenin altında yer alan ikinci zaman aralığı, öğrencinin tuvalete götürüldüğü ve tuvalete çişini yapması durumunda “1”, yapmaması durumunda “0” yazılan kutudur. Tablonun en alt sağ köşesinde tuvalete çiş yapma oranının ve altını ıslatma oranının yazıldığı kutular yer almaktadır. Eğer öğrenci belirtilen zaman aralıklarında uyuyor ise bu kutulara “uyuyor” yazılmıştır.

Bu form, öğrenci ile uygulamaya başlandığı zaman aileye verilmiştir. Aile ile bir deneme uygulaması gerçekleştirilerek verilerin nasıl kayıt edileceği ve bu aşamada ailenin neler yapması gerektiği anlatılmıştır. Aile bu formu her gün sabah öğrenci uygulama için getirildiğinde uygulamacıya vermiş ve uygulamacı kayıt edilen verileri kendinde bulunan bir diğer forma aktararak herhangi bir veri kaybının engellemesi için önlem almıştır.

2.6. Uygulama Süreci

Bu bölüm uygulama sürecinin gerçekleştirildiği ortam, pekiştireçlerin belirlenmesi, başlama düzeyi ve yoklama düzeyi uygulamaları, yoğun uygulama oturumları ve yoğun uygulama sonrası ev uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgileri içermektedir.

2.6.1. Ortam

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir özel eğitim ve rehabilitasyon kursunda eğitilebilir bireyler grup eğitim odası ile bu odanın karşısında yer alan banyoda gerçekleştirilmiştir. Oda ile banyonun kapıları karşılıklıdır. Öğrenciler banyo dışındaki zamanları grup eğitim odasında geçirmişlerdir. Bu oda çeşitli oyuncakların ve eğitim materyallerinin yer aldığı, bir tahta, üç adet masa ve dört sandalyenin bulunduğu yaklaşık 19 metrekare alana sahip bir yerdir. Odanın zemini halı döşelidir. Banyo bu odanın tam karşısında yer almaktadır. Banyoda bir lavabo, yetişkin klozeti ve bir çocuk lazımlığının yer aldığı, zeminin fayans döşeli olduğu ve yaklaşık 12 metrekare alana sahip bir yerdir.

2.6.2. Pekiştireçlerin Belirlenmesi

Araştırmada uygulamaya başlamadan önce, öğrenciler üzerinde etkili olan pekiştireçlerin belirlenmesi amacıyla ailelere “Pekiştireç Belirleme Listesi (Ek-11)”

verilmiştir. Buradan elde edilen veriler uygulamacı tarafından “Olası Pekiştireçleri Belirleme Ölçeği (Ek-12)” ile değerlendirilmiştir. Bu ölçek ile belirlenen pekiştireçler, yeğlenen pekiştireçlerin belirlenmesi sürecine tabi tutulmuştur. Bu uygulama için “Yeğlenen Pekiştireçlerin Belirlenmesi Formu (Ek-13)” kullanılmıştır. Pekiştireçlerin belirlenmesi için kullanılan araçların özellikleri ve nasıl kullanıldıkları aşağıda açıklanmıştır.

a) Pekiştireç Belirleme Listesi: “Pekiştireç Belirleme Listesi”, öğrencilerin yaşamlarında önemli olan kişiler tarafından doldurulmak üzere hazırlanmış bir listedir (Ek-11). Bu listenin amacı, öğrenci için önemli olan ve pekiştireç niteliği taşıyan yiyecek ve içecekleri, nesne ve oyuncakları, oyunları, sosyal ödülleri ve etkinlikleri öğrencinin yaşamında önemli yer tutan kişiler tarafından belirtilmesine daha sistematik bir şekilde olanak sağlamaktır.

Bu liste beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler soldan sağa doğru sıralandığında şu başlıkları içermektedir: a) Yiyecek ve içecekler, b) nesne ve oyuncaklar, c) oyunlar, d) sosyal ödüller, e) etkinlikler. Bu başlıklar altında öğrenciler için önem ifade edebilecek, başlığın içeriğine uygun maddeler yer almaktadır. Her maddenin başında () şeklinde bir boşluk bulunmaktadır. Öğrencinin yaşamında önemli yer tutan birey bu maddenin öğrenci için bir pekiştireç teşkil edeceğini düşünüyorsa bu bölüme bir işaret koyarak bu durumu belirtmektedir. Maddelerin bitiminde noktalar ile ek maddelerin yazımına olanak tanıyacak boşluklar bırakılmıştır. Benzer şekilde, bu boşlukların başında da () işareti yer almaktadır. Öğrencinin yaşamında önemli yer tutan bireylerden yazılı olan nesnelerin dışında öğrenci için pekiştireç olabilecek nesneleri buraya yazmaları istenmiştir. Bu liste ile elde edilen nesneler “Olası Pekiştireç Belirleme Ölçeği (Ek-12)” ile değerlendirilmek üzere kayıt edilmiştir.

b) Olası Pekiştireçleri Belirleme Ölçeği : “Olası Pekiştireçleri Belirleme Ölçeği”, öğrenci üzerinde etkili olabilecek pekiştireçlerin daha sistematik bir şekilde belirlenmesine olanak sağlayan bir araçtır (Ek-12). Bu yöntem daha önce başka araştırmalarda kullanılmış (Kırcaali-İftar, 2006) ancak uygulamacıya kolaylık sağlaması amacıyla bu şekli verilmiştir.

“Pekiştireç Belirleme Listesi”nden elde edilen pekiştireçler, “Olası Pekiştireç Belirleme Ölçeği”nde yer alan “Nesnenin Adı” bölümüne türlerine göre alt alta kayıt edilmiştir. Sonra uygulamacı, öğrenci ile karşılıklı oturak ölçeğin ilk sütununda yer alan yönerge doğrultusunda ilk nesneyi öğrenciye uzatmıştır. Öğrencinin olası tepkileri şunlardır: (1) nesneyi reddeder, (2) tepki vermez (3) nesneyi alır. Öğrencinin tepkisi doğrultusunda tepkinin altında yer alan sayısal değer işaretlenir. Eğer öğrenci nesneyi reddeder veya tepki vermezse bu nesne ile değerlendirme bitmiştir. Alınan puan sağ tarafta yer alan toplam sütununa kayıt edilmiştir. Eğer öğrenci nesneyi alırsa uygulamacı nesneyi hemen geri almıştır. Bu durumda öğrencinin iki tepkisi söz konusudur: (1) tepki vermez veya (2) itiraz eder. Öğrenci eğer tepki vermez ise bu nesne için değerlendirme sona ermiş ve elde edilen puanlar toplanarak toplam sütununa yazılmıştır. Eğer öğrenci itiraz ederse uygulamacı üçüncü aşamaya geçmiş ve nesneyi öğrenciye geri vermiştir. Bu aşamada öğrencinin olası iki tepkisi söz konusudur: (1) nesneyi almaz veya (2) nesneyi alır. Öğrenci, eğer nesneyi almaz ise uygulama bu aşamada sona erdirilmiş ve bu nesne için işaretlenen sayısal değerler toplanarak toplam sütununa kayıt edilmiştir. Eğer öğrenci nesneyi alırsa yine sayısal değer kayıt edilmiş ve bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada ise öğrencinin nesne ile ne yaptığı gözlemlenmiştir. Öğrencinin bu durumda olası üç tepkisi söz konusudur: (1) nesne ile etkileşmez, (2) nesne ile yanlış etkileşir ya da (3) nesne ile uygun şekilde etkileşir. Öğrencinin tepkisi sayısal değer olarak işaretlenmiştir. Bu aşamaya kadar gelen nesne için işaretlenen sayısal değerler toplanır ve 10 puan alan nesne bir sonraki değerlendirme aşamasında tekrar değerlendirmek için uygulamacının kendine göre bir işareti ile işaretlenir. Bu işlem listede yer alan bütün nesneler için gerçekleştirilmiştir.

Bu ölçekte alınan 10 puanın anlamı şudur: Nesne öğrenciye uzatıldığında öğrencinin aldığı, hemen geri alındığında itiraz ettiği, uygulamacının geri verdiğinde öğrencinin tekrar aldığı ve uygun şekilde etkileştiği nesne 10 puan almış demektir ve uygulama için olası pekiştireçtir.

c) *Yeğlenen Pekiştireçleri Belirleme Formu*: “Yeğlenen Pekiştireçleri Belirleme Formu (Ek-13)”, öğrenci tarafından en çok yeğlenen pekiştireçleri belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu form daha önceki araştırmalarda da kullanılmıştır (Kırcaali-İftar,

2006). Form üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; nesne adlarının yer aldığı bölüm, ikinci bölüm; 1 den 30 kadar denemelerin yer aldığı bölüm, üçüncü bölüm ise toplam (+/x) yer aldığı bölümdür.

“Olası Pekiştireçleri Belirleme Ölçeği”nden 10 puan alan nesneler, “nesne” başlığı altındaki bölüme, mümkünse, türlerine göre yazılmış ve bu nesnelerden üçlü setler oluşturulmuştur. Bu setin her bir nesnesi için denemeler bölümünde, beş denemeye karşılık gelecek şekilde, her bir kutucuğuna “x” işareti konulmuştur. Sonra uygulamacı, öğrenci ile karşılıklı olarak oturmuşlardır. Uygulamacı üç nesneden oluşan seti öğrencinin önüne koymuş ve öğrencinin uzandığı nesneyi belirlemiş ve birinci denemenin “x” işaretinin yanına bu nesne için “+” işaretini koymuştur. Bu süreç bir deneme olarak kabul edilmiştir. Her set için beş deneme gerçekleştirilmiştir. Sonra, toplam bölümüne sette yer alan her nesnenin aldığı artı işaretlerinin toplamı pay, o nesne için gerçekleştirilen deneme sayısı da payda olarak kayıt edilmiş ve en çok artıyı alan nesne setten çıkarılmıştır.

Bu araştırmada nesne türlerinin birbirine karışmaması için en çok tercih edilen nesne belirlendikten sonra kalan aynı türden nesnelerden varsa üçlü yoksa ikili set oluşturularak uygulama tekrarlanmıştır. Birinci ve ikinci değerlendirmeye giren nesneler için 5’den 10’a kadar olan deneme kutularına “x” işareti yazılmış ve bu nesneler öğrencinin önüne konulmuştur. Öğrenci bu nesnelerden hangisini tercih ettiyse o nesnenin deneme kutusuna “+” işareti yazılmıştır. Bu şekilde ikinci olarak tercih edilen nesnede belirlenmiştir. Bu uygulama listedeki bütün nesneler ile oluşturulan setler için tekrar edilmiştir. Payın paydaya oranının en yüksek olduğu nesneler en çok tercih edilen nesnelerdir ve bu nesneler araştırma için pekiştireç olarak belirlenmiştir.

Öğrenciler için belirlenen pekiştireçler araştırma bulgularının yer aldığı ekler bölümünde verilmiştir. Her öğrenci için kullanılacak sosyal pekiştireçler aile tarafından belirtilen pekiştireçlerden alınmıştır. Sosyal pekiştireçler bu değerlendirme sürecine dahil edilmemiştir.

2.6.3. Başlama Düzeyi ve Yoklama Oturumları

Başlama düzeyi ve yoklama oturumlarında uygulamacı meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü mezunu ve alanda yardımcı eğitimci olarak iki yıl çalışmış bir kişiden yardım almıştır. Bu yardımcı eğitimci iki görevi yerine getirmiştir; (a) tuvalet eğitimi için tuvalete alınmayan diğer öğrencilerle eğitsel faaliyetler yapmış, birbirlerine zarar vermelerini engellenmiş ve (b) altını ıslatan öğrencilerin altının değiştirmiştir. Yardımcı eğitimciye bu konuda gerekli eğitim uygulamacı tarafından verilmiştir.

Başlama düzeyi uygulamaları şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Başlama düzeyinde öğrencilerin uygulamaya başlama saatleri 10 dakika ara ile planlanmıştır ve başlama düzeyi verilerinin toplanması sabah 8.30'da başlamış ve 15.10'da bitmiştir. Bu düzenleme ile uygulamacı, bir öğrenci ile banyoda eğitimi gerçekleştirirken diğer öğrenciler kuruluşun ölçüldüğü zaman aralığında grup odasında diğer etkinlikleri gerçekleştirmiştir. Öğrenciler özel eğitim merkezine geldiklerinde grup eğitim odasına alınmışlar ve elbiseleri yardımcı eğitimci tarafından değiştirilmiştir. Öğrencilere bu çalışma sırasında bez bağlanmamıştır. Öğrenciler, grup eğitim odasında 50 dakika süre ile oyunlar, eğitim aktiviteleri ve benzeri uygulamalar ile zaman geçirmişlerdir. Öğrenciler bu zaman aralığında altlarını ıslatırlarsa bu durum “Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu”na (Ek-5) kayıt edilmiştir. 50 dakikalık süreyi tamamlayan öğrenci, uygulamacı tarafından banyoya götürülmüştür. Öğrenci tuvalete girmemek/gitmemek için direnirse uygulamacı öğrenciyi tuvalete fiziksel yardımla götürmüştür. Öğrenci tuvalete götürüldükten sonra uygulamacı, öğrencinin pantolonu çıkarmış ve banyodaki lazımlığa/klozete oturtmuştur. Öğrenci lazımlıktan ya da klozetten kalktığında uygulamacı tekrar oturması için ısrar etmemiş, oturtmaya çalışmamıştır. Uygulamacı tuvalete öğrenciye pekiştireç oluşturabilecek gülümseme, kızma ve konuşma gibi davranışlar sergilememiştir. Öğrenci tuvalette kalmak istemezse uygulamacı tarafından engellenmiş ve tuvalette kalması sağlanmıştır. Öğrenci 10 dakika boyunca tuvalette bekletilmiştir. Öğrencinin lazımlığa/klozete çişini yapması durumunda ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç öğrenciye verilmiştir. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yapmazsa pekiştireç verilmemiştir.

Öğrencinin lazımlığa/klozete çışını yapması durumu “Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu”na (Ek-5) kayıt edilmiştir. 10 dakikalık sürenin sonunda öğrenci grup eğitim odasına alınmış ve bu öğrenciden sonra özel eğitim merkezine gelen diğer öğrenci tuvalete alınarak süreç tekrarlanmıştır. Bütün öğrenciler aynı şekilde gözlemlendikten sonra uygulamacı grup eğitim odasına gitmiştir. Tuvaletten ayrılan öğrenci 50 dakika boyunca grup eğitim odasında diğer aktiviteleri yerine getirmiştir.

Başlama düzeyinde bir gün bir oturum olarak belirlenmiştir. Başlama düzeyinde bir oturum altı denemeden oluşmaktadır. Bir deneme 50 dakikalık kuru kalma zamanı ile 10 dakikalık tuvalet çalışmasını içermektedir.

Altını ıslatan öğrenci, diğer öğrencilerden ayrılarak başka bir odada temizliği yapılmış ve elbiseleri değiştirilmiştir. Diğer öğrencilerin bu duruma tanık olmaları bu şekilde engellenmiştir. Öğrencinin temizliğinin yapılması ve elbiselerinin değiştirilmesi sırasında öğrenciye olumlu ya da olumsuz pekiştireç olabilecek bütün jest, mimik ve sözel ifadeler kesinlikle yer verilmemiştir. Öğrenci hiçbir şekilde ve hiçbir yolla cezalandırılmamıştır.

2.6.4. Yoğun Tuvalet Eğitimi Uygulama Süreci

Bu araştırmada kullanılacak yoğun tuvalet eğitimi uyarlamasının gerek Azrin ve Foxx (1971) tarafından geliştirilen yöntem ile gerekse Chung (2007) tarafından yapılan uyarlanmış yöntem arasındaki farklar daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Bu nedenle bu bölümde gerçekleştirilmiş olan uygulamanın ayrıntılarına yer verilmiştir.

Bu süreç, 30 dakikalık kuruluşun ölçüldüğü ve bu sürenin sonunda ise 10 dakikalık tuvalet uygulamasının gerçekleştirildiği zaman çizelgesini içermektedir. Her gün bir oturum olarak belirlenmiştir ve her oturum 8 deneme içermektedir. Bir deneme 30 dakikalık kurulum süresinin ölçüldüğü zamanı ve bu sürenin bitiminde başlayan 10 dakikalık lazımlık/klozete oturma süresini kapsamaktadır. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilen öğrenci ile yoğun tuvalet eğitimi uygulamasına geçilmiştir. Öğrenci,

sabah 9.00 ile 14.40 arasında yoğun uygulama eğitimine tabi tutulmuş ve uygulamaya hafta sonları da devam edilmiştir. Öğrencilerin öğle yemeği yemeleri amacıyla 11.40 ile 12.00 arasında yemek arası verilmiştir. Öğrencilerin yemekleri aileleri tarafından kuruma getirilmiş ve yardımcı eğitimci tarafından öğrencilere yedirilmiştir

Araştırma konusunun doğası gereği uygulama sürecinde iki farklı uygulama süreci takip edilmiştir: (1) 30 dakikalık kuruluğun ölçülmesi zaman aralığında öğrencinin altını ıslatmadığında gerçekleştirilen uygulama süreci, (2) 30 dakikalık kuruluğun ölçülmesi zaman aralığında öğrencinin altını ıslattığında gerçekleştirilen uygulama süreci. Kuruluğun ölçülmesi için 30 dakikalık zaman aralığında öğrencinin altını ıslatmadığı denemelerde şu uygulama basamakları gerçekleştirilmiştir:

1. Deneme süreci başladığı zaman pekiştireç belirleme sürecinde öğrenci için belirlenmiş sıvı öğrenciye içebildiği kadar (en fazla iki su bardağı) verilmiştir. Ancak öğrenci sıvı tüketimi için zorlanmamıştır.
2. Öğrencinin altının ıslak olup olmadığı “bakalım kuru musun?” sözel ifadesi ile uygulamacı tarafından 30 dakikalık zaman aralığı içinde 10 dakikada bir kontrol edilmiştir.
3. Öğrenci her kontrolde eğer altını ıslatmadıysa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç ile pekiştirilmiştir.
4. Öğrenci her kontrolde altını ıslatmadıysa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş ikinci sırada tercih edilen yiyecek pekiştireci ile pekiştirilmiştir.
5. Öğrenci ile sınıf içinde 30 dakika boyunca eğitsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir.
6. Sınıfta geçirilen 30 dakikalık sürenin bitimi ile “hadi tuvalete” yönergesi verilmiştir.
7. Öğrenci elinden tutularak, öğrenci direnirse fiziksel yardımla, tuvalete götürülmüştür.
8. Öğrencinin pantolonu/altlığı uygulamacı tarafından indirilmiştir.
9. Öğrenci fiziksel yardımla lazımlığa/klozete oturtulmuştur.
10. Öğrenci lazımlık/klozetten kalkmak isterse uygulamacı tarafından engellenmiş, oturmaya devam etmesi sağlanmıştır.
11. Öğrenci lazımlıkta/klozete oturduğu sürece pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile etkileşmesine izin verilmiştir.

12. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç verilmiştir.
13. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş birinci sırada tercih edilen pekiştireç ile pekiştirilmiştir.
14. Öğrenci çişini yapınca lazımlıktan/klozetten 10 dakikalık sürenin dolması beklenmeden kaldırılmıştır.
15. Öğrenci, lazımlığa/klozete çişini erken yaparsa, öğrencinin tuvalette oturması gereken zamanda üzerine eklenerek 30 dakikalık sürenin 10 dakikasını pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile sınıf içinde istediği gibi etkileşmesine izin verilmiştir.
16. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yapmazsa sınıf içi eğitsel çalışmalara devam edilmiştir.

Kuruluğun ölçülmesi için 30 dakikalık zaman aralığında öğrencinin altını ıslattığı denemelerde şu uygulama basamakları gerçekleştirilmiştir:

1. Deneme süreci başladığı zaman pekiştireç belirleme sürecinde öğrenci için belirlenmiş sıvı öğrenciye içebildiği kadar (en fazla iki su bardağı) verilmiştir. Ancak öğrenci sıvı tüketimi için zorlanmamıştır.
2. Öğrencinin altının ıslak olup olmadığı “bakalım kuru musun?” sözel ifadesi ile uygulamacı tarafından 30 dakikalık zaman aralığı içinde 10 dakikada bir kontrol edilmiştir.
3. Öğrenci altını ıslattıysa öğrencinin temizliği ödül ya da ceza olmayacak biçimde en az ilgi ile yapılmıştır.
4. Öğrenci altını ıslattıysa sosyal pekiştireç verilmemiştir.
5. Öğrenci altını ıslattıysa yiyecek pekiştireci verilmemiştir.
6. Öğrenci altını ıslattığında oyuncak ile etkileşiyorsa oyuncak “kuru değilsin” denilerek alınmış ve eğitim çalışmalarına geçilmiştir.
7. Öğrencinin altını ıslattığını belirten sözel ifadeler kullanılmamıştır.
8. Öğrencinin altını ıslatmasına dair kızma ya da dalga geçer gibi mimiksel ifadeler kullanılmamıştır.

9. Öğrencinin altını ıslatmasının gerçekleştiği 10 dakika için pekiştireç verilmemiş ancak takip eden 10 dakikalık zaman aralıkları için öğrenci kuru ise pekiştireç verilmiştir.
10. Öğrenci ile sınıf içinde 30 dakika boyunca eğitsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir.
11. Sınıfta geçirilen 30 dakikalık sürenin bitimi ile “hadi tuvalete” yönergesi verilmiştir.
12. Öğrencinin elinden tutularak, öğrenci direnirse fiziksel yardımla, öğrenci tuvalete götürülmüştür.
13. Öğrencinin pantolonu/altlığı uygulamacı tarafından indirilmiştir.
14. Öğrenci fiziksel yardımla lazımlığa/klozete oturtulmuştur.
15. Öğrenci lazımlık/klozetten kalmak isterse uygulamacı tarafından engellenmiş, oturmaya devam etmesi sağlanmıştır.
16. Öğrenci lazımlıkta/klozete oturduğu sürece pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile etkileşmesine izin verilmiştir.
17. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç verilmiştir.
18. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş birinci sırada tercih edilen pekiştireç ile pekiştirilmiştir.
19. Öğrenci çişini yapınca lazımlıktan/klozetten 10 dakikalık sürenin dolması beklenmeden kaldırılmıştır.
20. Öğrenci, lazımlığa/klozete çişini erken yaparsa, öğrencinin tuvalette oturması gereken zamanda üzerine eklenerek 30 dakikalık sürenin 10 dakikasını pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile sınıf içinde istediği gibi etkileşmesine izin verilmiştir.
21. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yapmazsa sınıf içi eğitsel çalışmalara devam edilmiştir.

Bu uygulama sırasında elde edilen veriler “Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu”na (Ek-6) kayıt edilmiştir. Yukarıda belirtilen uygulama süreci bütün öğrenciler için kullanılmıştır.

Uygulamaya başlamadan önce, öğrenci ailesi tarafından kuruma getirildiğinde, öğrencinin günlük elbiseleri çıkarılmış ve uygulama için aile tarafından getirilen

altlıklar öğrencilere giydirilmiştir. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra öğrenci uygulama sınıfına alınmıştır.

Uygulamanın bitişiyle öğrencinin elbiseleri tekrar değiştirilmiştir. Uygulama oturumu tuvalet eğitimi ile bitirilmiştir. Böylece, öğrenci eve gidinceye kadar geçecek zaman aralığında altını ıslatma durumunun ortaya çıkması engellenmeye çalışılmıştır.

Uygulama evresine geçen bütün öğrenci ailelerinden öğrencilere gün içerisinde bez bağlanmamaları sadece öğrenciler gece yatarken altının bağlanması gerektiği söylenmiştir. Ailelerin hepsi bu kurala uyduklarını ifade etmişlerdir.

Uygulamayı bitirme ölçütü art arda üç oturum % 80 ve daha fazla tuvalete çiş yapma oranına ulaşılması ve aynı zamanda altını ıslatma oranının da art arda üç oturum % 30 ve daha az gerçekleşmesi olarak belirlenmiştir.

2.6.5. Yoğun Tuvalet Eğitimi Uygulamaları Sonrası Ev Uygulaması Süreci

Yoğun tuvalet eğitimi uygulamaları sonrası öğrencilerin evde nasıl tepkiler gösterdikleri belirlenmek istenmiştir. Ancak bu durumun öğrencinin öğrenmesini en az düzeyde etkilemesi ve bez kullanımına izin verilmediği için öğrencinin en az hata ile karşılaşmasının sağlanması yoğun tuvalet eğitimi uygulamaları sonrası ev uygulaması sürecinin temel amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusu gereği öğrencinin uygulama dışı saatlerde araştırma konusu olan uyaranla karşılaşmaması mümkün değildir. Bu nedenle uygulamacı en azından bu dış etmeni mümkün olduğu kadar kontrol altına almayı ve ölçmeyi amaçlamıştır.

Ailelerden öğrencileri yoğun tuvalet eğitimi uygulaması sonrası kurumdan aldıktan sonra evlerine götürmeleri istenmiştir. Yoğun tuvalet eğitimi uygulaması bittikten 20 dakika sonra iki saatlik deneme süresi başlatılmıştır. Bu deneme süresi içinde 1 saat 50 dakika boyunca öğrenci tuvalete götürülmemiş ve 1 saat 50 dakikalık sürenin bitiminde

ise öğrenci tuvalete götürülmüştür. Öğrencinin tuvalete götürülmesi sürecinde ailenin öğrenciye “hadi tuvalete gidelim” yönergesi vermeleri ve öğrencinin elinden tutmaları istenmiştir. Öğrenci tuvalete gitmek istemezse öğrencinin aile tarafından zorlanmaması gerektiği belirtilmiştir. Öğrenci tuvalete girdikten sonra aile tarafından öğrencinin altlığı çıkarılmış ve lazımlığa/klozete oturması sağlanmıştır. Öğrenci lazımlık/klozetten kalkarsa oturması için zorlanmaması gerektiği uygulamacı tarafından aileye ifade edilmiştir. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa aile tarafından sosyal pekiştireç ile pekiştirilmesi istenmiştir. Bunlara ek olarak, öğrencinin tuvalette bulunduğu süre içerisinde aile tarafından başka bir nedenle pekiştirilmemesi, olumlu ya da olumsuz tepkilerin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Benzer şekilde, öğrencinin gün içinde altını ıslatması durumunda bu isteğe uyulması gerektiği aileye uygulamacı tarafından belirtilmiştir. Ailenin altını ıslatma ve tuvalete çiş yapma durumunu “Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Veri kayıt Formu”na (Ek-7) kayıt etmeleri istenmiştir.

Mehmet ve Erdem’in ailelerinin bu yönergeleri gereği gibi yerine getirdikleri gözlemlenmiştir. Sevi’nin ailesinin zaman aralıklarına uymadığı, öğrenciyi rasgele tuvalete götördükleri öğrenilmiştir. Sevi’nin ailesinin bunun dışındaki yönergelere uydukları gözlemlenmiştir. Bu durumun sonuçlara etkisi yorum bölümünde ifade edilmiştir. Bu bilgiler öğrencinin ilk uygulama gününden sonra aileye verilmiştir. Bu bilgiler dışında herhangi bir bilgi aileye verilmemiştir.

2.7. Gözlemciler Arası Güvenirlilik

Gözlemciler arası güvenilirliğin değerlendirilmesi amacıyla Anadolu Üniversitesi Zihin Engelliler Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği Yüksek lisans programında öğrenci olan iki kişiden bağımsız gözlemci olarak yardım alınmıştır. Bağımsız gözlemcilerden biri üç yıl özel eğitim alanında öğretmen olarak görev yapmış okul öncesi öğretmenidir. Diğer bağımsız gözlemci ise zihin engelliler öğretmenliği yüksek lisans programında tez aşamasında olan bir sınıf öğretmenidir. Gözlemciler arası güvenilirliğin değerlendirmesinde ana veri toplayıcısı uygulamacıdır.

Gözlemciler arası güvenilirlik verilerinin toplanmasında uygulamacı dışında iki bağımsız gözlemcinin kullanılmasının temel nedeni; yapılan uygulamanın altı saat sürmesi tek bir gözlemcinin uygun zaman ayarlamasını zorlaştırmıştır. Ancak bağımsız gözlemci bir oturum için gerçekleştirdiği gözlemi bitirmiştir. Bağımsız gözlemcilere uygulamacı tarafından nasıl kayıt yapılacağı konusunda eğitim verilmiştir.

Bağımsız gözlemciler tüm oturumların % 33,3'üne katılarak gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplamışlardır. Başlama düzeyi ve yoklama oturumları, (her denek için tek tek düşünüldüğünde) toplam 36 oturumdur. Bağımsız gözlemciler bu oturumların 12'sine katılarak gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplamışlardır. Bu katılım miktarı başlama düzeyi ve yoklama oturumlarının % 33,3'ünde gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplandığını göstermektedir. Uygulama oturumları toplam 18 oturumdur. Bağımsız gözlemciler bu oturumların 6'sına katılarak gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplamışlardır. Bu katılım miktarı uygulama oturumlarının % 33,3'ünü oluşturmaktadır.

Bağımsız gözlemciler, yaptıkları gözlemleri başlama düzeyi ve yoklama oturumlarında “Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formuna” ve uygulama oturumlarında ise “Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formuna” kayıt etmişlerdir. Oranlar yine bağımsız gözlemciler tarafından hesaplanarak uygulamacının müdahalesi olmadan hesaplanmıştır.

Gözlemciler arası güvenilirlik, araştırmacının ve bağımsız gözlemcilerin verileri, “görüş birliği/ görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülü ile (Kırcaali-İftar ve Tekin, 2006) hesaplanmıştır. Başlama düzeyi ve yoklama oturumlarında gözlemciler arası güvenilirlik tüm öğrencilerde % 100 ve uygulama oturumlarında tüm öğrencilerde % 100 olarak bulunmuştur.

2.8. Uygulama Güvenirliği

Bu araştırmada, araştırmanın iç geçerliliğini artırmak amacıyla uygulama güvenilirliği verileri de toplamıştır. Uygulama güvenilirliği; uygulamacın uygulamaya başlamadan

önce planladığı uygulama yöntemine ne kadar sadık kaldığı ve öğrenciler arasında uygulama yönteminde herhangi bir değişiklik olup olmadığı hakkında bilgi verir. Bu araştırmada uygulama güvenilirliği verileri, gözlemciler arası güvenilirlik verileri toplayan gözlemciler tarafından toplanmıştır. Veriler, başlama düzeyi ve yoklama oturumlarında “Uygulama Güvenirliği Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Toplama Formuna” (Ek-8) ve uygulama oturumlarında “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu A” (Ek-9) ve “Uygulama Güvenirliği Veri Toplama B Formu”na (Ek-10) kayıt edilmiştir. Bağımsız gözlemciler uygulama güvenilirliği verilerini nasıl kayıt edecekleri konusunda uygulamacı tarafından eğitilmişlerdir.

Uygulama güvenilirliği verilerinin değerlendirilmesi için Billingsley, White ve Munson, (1980) şu formülü geliştirmişlerdir: “Plana Uygun Davranış Sayısı x 100 /Plana Uygun Olan Tepkileri Belirleyen Bütün Davranışların Toplamı” (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2006).

Bağımsız gözlemcilerin topladıkları verilerin yine bağımsız gözlemciler tarafından değerlendirilmesi sonucu başlama ve yoklama düzeyinde uygulama güvenilirliği; Mehmet için % 100; Sevi için % 100 ve Erdem için % 100 olarak hesaplanmıştır. Başlama ve yoklama düzeyinde toplam oturum sayısı 36’dır. Bu oturumların 12’sinde uygulama güvenilirliği verisi toplanmıştır. Bu miktar toplam başlama düzeyi ve yoklama oturumlarının % 33,3’üne temsil etmektedir. Bütün öğrenciler için her başlama düzeyi ve her yoklama düzeyinde bir kez uygulama güvenilirliği verisi toplanmıştır.

Uygulama evresinde toplam oturum sayısı 18’dir. Bu oturumların 6’sında uygulama güvenilirliği verisi toplanmıştır. Bu miktar oturumların % 33,3’ünü temsil etmektedir. Öğrencilere göre bu oturumların dağılımı şu şekildedir: Mehmet’in uygulama oturumlarında bir kez, Sevi’nin uygulama oturumlarında üç kez ve Erdem’in uygulama oturumlarında iki kez uygulama güvenilirliği toplanmıştır. Uygulama güvenilirliği verileri, gözlemciler arası güvenilirlik verileri gibi tüm oturum üzerinden toplanmıştır.

Bağımsız gözlemciler tarafından uygulama düzeyinde toplanan verilerin formüle göre hesaplanması gerçekleştirildiğinde uygulama güvenilirliği öğrencilere göre şöyledir: Mehmet için % 94,28; Sevi için % 98,95; Erdem için % 99,62.

Uygulama süreci Şubat 2008’de başlamış ve Mart 2008’de bitmiştir. Uygulama sürecinde öğrenciler, tuvalet becerisinin öğretimi için gerekli olan araştırma ölçütüne farklı sürelerde ulaşılmıştır. Uygulama süreci, Mehmet için 6 oturum, Sevi için 7 oturum ve Erdem için 5 oturum sürmüştür. Uygulama süreci ortalama 6 oturum sürmektedir.

2.9. Sosyal Geçerlik

Sosyal geçerlik, uygulanan programın etkilerinin niteliksel boyutları ile ilgili bulguların incelenmesidir. Diğer bir deyişle, sosyal geçerlikte davranış değişikliğinin önemi ve sosyal kabul edilebilirliği incelenir (Kırcaali-İftar ve Tekin, 2006).

Bu araştırmada, sosyal geçerlik, öğrencilere kazandırılmak istenen gün içerisinde belli bir zaman aralığında kuru kalma ve tuvalete götürüldüğü zaman tuvalete çiş yapma becerisinin önemine ve işlevselliğine, bu becerilerin öğretiminin ailenin ihtiyaçlarını ne derece karşıladığına, ailelerin uygulanan programın sonuçlarından ve programdan memnun olup olmadıklarına ve program hakkındaki aile görüşlerini içermektedir. Bu bilgilere ulaşılması amacıyla araştırmacı tarafından son yoklama oturumunun bitiminden sonra öğrenci ailelerine “Sosyal Geçerlik Soru Formu” (Ek-14) uygulanmıştır.

Sosyal Geçerlik Soru Formu altı sorudan oluşmaktadır. Bu formda yer alan sorular, ailelerin bu uygulamadan memnun olup olmadıklarını ve katıldıkları çalışmanın çocuklarının ya da kendilerinin gereksinimlerini ne derecede karşıladığını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda yer alan ilk üç soruya aileler üç farklı yanıt seçeneğini işaretleyerek yanıt verirken son üç soru açık uçlu olup bu sorulara aileler yazarak yanıt vermiştir.

2.10. Verilerin Analizi

Bu araştırmada uygulama sırasında elde edilen veriler grafiksel olarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde grafiksel analiz tekniklerinden çizgisel grafik kullanılmıştır. Bu araştırma tuvalete iş yapma ve kuru kalma olarak iki bağımlı değişken içermesi nedeniyle araştırma verileri iki ayrı grafik ile analiz edilmiştir.

Birinci grafik, tuvalete iş yapma bağımlı değişkeni ile ilgili verilerin analiz edildiği grafikdir. Bu grafikte öğrencilerin tuvalete iş yapma oranları “y” ekseninde yüzde olarak 0–100 arasında eşit aralıklarla gösterilirken başlama, yoklama ve uygulama evrelerindeki oturumlar “x” ekseninde numaralandırılarak eşit aralıklarla gösterilmiştir.

İkinci grafik, altını ıslatma bağımlı değişkeni ile ilgili verilerin analiz edildiği grafikdir. Bu grafikte öğrencilerin altını ıslatma oranları “y” ekseninde yüzde olarak 0–100 arasında eşit aralıklarla gösterilirken başlama, yoklama ve uygulama evrelerindeki oturumlar “x” ekseninde numaralandırılarak eşit aralıklarla gösterilmiştir.

3. BULGULAR

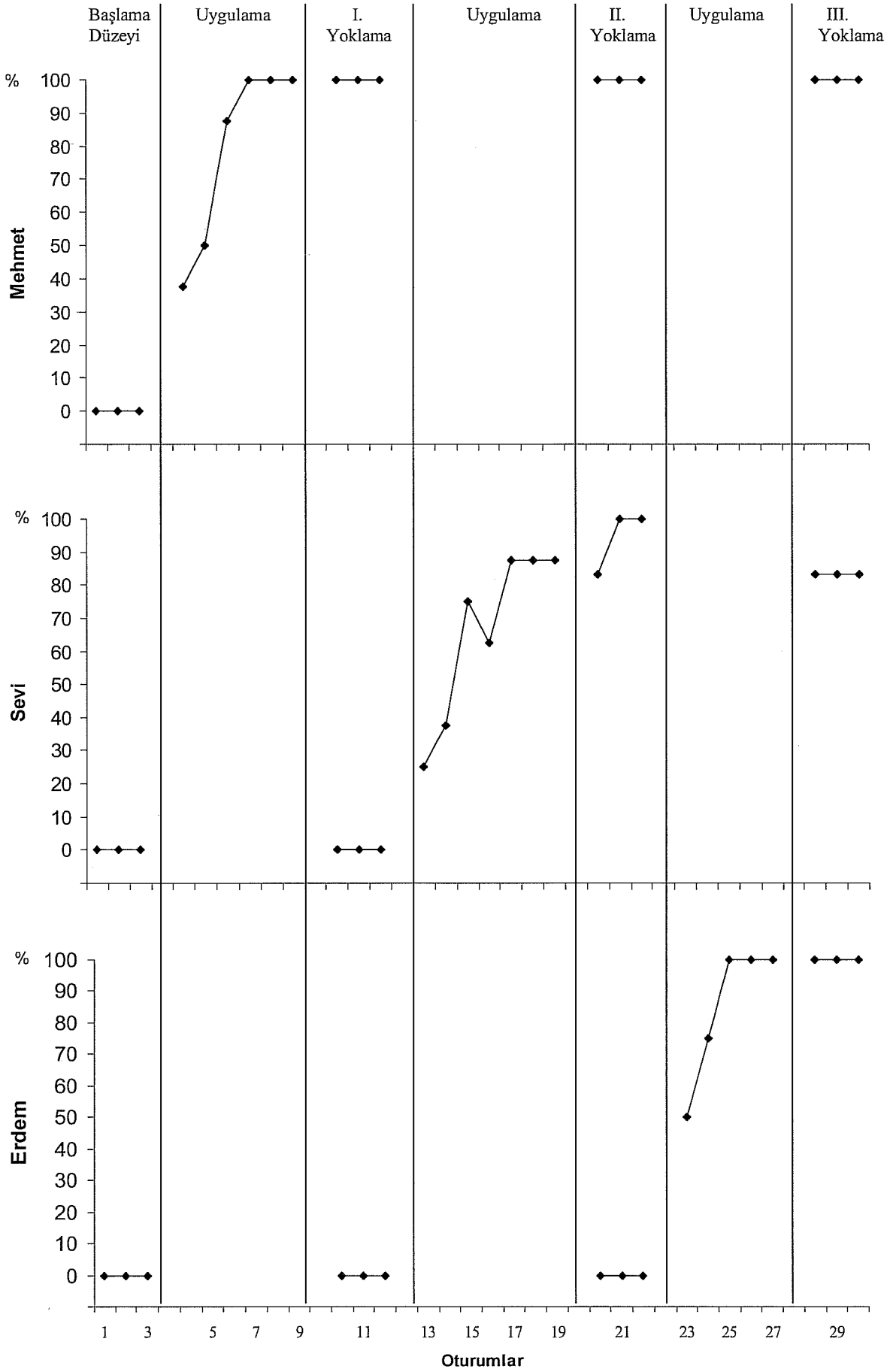
Bu bölümde, otistik özellikler gösteren çocukların tuvalete çış yapma ile kuru kalma becerisinin edinim düzeyinde öğretilmesinde uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yönteminin etkisine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi Yöntemi ile Tuvalete Çış Yapma Becerisinin Edinim Düzeyinde Öğretilmesine İlişkin Bulgular

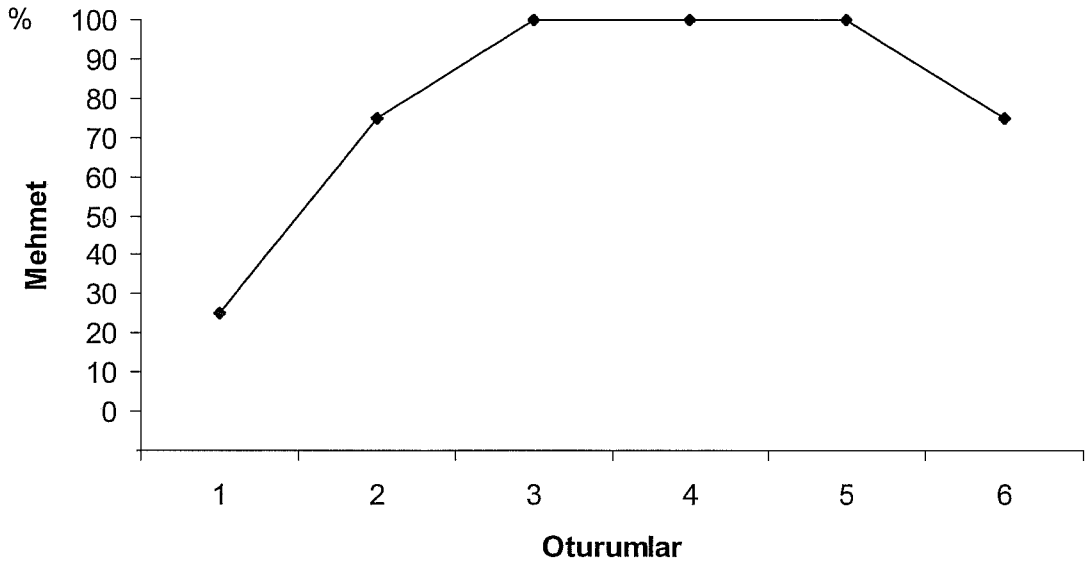
Şekil 1’de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Mehmet başlama düzeyinde tuvalete çış yapma becerisini hiç yerine getiremezken bu becerinin öğretim çalışmalarının üçüncü oturumunda % 87,5 düzeyinde yerine getirmiş ve altıncı oturumda ölçütü karşılar duruma gelmiştir. Bu sonuçlara göre, Mehmet ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin tuvalete çış yapma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Şekil 2’ de yer alan grafikte ise yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulaması verileri incelendiğinde, Mehmet’in evde tuvalete çış yapma becerisinde ilerleme gösterdiğini ve üçüncü uygulama oturumundan sonra evde % 100 tuvalete çış yapma oranına ulaştığı görülmektedir.

Şekil 1’de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Sevi başlama düzeyinde tuvalete çış yapma becerisini hiç yerine getiremezken bu becerinin öğretim çalışmalarının beşinci oturumunda % 87,5 düzeyinde yerine getirmiş ve yedinci oturumda araştırma ölçütünü karşılamıştır. Bu sonuçlara göre, Sevi ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin tuvalete çış yapma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Sevi’nin ailesi yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulamasının gereklerini yerine getirmemişlerdir. Bu nedenle bu konuda verilere ulaşılammıştır.

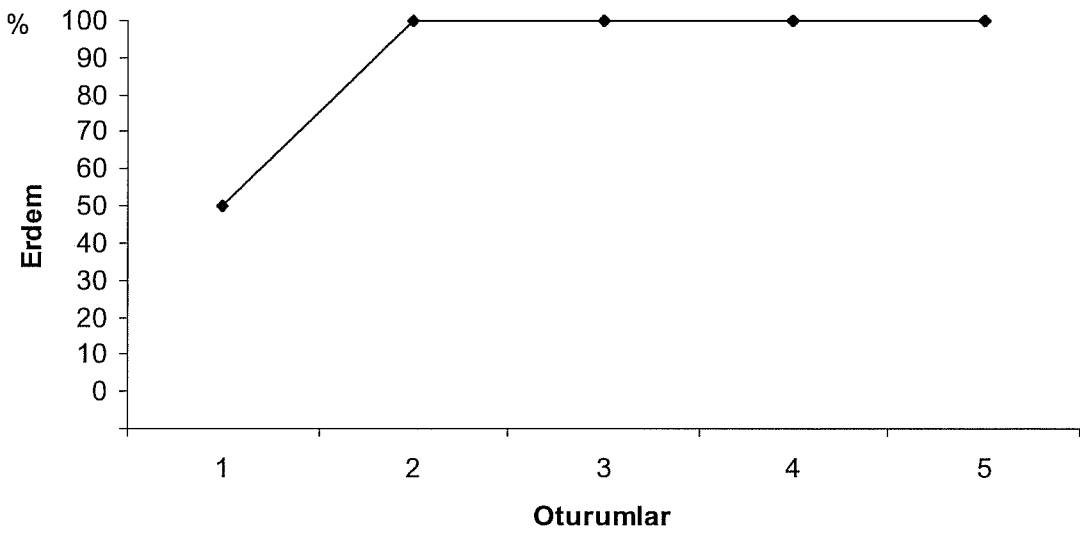
Şekil 1’de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Erdem başlama düzeyinde tuvalete çış yapma becerisini hiç yerine getiremezken bu becerinin öğretim çalışmalarının üçüncü oturumunda % 100 düzeyinde yerine getirmiş ve beşinci oturumda araştırma ölçütünü

Şekil 1. Öğrenciler Mehmet, Sevi ve Erdem'in Tuvalete Çiş Yapma Oranları

Şekil 2. Mehmet'in Ev Uygulaması Tuvalete Çiş Yapma Oranları

Şekil 3. Erdem'in Ev Uygulaması Tuvalete Çiş Yapma Oranları

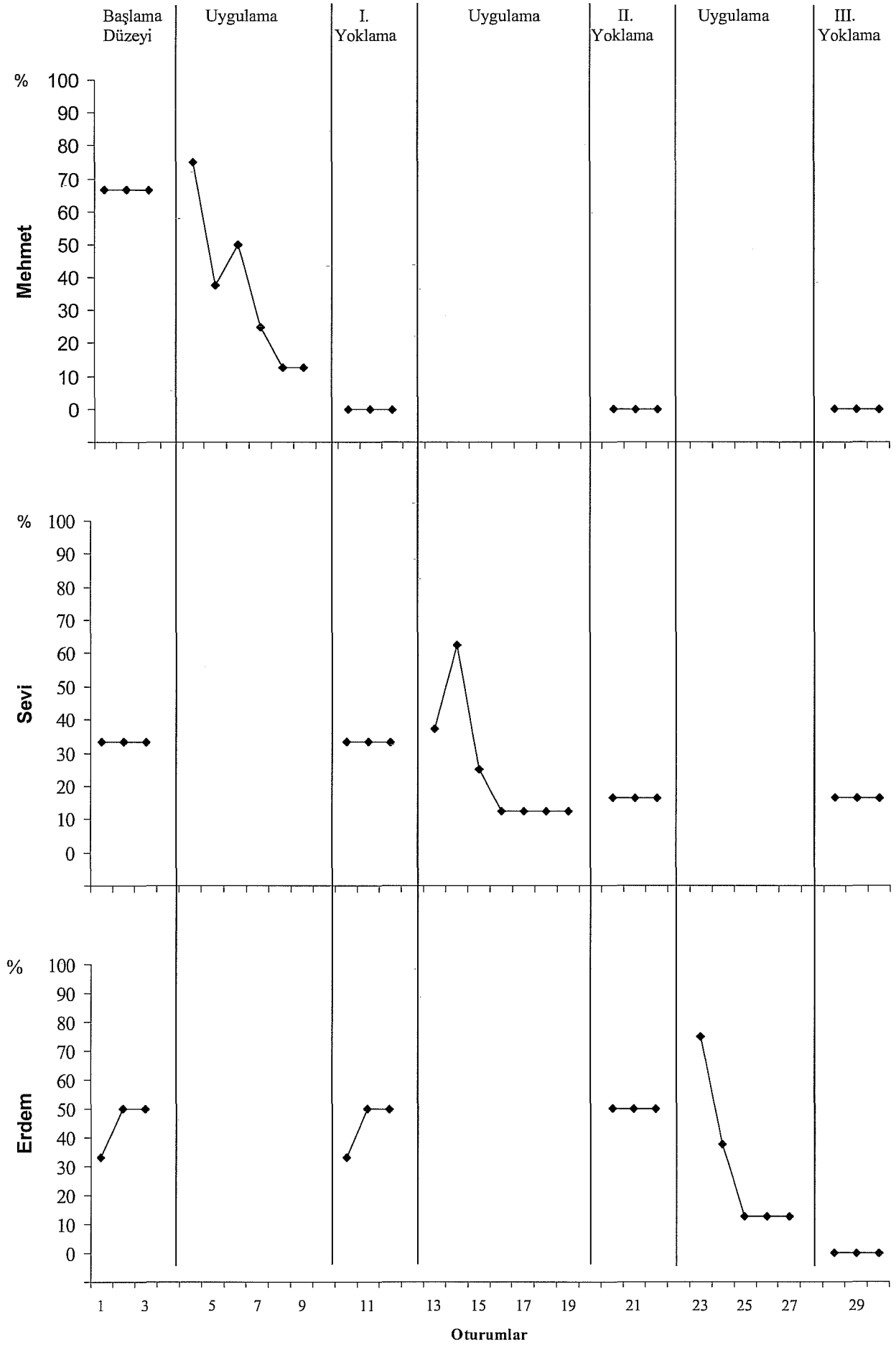
karşılamıştır. Bu sonuçlara göre, Erdem ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin tuvalete çiş yapma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Şekil 3’de yer alan grafikte ise yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulaması verileri incelendiğinde, uygulama sürecinde evde tuvalete çiş yapma becerisinde Erdem’in ilerleme gösterdiği ve ikinci oturumda % 100 tuvalete çiş yapma oranına ulaştığı görülmektedir. Uygulama bitinceye kadar öğrencinin bu oranı koruduğu görülmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler, otistik özellikler gösteren öğrencilerin tuvalete çiş yapma becerisini başlama düzeyinde gerçekleştiremedikleri, öğretim sürecinde uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin kullanılması ile bu beceride gelişme olduğu ve öğretim sonunda otistik özellikler gösteren öğrencilerin bu beceriyi araştırma amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

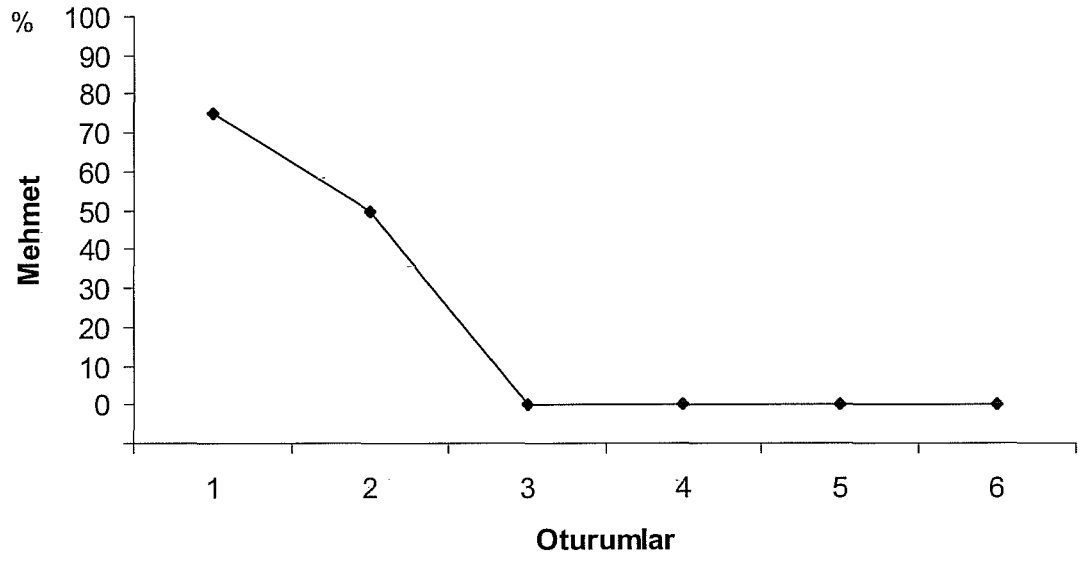
3.2. Uyarlanmış Yoğun Tuvalet Eğitimi Yöntemi ile Kuru Kalma Becerisinin Edinim Düzeyinde Öğretilmesine İlişkin Bulgular

Şekil 4’de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Mehmet’in başlama düzeyinde altını ıslatma oranı % 66,6 iken uygulama sonucunda, dördüncü oturumda, % 25’e düşmüştür. Mehmet böylece araştırmada gerekli olan ölçütü altıncı oturumda karşılamıştır. Bu sonuçlara göre, Mehmet ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin altını ıslatmama/kuru kalma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Şekil 5’de yer alan grafikte ise yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulaması verileri incelendiğinde, Mehmet’in dördüncü oturumdan sonra ev uygulamasında altını ıslatmadığı görülmektedir. Altıncı uygulama oturumunda evde tuvalete çiş yapma oranı % 75’e düşmüş ancak altını ıslatma oranında bir artış gözlemlenmemiştir.

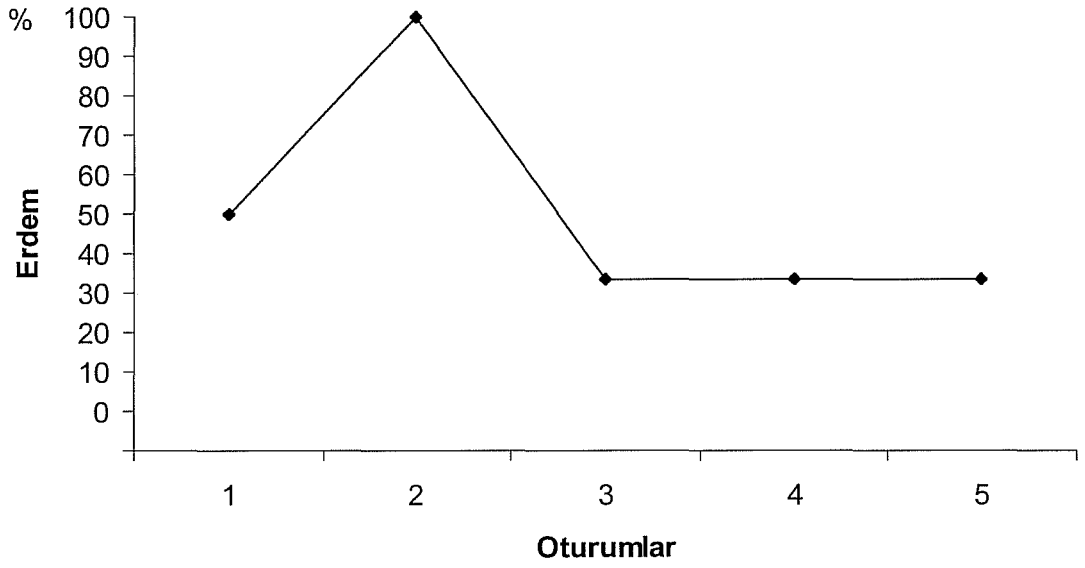
Şekil 4’de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Sevi’nin başlama düzeyinde altını ıslatma oranı % 33,3 iken uygulama sonucunda, üçüncü oturumda, % 25’e düşmüştür. Sevi

Şekil 4. Öğrenciler Mehmet, Sevi ve Erdem'in Altını Islatma Oranları

Şekil 5. Mehmet'in Ev Uygulaması Altını Islatma Oranları

Şekil 6. Erdem'in Ev Uygulaması Altını Islatma Oranları

araştırma için gerekli olan ölçütü ancak yedinci oturumda karşılamıştır. Bu sonuçlara göre Sevi ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin altını ıslatmama/kuru kalma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Sevi'nin ailesi yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulamasının gereklerini yerine getirmemişlerdir. Bu nedenle bu konuda verilere ulaşılammıştır.

Şekil 4'de yer alan grafikte görüldüğü gibi, Erdem'in başlama düzeyinde altını ıslatma oranı % 50 iken uygulama sonucunda, üçüncü oturumda, % 12,5'e düşmüştür. Erdem böylece araştırmada gerekli olan ölçütü beşinci oturumda karşılamıştır. Bu sonuçlara göre Erdem ile gerçekleştirilen çalışmalarda uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin altını ıslatmama/kuru kalma becerisinin öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. Şekil 6'da yer alan grafikte ise yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulaması verileri incelendiğinde, Erdem'in üçüncü oturum sonrası ev uygulamasında altını ıslatma oranının % 33'e düştüğü ve bu oranda sabit kaldığı görülmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler, otistik özellikler gösteren öğrencilerin altını ıslatmama/kuru kalma becerisini başlama düzeyinde gerçekleştiremedikleri, öğretim sürecinde uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin kullanılması ile bu beceride gelişme olduğu ve öğretim sonunda otistik özellikler gösteren öğrencilerin bu beceriyi araştırma amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırmada uygulama için toplam 18 oturum üzerinden 144 deneme yapılmıştır. Bu denemelerde, toplam 43 altını ıslatma davranışı gerçekleşirken 109 tuvalete çiş yapma davranışı gerçekleşmiştir. Mehmet'in araştırma ölçütünü karşılaması için 6 oturum üzerinden 48 deneme gerekmiştir. Bu denemelerde toplam 17 altını ıslatma davranışı gerçekleşirken 38 tuvalete çiş yapma davranışı gerçekleşmiştir. Sevi'nin araştırma ölçütünü karşılaması için 7 oturum üzerinden 56 deneme uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu denemelerde toplam 14 altını ıslatma davranışı gerçekleşirken 37 tuvalete çiş yapma davranışı gerçekleşmiştir. Erdem'in araştırma ölçütünü karşılaması için 5 oturum üzerinden 40 deneme uygulaması yapılmıştır. Bu denemelerde toplam 12 altını ıslatma davranışı gerçekleşirken 34 tuvalete çiş yapma

davranışı gerçekleşmiştir. Bu verilerin değerlendirmesi yapılırken bir öğrencinin bir deneme süresi içinde hem altını ıslatma hem de tuvalete çiş yapma davranışı sergileyebileceği göz önünde tutulmalıdır.

Tablo 1. Oturum, Deneme, Altını Islatma ve Tuvalete Çiş Yapma Miktarları

	Oturum	Deneme	Altını Islatma	Tuvalete Çiş Yapma
Mehmet	6	48	17	38
Sevi	7	56	14	37
Erdem	5	40	12	34
Toplam	18	144	43	109

3.3. Sosyal Geçerlik

Bu araştırmanın sonunda araştırmaya katılan öğrenci ailelerinden araştırma ve araştırmanın sonuçları hakkında görüş alınarak araştırmanın sosyal geçerliliği incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci ailelerinin tümü, bu araştırmaya katıldıkları için memnun olduklarını belirtmişlerdir. Mehmet'in ailesi dışında, diğer aileler araştırmanın beklentilerini tümüyle karşıladığını belirtirken Mehmet'in ailesi bu araştırmanın beklentilerini az karşıladığını ifade etmiş ve buna gerekçe olarak da araştırmanın tuvalete kaka yapma becerisini içermemesini göstermişlerdir. Ailelerin hepsi bu çalışmayı başka insanlara da önereceklerini ifade etmişlerdir. Aileler katıldıkları programın memnun olmadıkları yönleri sorusuna, Mehmet'in ailesi dışında, memnun olmadıkları bir yön bulunmadığını belirtmişlerdir. Mehmet'in ailesi, araştırma programının amaç olarak belirlemediği bağımsız tuvalete gitme ve tuvaleti geldiğini sözel olarak ifade etme becerilerinin çocuklarında gelişmediğini belirterek araştırmanın bu yönünden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Katıldıkları programın memnun oldukları yönleri konusunda; Erdem ve Sevi'nin ailesi, çocuklarının bez kullanmaktan kurtulduğunu ve bağımsız olarak tuvalete gitme becerilerini kazanmış olmalarını nedeniyle memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu soruya Mehmet'in ailesi, eskiye oranla çocukların daha fazla kuru kaldığını ve tuvalete götürülünce tuvalete çişini yapıyor olmasını nedeniyle memnun olduklarını belirtmişlerdir. Aileler, bu çalışmanın

hayatlarında meydana getirdiği olumlu ve olumsuz değişiklikleri belirtmeleri istenen soruya, Eren ve Sevi'nin ailesi çocukların daha özgür olduğunu, yaşıtlarının sahip olduğu bir beceriyi kazandığını ve işinin geldiğini belirttiğini söylerken Mehmet'in ailesi bez kullanımının azaldığını ve olumlu gelişmelerin olduğunu ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yönteminin otistik özellikler gösteren öğrencilere tuvalete çış yapma ile kuru kalma becerisinin öğretilmesine etkisi incelenmiştir. Bu bölümde tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Bu araştırmada elde edilen bulgular, uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yönteminin otistik özellikler gösteren öğrencilere tuvalete çış yapma ve kuru kalma becerilerinin edinim düzeyinde öğretilmesinde etkili olduğunu göstermiştir. Öğretim sırasında elde edilen veriler incelendiğinde otistik özellikler gösteren öğrencilerin bu becerileri kısa sürede öğrendikleri görülmüştür.

4.2. Tartışma

Bu araştırmada, Azrin ve Foxx (1971) tarafından geliştirilen yoğun tuvalet eğitimi yönteminin uyarlanması ile otistik özellikler gösteren öğrencilere kuru kalma ve tuvalete çış yapma becerilerinin edinim düzeyinde öğretilmesinde ne derece etkili olduğu incelenmiştir.

Bu çalışma, denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin kullanıldığı tek denekli araştırma desenlerindendir. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular öğrencilerin kuru kalma ve tuvalete çış yapma becerilerini edindiklerini ve araştırma ölçütlerini karşıladıklarını göstermiştir.

Bu bulgular alanyazınında da yer alan diğer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Azrin ve Foxx (1971), zihinsel yetersizliği olan dokuz yetişkin üzerinde yaptıkları çalışmada gün içinde kuru kalma ve tuvalete çış yapma becerilerinin öğretiminde yoğun tuvalet eğitiminin etkili olduğunu bulmuşlardır. Buna ek olarak,

Azrin ve Foxx (1971) kaka kontrolünün sağlamada bu yöntemin etkili olduğunu ve başka bir uygulamaya gerek olmadığını belirtmişlerdir. Sevi ve Erdem'in uygulama süreci sırasında birkaç defa kakalarını lazımlığa yaptıkları gözlemlenmiş ve benzer gözlemler öğrencilerin aileleri tarafından da uygulamacıya ifade edilmiştir.

Bu araştırmanın bulguları, Cicero ve Pfadt (2002) tarafından üç otistik birey ile gerçekleştirilen ve yoğun tuvalet eğitimi uygulamalarında Azrin ve Foxx'un (1971) tuvalete gitme zaman çizelgesini ve Van Wagenen modelinin tuvalete gitme davranışını ipuçları ile şekillendirme sürecini barındıran fakat aşırı düzeltme sürecini içermeyen araştırma bulguları ile de tutarlıdır. Cicero ve Pfadt (2002), bu uyarlama çalışmasında yoğun tuvalet eğitimi uygulamasının aşırı düzeltme içermekten de etkili olduğunu göstermişlerdir. Buna ek olarak, araştırma ölçütünü hiç altını ıslatmama olarak belirlemişler ve araştırmada bu ölçütün karşılanmış olmasının bir başarı olduğunu da belirtmişlerdir (Cicero ve Pfadt, 2002). Burada raporlaştırılan araştırmada, Mehmet ve Erdem'in araştırma bulguları incelendiğinde son yoklama oturumlarında % 0 altını ıslatma oranına ulaştıkları görülmektedir ve benzer şekilde bu çalışmada uygulanan süreç aşırı düzeltme uygulamasını içermemektedir. Bu bulgular, Cicero ve Pfadt (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları ile tutarlıdır. Ancak, Sevi'nin bulguları bu durumla uyumlu değildir. Sevi'nin son yoklama oturumunda, diğer yoklama oturumlarında da aynı oran söz konusudur, % 12,5 altını ıslatma oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak Sevi'nin ailesinin ev uygulamalarında zaman çizelgesini takip etmemeleri gösterilebilir.

Yoğun uygulama sonrası ev uygulamaları veriler sadece iki öğrenci için toplanabilmiştir. Bu nedenle bu veriler üzerinden bir değerlendirme yapılması zordur. Ancak iki öğrenci için elde edilen veriler, uyarlanmış yoğun tuvalet eğitiminin en azından ev ortamına genellenmesi için ek bir çalışmanın yapılmasına gerek olmadığını düşündürmektedir.

Bu araştırmada kullanılan uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi uygulaması öğrencilerin ortalama altı oturum (gün) ve her oturumun altı saatlik yoğun uygulama içermesi ile hedeflenen becerileri kazanmaları ile sonuçlanmıştır. Azrin ve Foxx (1971) tarafından

gerçekleştirilen çalışmada becerilerinin edinim süresi dört günlük eğitim süresi ve günde sekiz saat çalışma zamanıdır. Cicero ve Pfadt (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bu süre 11 günlük eğitim süresi ve yaklaşık günde 5,5 saatlik çalışma zamanıdır. Bu açıdan sonuçlar incelendiğinde, bu araştırmanın sonuçları alanyazınında yer alan araştırma sonuçları ile tutarlıdır. Bu araştırmanın günlük çalışma saati Azrin ve Foxx (1971) tarafından gerçekleştirilenden daha az fakat Cicero ve Pfadt (2002) tarafından gerçekleştirilenden fazladır. Bu nedenle becerilerin edinimi için gereken zaman iki çalışmanın arasında bir yerde yer almaktadır (ortalama 6 oturum/gün). Fakat gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, Cicero ve Pfadt (2002) tarafından yapılan araştırmanın amaçları bu araştırmanın amaçlarından farklıdır. Cicero ve Pfadt (2002) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin kendiliğinden tuvalete gitme taleplerinin olması da beklenmektedir. Bu nedenle, becerilerin edinim süresinin uzaması olağan karşılanabilir. Burada raporlaştırılan çalışmada öğrencilerin kendiliğinden tuvalete gitme taleplerinin olması bir araştırma amacı değildir. Ancak gerek uygulama sırasında gerekse ailelerin sosyal geçerlik çalışmasında belirttiği ifadeler Sevi ve Erdem'in bu beceriyi geliştirdiklerini göstermektedir.

Post ve Kirkpatrick (2004) tarafından yaygın gelişimsel bozukluğa sahip 3,5 yaşında bir çocukla gerçekleştirilen çalışma sistematik olarak sıvı alımı artırımını içermemesi ve bez kullanımına devam edilmesi açısından bu çalışmadan ayrılmaktadır. Fakat her iki çalışmada da altını ıslatma ve tuvalete çiş yapımını tespit etmek için sensörleri kullanmama ve aşırı düzeltme yöntemini içermemeleri nedeniyle birbirleri ile benzeşmektedir. Post ve Kirkpatrick (2004), uyguladıkları yöntemin sıvı alımını artırmayı içermeyen etkili olduğunu bulmuşlardır. Post ve Kirkpatrick'in (2004) araştırma raporu, öğrencinin edinim düzeyinde becerileri elde etme süresine dair verileri içermemektedir. Ancak araştırmanın grafiği incelendiğinde ve araştırma sürecinde birinci aşama olan uygulamanın, 30 dakikalık kuru kalma ve 20 dakikalık tuvalete oturma aşaması, becerinin edinim aşaması olarak kabul edildiğinde öğrencinin becerileri edinimi için gereken oturum sayısı 7 oturum/gündür. Bu oturumlarda çalışma süresi 8–10 saat olarak belirtilmiştir. Bu veriler doğrultusunda, her iki araştırmanın sonuçları incelendiğinde edinim için gerekli olan zamanın birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Bu durum, sıvı alımının artırılmasının bir araştırma bileşeni haline

getirilmesi sonucu öğrencilerin bu becerileri edinmesi için ihtiyaç duydukları eğitim zamanının azalabileceğini göstermektedir.

Bu araştırma, LeBlanc ve diğerleri (2005) tarafından üç otistik özellikler gösteren öğrenci ile gerçekleştirilen araştırma sonuçları ile de tutarlıdır. LeBlanc ve diğerleri (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırma tuvalete gitme ve tuvalete oturma zaman çizelgesini, sıvı alımının arttırılmasını ve pekiştireç uygulamalarını içermesi açısından bu araştırma ile benzeşmektedir. Fakat LeBlanc ve diğerlerinin (2005) araştırması çiş sensör ve alarmini, altını ıslatma için olumlu uygulamaları ve kendiliğinden tuvalete gitmeyi istemeyi içermesi açısından bu araştırma ile farklılaşmaktadır. Bu araştırmanın sonuçları, LeBlanc ve diğerlerinin (2005) uygulaması kadar yoğun uygulamaları, sensörler ile çiş alarmini ve olumlu uygulamaları içermemesi açısından farklılaşır. Araştırmada edinim için gereken zaman ifade edilmemiştir. Bu nedenle bir karşılaştırma yapılamamıştır.

Chung'ın (2007) 12 yaşında gelişimsel yetersizliğe sahip bir öğrenci ile gerçekleştirdiği uygulama yöntemi, bu araştırmanın yöntemi ile neredeyse tamamen örtüşmektedir. Chung (2007), araştırma sonucunda uyarlanmış Azrin ve Foxx (1973) yönteminin etkili olduğunu bulmuştur. Chung (2007), aşırı düzeltmenin tuvalete çiş yapma oranlarını arttırmakta bir etkisinin olmadığını ancak altını ıslatma oranlarının azaltılmasında etkili bir yöntem olacağını belirtmiştir. Benzer bulgu bu araştırma sonuçları için de ifade edilebilir. Öğrencilerin altını ıslatma oranlarının alanyazın ile uyumlu olması, bu konuda yapılan araştırmaların neredeyse tamamının aşırı düzeltme uygulamalarını içermemesinden kaynaklanıyor olabilir. LeBlanc ve diğerleri (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırmada altını ıslatma için olumlu uygulama yönteminin kullanılması öğrencilerin altını ıslatma oranlarının azalmasında daha etkili bir yöntem olabileceği göz önünde tutulmalıdır.

Bu araştırmanın sonuçları, Chung (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarındaki altını ıslatma oranlarına sahip değildir. Bu araştırmada becerilerin edinim süresi Chung (2007) tarafından gerçekleştirilenden kısadır. Bu durum, öğrenci

özelliklerinin farklı olmasından ve Chung'ın (2007) uygulamasında pekiştireçlerin sistematik olarak belirlenmemesinden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma sonuçları, öğrenciler üzerinden incelendiğinde üçüncü denek olan Erdem'in diğer öğrencilere oranla daha kısa sürede becerileri edindiği görülmektedir. Bu durum bir sıralama etkisinin oluştuğunu düşündürtebilir. Ancak, uygulama sırasında Erdem'in altının ıslak olmasından dolayı son derece rahatsız olduğu gözlemlenmiştir. Varol (2004), tuvalet becerilerinin öğretiminde ön koşul becerisi olmayan ama bu becerilerin öğretimini kolaylaştıran durumlar arasında öğrencinin ıslak ya da kirli olmaktan rahatsızlık duymasının önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durum, Erdem'in becerilerin edinimini diğer öğrencilerden daha önce edinmesine yardımcı olmuş olabilir.

Başlama düzeyinde öğrencilerden birinin yoğun ağlama davranışı sergilemesi nedeniyle araştırmacı, bu öğrenciyi uygulama dışında tutmuş ve denek kaybı olarak belirtmiştir. Araştırmacı, aile ile yaptığı görüşmede öğrencinin annesinden bir saatten fazla ayrı kalmadığını öğrenmiştir. Bu durum, öğrencinin uygulama ortamına geldikten yarım saat sonra ağlamaya başlaması ile tutarlıdır. Buna ek olarak, öğrencinin diğer öğrencilere oranla yaşının küçük olması da bir etken olabilir. Ailenin, öğrencinin ağlamasına karşı göstermiş olduğu yoğun ilginin pekiştireç gibi çalıştığı düşünülmüştür. Diğer öğrencilerde ağlama davranışının görülmemesi bu öğrencinin ağlama davranışının uygulanan yöntemle bir ilişkisinin olmadığını gösterir niteliktedir.

Araştırma bulguları, otistik özellikler gösteren öğrencilerde uyarlanmış Azrin ve Foxx (1971) yönteminin etkili bir şekilde eğitim ortamlarında ve eğitim çalışmalarını çok fazla kesintiye uğratmadan uygulanabileceğini gösterir niteliktedir. Bu veriler ışığında bu yöntem, eğitim ortamlarında öğrencilere tuvalet becerilerinin öğretilmesinde etkili bir şekilde kullanılabilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yönteminin otistik özellikler gösteren öğrencilere kuru kalma ve tuvalete çiş yapma becerilerinin öğretilmesi açısından etkili olduğunu gösterir niteliktedir ve bu bulgular alanyazınındaki diğer araştırmalar ile tutarlıdır. Ancak araştırma sonuçları değerlendirilirken

araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak, yoğun uygulama oturumları sonrası ailelerin de evde çocuklarının kuru kalma sürelerini kayıt etmeleri ve 110 dakikada bir tuvalete götürmeleri istenmiştir. Bu uygulamalar sırasında araştırmacı çalışmak zorunda olduğu için öğrencilerin evlerine gidememiş ve bu uygulamaları gözlemleyememiştir. Araştırma sonuçları bu yönü ile sınırlıdır. İkinci olarak, bu araştırma öğrencilerin kuru kalma ve tuvalete çiş yapma becerilerini edinim aşamasında değerlendirmiştir. Araştırma sonuçları, izleme çalışmalarının yapılması ve kuru kalma süresinin daha fazla uzatılması durumunda ne gibi bulguların ortaya çıkacağı hakkında bir bilgi taşımamaktadır. Bu durumda araştırma, kullanılan yöntemin gerçekleştirdiği edinimin kalıcılığı açısından sınırlı bilgiler içermektedir. Benzer durum kazanılan becerilerinin başka ortamlara genellenmesi içinde geçerlidir. Üçüncü ve son olarak, yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulamaları verileri öğrenci ailelerinden birisinin verileri toplamak için gerekli olan zaman çizelgesine uymaması nedeniyle eksiktir. Araştırma sonuçları bu eksiklik nedeniyle bu konuda da sınırlıdır.

4.3. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulabilir.

4.3.1. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgular sonucunda ileri araştırmalar için şu öneriler yapılabilir:

1. Araştırmada elde edilen bulguların genellenebilirliğini arttırmak amacıyla aynı araştırma, başka özelliklere sahip deneklerle, başka ortamlarda ve başka uygulamacılar tarafından yinelenabilir.

2. Yoğun tuvalet eğitimi yönteminin edinim aşamasındaki etkililiğinin yanı sıra izleme uygulamaları ile bu edinimin kalıcılığı üzerine bulguların edinilmesi, uygulamanın etkililiği hakkında daha yararlı bilgiler verecektir. Bu doğrultuda araştırmaların planlanması özel eğitim alanyazınına katkı sağlayabilir.
3. Kuruluğun ölçülmesi için ayrılan 30 dakikalık zaman süresinde öğrencinin durumuna uygun eğitimsel amaçlar belirlenip her iki uygulamanın etkililiği ve yoğun tuvalet eğitimi uygulamasının eğitime olanak sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi yönünde araştırmalar planlanabilir.
4. Yoğun uygulama oturumları sonrası ev uygulamaları daha sistematik bir hale getirilerek elde edilecek veriler araştırma amaçlarına hizmet edecek hale getirilmesi sağlanabilir ve bağımsız tuvalet becerilerinin kazandırılması yönünde araştırma genişletilebilir.
5. Bu araştırmada çalışılan uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi uygulamasının kendiliğinden tuvaleti kullanma isteğinin belirtilmesi becerisini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve bunu sağlayacak tekniklerin uygulama yöntemine dahil edilerek veri toplanması özel eğitim alanyazınına katkı sağlayabilir.

4.3.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgular sonucunda uygulama alanına yönelik şu öneriler yapılabilir:

1. Bu araştırmada etkili olduğu görülen uyarlanmış yoğun tuvalet eğitimi yöntemi özel eğitim kursları ve okullarında, aileler tarafından ev ortamında, araştırma merkezlerinde ve diğer kurumlarda eğitimciler tarafından kullanılabilir.
2. Bu çalışmada, iç ve dış geçerliliğin korunması nedeniyle birçok olumlu değişken kontrol altına alınmış ve bu nedenle araştırmanın süresi uzamıştır. Uygulama

ortamlarında bu gibi gereklilikler aramayacağından daha az emek ve zaman harcanarak bu yöntem kullanılabilir.

EKLER

	<u>Sayfa</u>
Ek 1	Denek Seçimi Toplantısı 74
Ek 2	Araştırma Yazılı İzin Belgesi 77
Ek 3	Kuruluğun Günlük Periyod Değerlendirme Çizelgesi Kullanım Toplantısı 78
Ek 4	Kuruluğun Günlük Periyod Değerlendirme Çizelgesi 79
Ek 5	Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu 80
Ek 6	Yoğun Uygulama Oturumları Veri Kayıt Formu 81
Ek 7	Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Veri Kayıt Formu 82
Ek 8	Uygulama Güvenirliği Başlama ve Yoklama Düzeyi Veri Kayıt Formu 83
Ek 9	Uygulama Güvenirliliği Veri Toplama Formu A 84
Ek 10	Uygulama Güvenirliliği Veri Toplama Formu B 85
Ek 11	Pekiştireç Belirleme Listesi 86
Ek 12	Olası Pekiştireçleri Belirleme Ölçeği 87
Ek 13	Yeğlenen Pekiştireçleri Belirleme Formu 88
Ek 14	Sosyal Geçerlik Soru Formu 89
Ek 15	Araştırma Verileri 90

EK 1

DENEK SEÇİMİ TOPLANTISI

Sayın anneler; ben, Psikolog Avşar Ardıç. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Zihinsel Engelliler Yüksek Lisans Programında Tez aşamasında olan bir öğrenciyim. Şu an Eskişehir’de bir özel eğitim merkezinde psikolog olarak görev yapmaktayım. Otistik özellikler gösteren çocuklarda tuvalet becerileri eğitimi üzerinde bir araştırma planlıyorum. Sizleri bu çalışma hakkında bilgilendirmek ve katılıp katılmayacağınızı öğrenmek amacıyla buraya davet ettim.

Bu toplantıya katıldığınız için hepinize teşekkürler.

Şimdi sizlere bu program hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Böylece kararınızı vermenizde size gerekli olan bilgileri sağlamış olacağız.

Bu toplantının amacı; daha öncede belirttiğim gibi, tuvalet becerilerini öğrenilmesinde diğer özür gruplarına göre daha ciddi sorunlar yaşayan otizm ya da yaygın gelişimsel bozukluğa sahip çocukların bu becerileri daha kısa sürede öğrenmelerine olanak sağlayacak bir programın, bu konuda yeterli olup olmadığını değerlendirmek üzere hazırlanmış bir araştırmada çocuklarınızın katılıp katılmayacağı konusunda size danışmaktır.

Bu çalışmanın ilk aşamasını çocukların değerlendirilmesi oluşturacaktır. Sonra sizden çocuklarınızı gözleyerek bazı kayıtlar tutmanızı isteyeceğiz. Sizlerle beraber kararlaştıracığımız bir gün okulda bir toplantı düzenleyeceğiz ve bu toplantı sonucunda çocuklarımızdan hangilerinin bu araştırmaya dahil olacağına karar vereceğiz. Bu aşamadan sonra çocuklarınızla birebir eğitim formatında yaklaşık bir saat süren bir çalışma yapacağım. Bu çalışmanın amacı; çocuklarınızın en çok sevdiği pekiştireçleri belirlemek olacak. Sonra, ben, katılan bütün öğrenciler ile üç günlük tuvalet becerileri çalışacağım. Bu aşamadan sonra çocuklarda sadece biri ile yaklaşık 5 günlük bir çalışma gerçekleştireceğiz. Daha sonra çocukların hepsini tekrar üç günlük bir

çalışmaya alacağım: Bu aşamadan sonra diğer bir çocukla yaklaşık beş günlük bir çalışma gerçekleştireceğiz. Bu süreç bütün çocuklar eğitim alıncaya kadar devam edecektir.

Bu çalışmalar sırasında bana bir yardımcı öğretmen yardımcı olacaktır. Çocuklarınızın okula geliş saatlerini ve okuldan çıkış saatlerini yeri geldikçe size haber vereceğiz. Ancak, genel uygulama 9.00 ile 15.00 arasında gerçekleşecektir. Uygulamalarımız hafta sonu da devam edecektir.

Zamanı geldikçe size ne yapmanız gerektiği konusunda bilgi verilecektir. Herhangi bir sorunla karşılaştığınızda size verilen telefon numarası ile bana istediğiniz saat ulaşabilirsiniz. Bu uygulamanın takibi için sizin belirlediğiniz bir saatte uygulamacı size telefonla ulaşacaktır.

İsterseniz karşılıklı sorumluluklarımızı da belirttikten sonra sorularınıza geçelim. Bu araştırmada, benim, sorumluluklarımı şu şekilde sıralamak yerinde olacaktır: Öğrenciler hangi ortamda olursa olsun zarar görmelerini engellemek, öğrencilerin gelişimi hakkında size bilgi vermek, araştırmada elde edilen bulguları, öğrencilerin isimlerini hiçbir şekilde üçüncü şahıslara vermemek ve bu bilgilerin hiç şekilde bilimsel amaçlar dışında kullanılmasına izin vermemek ve kullanmamak, bu araştırmaya katılan bütün çocuklara tuvalet eğitimi vermek ve eğitim için gerekli olan materyalleri sağlamak benim sorumluluğumdur.

Sizin sorumluluklarınız ise kısaca şunlardır: Araştırma süresince herhangi bir yerden veya sizin tarafınızdan çocuğunuza tuvalet becerileri konusunda herhangi bir çalışma yapmamak ve yapılmasına izin vermemek, size verilen saatlerde uygulama yerinde olmak, araştırmaya herhangi bir sağlık problemi hariç sonuna kadar katılmak, sizin tarafınızdan doldurulması için verilen formları doğru ve zamanında doldurmak, yapmanız gereken uygulamaları doğru ve zamanında yapmak ve doldurulması gereken formları doldurduktan sonra ertesi gün uygulamaya gelirken bu formu uygulamacıya getirip vermek.

Sayın anneler;

Bu çalışma sonrasında elde edilecek veriler çocuklarımıza en iyi ve en kısa zamanda en etkili eğitimi vermek için bize gerekli olan bilgileri sağlayacaktır. Bu nedenle ne kadar titiz olursanız elde ettiğimiz veriler o kadar güvenilir olacaktır. Böylece diğer engelli bireylere en uygun eğitimi vermek için gerekli olan planlamaları eğitimciler yapabileceklerdir.

Bilimsel etiğin bir gereği olarak aranızdan katılmak isteyenlerden bu çalışmaya çocuklarınızın katılmasına izin verdiğinizize dair yazılı bir izin belgesi alacağız.

Çalışmaya katılan velilerimize ilk formumuzun (Kuruluğun Günlük Periyod Değerlendirme Çizelgesi) nasıl doldurulacağı hakkında bilgi vereceğiz. Katılmak istemeyen velilerimiz toplantıdan ayrılabilirler.

Beni dinlediğiniz ve ilginiz için teşekkürler...

Avşar ARDIÇ

EK 2**ARAŞTIRMA YAZILI İZİN BELGESİ**

Uygulamacı Psikolog Avşar Ardıç tarafından bize genel özellikleri anlatılan hızlı tuvalet eğitimi hakkında çalışmaya çocuğumun katılmasına, uygulamanın herhangi bir cezayı bir uygulama içermemesi, çocuğumun herhangi bir zarar görmemesi, araştırma hakkında şimdi veya daha sonra soracağım sorulara titizlikle yanıt verilmesi, çocuğum hakkında elde edilen bilgilerin benim iznim olmadan herhangi üçüncü şahıslarla paylaşılmaması, çocuğumun ve benim isminin gizli tutulması, elde edilen verilerin ve bilgilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmaması, bilimsel amaçlarda da bilim etiğine aykırı olmayacak şekilde kullanılması koşuluyla, kendi üzerime düşen çocuğumun uygulamaya zamanında gelmesi ve alınması, evde uygulanacak uygulamaya doğru ve zamanında gerçekleştirmek ve doldurulması gereken formları doğru ve zamanında doldurmak koşuluyla izin veriyorum.

Adres

Veli

İmza

EK 3

KURULUĞUN GÜNLÜK PERİYOD DEĞERLENDİRME ÇİZELGESİ KULLANIM TOPLANTISI

Sayın Anneler;

Önünüzde bulunan form, sabah saat 8.30'da başlayan ve akşam saat 20.00' a kadar bir süreci 15 er dakikalık aralarla gösteren bir çizelgedir. Bu çizelgede yukarıdan aşağıya doğru olan (sütunlar) tarihleri, sağdan sola doğru olan satırlar ise saatleri göstermektedir. Örneğin; 12.02.08 tarihinde saat 8.30'a karşılık gelen bölüme nasıl bir işaretleme yapacağız? Burada beş durum söz konusudur. Saat 8.30'da çocuğunuzun altını kontrol ettiğinizde ıslak ise "I" harfini oraya yazacağız. Eğer kuru ise "K" harfini yazacağız. Eğer çocuğunuz kendi isteği ile tuvalete gittiyse (siz onu tuvalete girmesi, lazımlığa oturması için yardım sağlamış olsanız bile istek ondan geldiyse) "KT" harflerini yazacağız. Ancak çocuğunuzdan herhangi bir istek gelmediyse ve siz onu tuvalete götürüp çişini yaptırdıysanız sadece "T" harfini yazacağız. Eğer çocuğunuz siz tuvalete götürdünüz ancak çişini yapmadıysa "X" işaretini koyacağız.

Sorularınız varsa lütfen sorularınızı hiçbir engellemeye hissetmeden sorunuz.

EK 4

KURULUĞUN GÜNLÜK PERİYOD DEĞERLENDİRME ÇİZELGESİ

Öğrencinin uyandığı saatten başlayarak öğrencin altını her 15 dakikada bir kontrol ediniz. Bu kontrol sonucunda, öğrenci çişini altına yaptıysa “I”, altı kuruyrsa “K”, tuvalete yaptıysa “T”, kendi isteğiyle tuvalete yaptıysa “KT” ve yapmadıysa “X” işareti kontrolün yapıldığı zamanın karşısına gelen kutuya yazınız.

**Öğrencinin Adı-
soyadı:**

K:	Kuru
I:	Islak

T:	Tuvalete Yaptı
KT:	Kendi İsteğiyle T
X	Yapmadı

<i>Tarih</i>				
Saat	12.02.2008	13.02.2008	14.02.2008	15.02.2008
08:30				
08:45				
09:00				
09:15				
09:30				
09:45				
10:00				
10:15				
10:30				
10:45				
11:00				
11:15				
11:30				
11:45				
12:00				
12:15				
12:30				
12:45				
13:00				
13:15				
13:30				
13:45				
14:00				
14:15				
14:30				
14:45				
15:00				
15:15				
15:30				
15:45				
16:00				
16:15				
16:30				
16:45				
17:00				
17:15				
17:30				
17:45				
18:00				
18:15				
18:30				
18:45				
19:00				
19:15				
19:30				
19:45				
20:00				

EK 5 BAŞLAMA DÜZEYİ VERİ KAYIT FORMU

Bu form başlama düzeyinde veri toplamak amacıyla geliştirilmiştir. Aşağıdaki dört tablonun her biri bir gün olan uygulama zamanında kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Her tablo altı denemeden oluşmaktadır. Her deneme bölümünün altında zaman aralıklarının belirtildiği iki kutu yer almaktadır. Birinci zaman aralığında öğrencinin kuru kalma durumu ölçülmektedir. Öğrenci bu zaman aralığında kuru kalırsa bu kutuya "0" eğer kuru kalmazsa, altını ıslatırsa, "1" yazınız. İkinci zaman aralığında öğrenci tuvalete götürülür. Bu aşamada tuvalete oturması için yardım sağlanır. Öğrenci tuvalete çişini yaparsa bu kutuya "1", yapmazsa bu kutuya "0" yazınız. Toplam tuvalete çiş yapma sayısı deneme sayısına bölüp 100 ile çarpıldıktan sonra tablonun altında yer alan tuvalete çiş yapma oranı bölümüne kayıt ediniz. Benzer uygulamayı altını ıslatma oranı içinde gerçekleştiriniz.

I. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
İSİM												
		Tualete Çiş Yap. Oranı										
										Altını Islatma Oranı		

II. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
İSİM												
		Tualete Çiş Yap. Oranı										
										Altını Islatma Oranı		

III. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
İSİM												
		Tualete Çiş Yap. Oranı										
										Altını Islatma Oranı		

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
İSİM												
		Tualete Çiş Yap. Oranı										
										Altını Islatma Oranı		

EK 6

YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİ KAYIT FORMU

Bu form uygulama sırasında veri toplamak amacıyla geliştirilmiştir. İçecekler bölümüne öğrencinin ekstra sıvı alması için kullanılacak sıvı/sıvıları yazınız. Deneme sayılarının belirtildiği bölümün hemen altındaki kutulardan, pekiştiricilerin karşısına, ilkinde öğrencinin 10 dakikalık kuruluk kontrollerinde kuru kalması durumunda verilecek pekiştirici yazınız. İkincisine ise öğrencinin klozete/lazımlığa çişini yapması durumunda verilecek pekiştirici yazınız. Bu satırın altındaki kutulardan ilkinde yer alan zaman aralığı öğrencinin kuru kalmasının ölçüldüğü zaman aralığını göstermektedir. Bu kutunun altında yer alan bölüm üç parçaya ayrılmıştır. Her bir parça 10 dakikalık zamanları göstermektedir. Öğrenci kuru kaldığı her on dakika için pekiştirici veriniz ve bu kutuya pekiştirici verildiğine dair "P" harfini yazınız. Eğer öğrenci bu 10 dakikalık zaman aralığında altını ıslattıysa bu kutuya "1" yazınız. İkinci zaman aralığı öğrencinin tuvalete gitmesi/götürülmesi gereken zamanı ve orada kalması gereken zaman aralığını göstermektedir. Bu zaman aralığında öğrenci klozete/lazımlığa çişini yaparsa bu zaman aralığının belirtildiği kutunun altında yer alan kutuya "1" yazınız ve yukarıda belirtilen pekiştirici ile öğrenciyi pekiştiriniz. Oyuncaklar tablosunun birinci kısmına, öğrencinin tuvalette oturduğu süre boyunca etkileşmesi için öğrenciye verilecek oyuncakları yazınız. İkinci kısmına ise öğrencinin lazımlığa/klozete çişini yapması durumunda vereceğiniz oyuncakları yazınız. Toplam altını ıslatma sayısını toplam deneme sayısında bölüp 100 ile çarpınız ve formun en altında yer alan altını ıslatma oranı bölümüne kayıt ediniz. Benzer şekilde, toplam lazımlığa/klozete çiş yapma sayısını toplam deneme sayısına bölüp 100 ile çarpınız ve tuvalete çiş yapma oranı bölümüne kayıt ediniz.

Öğrencinin Adı:	Tarih:			
Oturum:	İçecekler:			
	I. DENEME			
Pekiştirici:				
	9:00-9:30		9:30-9:40	
	II. DENEME			
Pekiştirici:				
	9:40-10:10		10:10-10:20	
	III. DENEME			
Pekiştirici:				
	10:20-10:50		10:50-11:00	
	IV. DENEME			
Pekiştirici:				
	11:00-11:30		11:30-11:40	
	V. DENEME			
Pekiştirici:				
	12:00-12:30		12:30-12:40	
	VI. DENEME			
Pekiştirici:				
	12:40-13:10		13:10-13:20	
	VII. DENEME			
Pekiştirici:				
	13:20-13:50		13:50-14:00	
	VIII. DENEME			
Pekiştirici:				
	14:00-14:30		14:30-14:40	

Oyuncaklar	
I.	
II.	

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
Altını Islatma Oranı	

EK 7

YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI SONRASI EV UYGULAMASI VERİ KAYIT FORMU

Bu form öğrencilerin yoğun tuvalet eğitimi sonrası evlerinde aileleri tarafından yapılacak uygulamalar sonrası elde edilecek verileri toplamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu form toplam altı tablo içermektedir. Her tablo bir oturumu/günü belirtmektedir. Her oturum dört denemeden oluşmaktadır. Deneme sayılarının verildiği bölümlerin altında yer alan satır iki kutudan oluşmaktadır. Birinci kutuda yer alan zaman aralığı öğrencinin kuru kalmasının ölçüldüğü zaman aralığıdır. Eğer öğrenci bu zaman aralığında altını ıslatırsa bu kutunun altında yer alan boş kutuya “1” yazınız. Eğer öğrenci bu zaman aralığında altını ıslatmazsa bu kutuya “0” yazınız. İkinci zaman aralığı öğrencinin tuvalete götürülmesi gereken zamanı ve tuvalette kalması gereken zaman aralığını göstermektedir. Öğrenci bu zaman aralığında lazımlığa/klozete/tuvalete çişini yaparsa bu zaman aralığının belirtildiği kutunun altında yer alan boş kutuya “1” yazınız. Eğer çişini yapmazsa bu kutuya “0” yazınız. Toplam lazımlığa/klozete/tuvalete çiş yapma sayısını gerçekleştirmiş olduğunuz deneme sayısına bölüp 100 ile çarparak tuvalete çiş yapma oranı bölümüne sonucu kayıt ediniz. Benzer şekilde toplam altını ıslatma sayısını gerçekleştirmiş olduğunuz toplam deneme sayısına bölüp 100 ile çarparak altını ıslatma oranı bölümüne yazınız. Öğrencinin uyuduğu zaman aralıklarına ise “uyuyor” ibaresini yazınız.

		I.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	
		II.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	
		III.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	
		IV.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	
		V.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	
		VI.OTURUM				Tarih:			
		I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
		15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
İSİM									
								Tuvalete Çiş Yap. Oranı	
								Altını Islatma Oranı	

EK 8

**UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ BAŞLAMA VE YOKLAMA DÜZEYİ VERİ
TOPLAMA FORMU**

Gözlemlenen Öğrencinin Adı-Soyadı:

Tarih:

Saat:

BAŞLAMA DÜZEYİ UYGULAMA BASAMAKLARI	GÖZLEM	
	Var	Yok
1. Öğrenci okula geldikten 50 dak. Sonra elinden tutularak tuvalete götürülür. Öğrenci tuvalete gitmemek/girmemek için direnirse uygulamacı fiziksel yardımla götürür.		
2. Öğrenci tuvalete girince uygulamacı öğrencinin pantolonunu çıkarır.		
3. Öğrenci tuvalette lazımlığa/klozete oturtulur ancak kalkarsa tekrar oturması için ısrar edilmez.		
4. Uygulamacı, tuvalette öğrenciye pekiştireç (gülümseme, kızma, konuşma) olacak davranışlar sergilemez.		
5. Öğrenci tuvalette kalmak istemezse uygulamacı tarafından engellenir ve tuvalette kalması sağlanır.		
6. Öğrenci tuvalette 10 dakika süre ile tutulur.		
7. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa ailesi tarafından belirlenen sosyal pekiştireç verilir/yapmazsa verilmez.		
Toplam		

Gözlemcinin Adı-Soyadı:

İmza:

EK 9

UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ VERİ TOPLAMA FORMU A

Öğrencinin Adı-
Soyadı:

Tarih:

ALTINI ISLATMA GERÇEKLEŞMEDİĞİNDE UYGULAMA BASAMAKLARI	GÖZLEM	
	VAR	YOK
1. Öğrenci uygulama sınıfına gelince pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş sıvı öğrenciye içebildiği kadar (en fazla 2 su bardağı) verilir. (öğrenci içmesi için zorlanmaz)		
2. Öğrencinin altının ıslak olup olmadığı “bakalım kuru musun?” denilerek 10 dakikada bir kontrol edilir.		
3. Öğrenci her kontrolde altını ıslatmadıysa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç ile pekiştirilir.		
4. Öğrenci her kontrolde altını ıslatmadıysa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş ikinci sıradaki yiyecek pekiştireci ile pekiştirilir.		
5. Öğrenci ile sınıf içinde 30 dakika boyunca eğitsel çalışmalar gerçekleştirilir.		
6. 30 dakikanın bitiminde “hadi tuvalete” yönergesi verilir.		
7. Öğrencinin elinden tutularak, öğrenci direnirse fiziksel yardımla tuvalete götürülür.		
8. Öğrencinin pantolonu/altlığı uygulamacı tarafından indirilir.		
9. Öğrenci yardımla klozete/lazımlığa oturtulur.		
10. Öğrenci lazımlıktan/klozetten kalmak isterse uygulamacı tarafından engellenir, oturmaya devam etmesi sağlanır.		
11. Öğrenci lazımlıkta/klozette oturduğu sürece pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile etkileşmesine izin verilir.		
12. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç verilir.		
13. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş birinci sıradaki yiyecek pekiştireci ile pekiştirilir.		
14. Öğrenci çişini yapınca lazımlıktan sürenin dolması beklenmeden kaldırılır/süresi dolunca kaldırılır.		
15. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini erken yaparsa tuvalete oturarak geçirmesi gereken zamanda üzerine eklenerek 30 dakikalık sürenin 10 dakikasını pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile istediği gibi etkileşir (sınıf içinde).		
16. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yapmazsa sınıf içi eğitsel çalışmalara devam edilir.		
Toplam		

Gözlemcinin Adı-Soyadı:

İmza:

EK 10

UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ VERİ TOPLAMA FORMU B

Öğrencinin Adı-
Soyadı:

Tarih:

ALTINI ISLATMA GERÇEKLEŞTİĞİNDE UYGULAMA BASAMAKLARI	GÖZLEM	
	VAR	YOK
1. Öğrenci uygulama sınıfına gelince pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş sıvı öğrenciye içebildiği kadar (en fazla 2 su bardağı) verilir. (öğrenci içmesi için zorlanmaz)		
2. Öğrencinin altının ıslak olup olmadığı "bakalım kuru musun?" denilerek 10 dakikada bir kontrol edilir.		
3. Öğrenci altını ıslattıysa temizliği ödül yada ceza olmayacak biçimde en az ilgi ile yapılır.		
4. Öğrenci altını ıslattıysa sosyal pekiştireç verilmez.		
5. Öğrenci altını ıslattıysa yiyecek pekiştireci verilmez.		
6. Öğrenci altını ıslattığında oyuncakla etkileşiyorsa oyuncak "kuru değilsin" denerek alınır ve eğitim çalışmalarına geçilir.		
7. Öğrencinin altını ıslatmasına dair sözel ifadeler kullanılmaz.		
8. Öğrencinin altını ıslatmasına dair kızma ya da dalga geçer gibi mimiksel ifadeler kullanılmaz.		
9. Öğrenci altını ıslatmasından sonraki ilk 10 dakika için pekiştireç verilmez ama takip eden 10 dakikalık periyodlar için ödül verilir.		
10. Öğrenci ile sınıf içinde 30 dakika boyunca eğitsel çalışmalar gerçekleştirilir.		
11. 30 dakikanın bitiminde "hadi tuvalete" yönergesi verilir.		
12. Öğrencinin elinden tutularak, öğrenci direnirse fiziksel yardımla tuvalete götürülür.		
13. Öğrencinin pantolonu/altlığı uygulamacı tarafından indirilir.		
14. Öğrenci yardımla klozete/lazımlığa oturtulur.		
15. Öğrenci lazımlıktan/klozetten kalmak isterse uygulamacı tarafından engellenir, oturmaya devam etmesi sağlanır.		
16. Öğrenci lazımlıkta/klozette oturduğu sürece pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile etkileşmesine izin verilir.		
17. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa ailesi tarafından belirtilen sosyal pekiştireç verilir.		
18. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yaparsa pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş birinci sıradaki yiyecek pekiştireci ile pekiştirilir.		
19. Öğrenci çişini yapınca lazımlıktan sürenin dolması beklenmeden kaldırılır/süresi dolunca kaldırılır.		
20. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini erken yaparsa tuvalete oturarak geçirmesi gereken zamanda üzerine eklenerek 30 dakikalık sürenin 10 dakikasını pekiştireç belirleme sürecinde belirlenmiş oyuncak ile istediği gibi etkileşir (sınıf içinde).		
21. Öğrenci lazımlığa/klozete çişini yapmazsa sınıf içi eğitsel çalışmalara devam edilir.		
Toplam		

Gözlemcinin Adı-Soyadı
İmza

EK 11**PEKİŞTİREÇ BELİRLEME LİSTESİ**

Aşağıda belirtilen nesneler içinde velisi/akrabası/bakıcısı bulunduğunuz öğrencinin sevdiği yiyecekleri ve içecekleri, nesne ve oyuncakları, oyunları, sosyal ödülleri ve etkinlikleri adı geçen maddenin sol tarafında bulunan parantezleri işaretleyerek belirtiniz. Eğer öğrencinin sevdiği şey verilenler arasında yer almıyorsa lütfen yazarak belirtiniz.

Yiyecekler ve İçecekler	Nesne Ve Oyuncaklar	Oyunlar	Sosyal Ödüller	Etkinlikler
☐ Pasta ☐ Kraker ☐ Kek ☐ Sandviç ☐ Şeker ☐ Bisküvi ☐ Çikolata ☐ Dondurma ☐ Meyve ☐ Fındık ezmesi ☐ Patates cipsi ☐ Çiklet ☐ Süt ☐ Oralet ☐ Meyve Suyu ☐ Kola ☐ Gazoz ☐ Çay ☐ Köfte ☐ Tavuk ☐ ☐ ☐	☐ Renkli kalemler ☐ Silgiler ☐ Teyp Kasetleri ☐ Oyuncaklar ☐ Oyun kartları ☐ Renkli kitaplar ☐ Takılar ☐ Giysiler ☐ Hayvan fotoğrafları ☐ Ünlülerin posterleri ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ Babasıyla top oynama ☐ Kamyonlarla oynama ☐ Bebeklerle oynama ☐ Çamurla oynama ☐ Arabalarla oynama ☐ Kumla oynama ☐ Bisiklete binme ☐ Arkadaşları ile oynama ☐ Hayvanlarla oynama ☐ Anneyle evcilik oynama ☐ Salıncağa binme ☐ Saklambaç oynama ☐ Kaydırdaktan kayma ☐ Körebe oynama ☐ Uçurtma uçurma ☐ Çocukla iskambil oynama ☐ Çocukla dama oynanması ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ Alkışlanma ☐ Aferin denmesi ☐ Saçının okşanması ☐ Çok güzel denmesi ☐ Kucaklanma ☐ Yanaklarından öpülmesi ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ TV izleme ☐ Alış veriş yapma ☐ Çiçeklere bakma ☐ Pikniğe gitme ☐ Kitap-dergi-gazete okuma ☐ Evi temizleme ☐ Resim yapma-boyama ☐ Yemek masası hazırlama ☐ Müzik dinleme ☐ Evde annesine yardım etme ☐ Kendisine kitap okunması ☐ Oyun parkına gitme ☐ Bir arkadaşını eve davet etme ☐ Sinemaya gitme ☐ Özel telefon görüşmesi yapabilme ☐ Arkadaşları ile eğlenceye katılma ☐ Anne-babanın iş yerini ziyaret etme ☐ Bakkalla giderek istediğini alabilme ☐ Babasına yardım etme ☐ Arkadaşına gitme ☐ Seyahate çıkma ☐ Arabayla geziye çıkma ☐

EK 12

OLASI PEKİŞTİREÇLERİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Adı-soyadı:

Değerlendirmeyi Yapan:

Tarih:

[illegible]

Değerlendirme sonucunda 10 puan alan nesne ikinci değerlendirmeye dahil edilir.

EK 13

YEĞLENEN PEKİŞTİREÇLERİ BELİRLEME FORMU

Öğrencinin adı-
soyadı: _____

[illegible]

Notlar:

EK 14

SOSYAL GEÇERLİLİK SORU FORMU

Katılımcının Adı- Soyadı:

Tarih:

1. Tuvalet becerileri hızlı öğretim programına katıldığınız için memnun musunuz?

() Evet, memnunum () Kararsızım () Hayır, memnun değilim

2. Katıldığınız çalışma çocuğunuzun tuvalet becerilerini kazanmasında, kuruluk süresinin artırılmasında ve tuvalete çiş yapma becerisini kazanmada, ihtiyacınızı ne ölçüde karşıladı?

() Tümüyle Karşıladı () Kararsızım () Hiç Karşılamadı

3. Katıldığınız eğitim programını diğer insanlara önerir misiniz?

() Evet, öneririm () Kararsızım () Hayır, önermem.

4. Katıldığınız programın memnun olmadığınız yönlerini birkaç cümle ile açıkla mısınız?

5. Katıldığınız programın memnun olduğunuz yönlerini birkaç cümle ile açıkla mısınız?

6. Bu çalışmanın sizin hayatınızda ve çocuğunuzun hayatında ortaya çıkardığı olumlu ya da olumsuz değişiklikleri birkaç cümle ile açıkla mısınız?

EK 15

ARAŞTIRMA VERİLERİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 16.1. Mehmet'in Yeğlenen Pekiştireçler Belirleme Verileri	91
Ek 16.2. Sevi'nin Yeğlenen Pekiştireçler Belirleme Verileri	92
Ek 16.3. Erdem'in Yeğlenen Pekiştireçler Belirleme Verileri	93
Ek 16.4. Mehmet'in Başlama Düzeyi Verileri	94
Ek 16.5. Sevi'nin Başlama Düzeyi Verileri	95
Ek 16.6. Erdem'in Başlama Düzeyi Verileri	96
Ek 16.7. Mehmet'in Yoğun Uygulama Oturumları Verileri	97
Ek 16.8. Mehmet'in I. Yoklama Verileri	103
Ek 16.9. Sevi'nin I. Yoklama Verileri	104
Ek 16.10. Erdem'in I. Yoklama Verileri	105
Ek 16.11. Sevi'nin Yoğun Uygulama Oturumları Verileri	106
Ek 16.12. Mehmet'in II. Yoklama Verileri	113
Ek 16.13. Sevi'nin II. Yoklama Verileri	114
Ek 16.14. Erdem'in II. Yoklama Verileri	115
Ek 16.15. Erdem'in Yoğun Uygulama Oturumları Verileri	116
Ek 16.16. Mehmet'in III. Yoklama Verileri	121
Ek 16.17. Sevi'nin III. Yoklama Verileri	122
Ek 16.18. Erdem'in III. Yoklama Verileri	123
Ek 16.19. Mehmet'in Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Verileri	124
Ek 16.20. Erdem'in Yoğun Uygulama Oturumları Sonrası Ev Uygulaması Verileri	125

EK 16.1.

MEHMET'İN YEĞLENEN PEKİŞTİREÇLER BELİRME VERİLERİ

Öğrencinin adı-soyadı:

Nesne	DENEMELER																														TOPLAM (+/x)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
Haley	X	X	X	X	X	X	X	X+	X	X	X+	X	X	X+	X+																5/15
Cips	X	X	X	X	X	X+	X+	X	X+	X+																					4/10
Çikolata	X+	X+	X+	X+	X+																										5/5
Kek						X	X	X	X	X	X	X	X	X	X																0/10
Üzüm											X	X	X+	X	X																1/5
Portakal Suyu	X+	X+	X+	X+	X																										4/5
Çay	X	X	X	X	X+	X+	X	X	X	X																					2/10
Gazoz	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X																					0/10
Kayısı Suyu						X	X+	X+	X+	X+																					4/5
Araba	X	X	X	X	X	X	X	X	X+	X																					1/10
Düğme	X+	X+	X+	X+	X+																										5/5
Köpük Oyunu	X	X	X	X	X	X+	X+	X+	X	X+																					4/10

Notlar:

Yiyecek Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Çikolata, II. Tercih Edilen Pekıştireç Cips

İçecek Olarak: I Tercih Edilen Pekıştireç Portakal Suyu, II. Tercih Edilen Pekıştireç Kayısı Suyu

Oyuncak Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Düğme, II. Tercih Edilen Pekıştireç Köpük Oyunu

Sosyal Pekıştireç Olarak “Aferin” Denilip Saçının Okşanması Kullanılacaktır.

EK 16.2.

SEVİ'NİN YEĞLENEN PEKİŞTİREÇLER BELİRME VERİLERİ

Öğrencinin adı-soyadı:

Nesne	DENEMELER																														TOPLAM (+/x)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
Şeker	X	X	X	X	X	X+	X	X	X+	X																					2/10
Cips	X	X+	X	X	X	X	X+	X+	X	X+																					4/10
Çikolata	X+	X	X+	X+	X+																										4/5
Arı Maya	X	X+	X	X	X	X+	X+	X+	X+	X																					4/10
Araba	X	X	X	X	X+	X	X	X+	X	X																					2/10
Sesli Kitap	X	X+	X+	X+	X																										3/5
Bebek						X	X	X	X	X+																					1/5

Notlar:

Yiyecek Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Çikolata, II. Tercih Edilen Pekıştireç Cips

İçecek Olarak Öğrenci Sadece Su İçmekte Olduğu İçin Su Kullanılacaktır.

Oyuncak Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Sesli Kitap, II. Tercih Edilen Pekıştireç Arı Maya

Sosyal Pekıştireç Olarak Alkışlanarak “Aferin” Denmesi Kullanılacaktır.

EK 16.3.

ERDEM'İN YEĞLENEN PEKİŞTİREÇLER BELİRME VERİLERİ

Öğrencinin adı-
soyadı:

Nesne	DENEMELER																														TOPLAM (+/x)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
Kek	X	X	X+	X	X	X	X	X+	X	X+																					3/10
Bisküvi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X																					0/10
Çikolata	X+		X	X+	X+																										4/5
Jelibon						X+	X+	X	X+	X																					3/5
Su	X+	X	X	X	X+																										2/5
Gazoz	X	X+	X+	X+	X																										3/5
Araba	X+	X+	X+	X	X																										3/5
Renkli Kitaplar	X	X	X	X	X+	X	X	X	X	X																					1/10
Top	X	X	X	X+	X	X	X	X+	X	X																					2/10
Sesli Kitaplar						X+	X+	X	X+	X+																					4/5

Notlar:

Yiyecek Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Çikolata, II. Tercih Edilen Pekıştireç Jelibon

İçecek Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Gazoz II. Tercih Edilen Pekıştireç Su

Oyuncak Olarak: I. Tercih Edilen Pekıştireç Sesli Kitap, II. Tercih Edilen Pekıştireç Araba

Sosyal Pekıştireç Olarak Alkışlanma Kullanılacaktır.

Ek 16.4.

MEHMET'İN BAŞLAMA DÜZEYİ VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 17.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50:14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		66,6

II. OTURUM Tarih: 18.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50:14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		66,6

III. OTURUM Tarih: 19.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		66,6

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

Ek 16.5.

SEVİ'NİN BAŞLAMA DÜZEYİ VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 17.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9::40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		33,3

II. OTURUM Tarih: 18.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9::40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		33,3

III. OTURUM Tarih: 19.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9::40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		33,3

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9::40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

EK 16.6.

ERDEM'İN BAŞLAMA DÜZEYİ VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 17.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

II. OTURUM Tarih: 18.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

III. OTURUM Tarih:19.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını İslatma Oranı		

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	20.02.2008																				
Oturum:	I	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">I. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>9:00-9:30</td> <td></td> <td>9:30-9:40</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>P</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>0</td> </tr> </table>			I. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		9:00-9:30		9:30-9:40		P	P	1				0
I. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	9:00-9:30		9:30-9:40																				
	P	P	1																				
			0																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">II. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>9:40-10:10</td> <td></td> <td>10:10-10:20</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>P</td> <td>P</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>1</td> </tr> </table>			II. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		9:40-10:10		10:10-10:20		P	P	P				1
II. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	9:40-10:10		10:10-10:20																				
	P	P	P																				
			1																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">III. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>10:20-10:50</td> <td></td> <td>10:50-11:00</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>1</td> <td>P</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>1</td> </tr> </table>			III. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		10:20-10:50		10:50-11:00		P	1	P				1
III. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	10:20-10:50		10:50-11:00																				
	P	1	P																				
			1																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">IV. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>11:00-11:30</td> <td></td> <td>11:30-11:40</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>P</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>0</td> </tr> </table>			IV. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		11:00-11:30		11:30-11:40		P	P	1				0
IV. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	11:00-11:30		11:30-11:40																				
	P	P	1																				
			0																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">V. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>12:00-12:30</td> <td></td> <td>12:30-12:40</td> </tr> <tr> <td></td> <td>1</td> <td>P</td> <td>P</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>0</td> </tr> </table>			V. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		12:00-12:30		12:30-12:40		1	P	P				0
V. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	12:00-12:30		12:30-12:40																				
	1	P	P																				
			0																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">VI. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>12:40-13:10</td> <td></td> <td>13:10-13:20</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>P</td> <td>P</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>1</td> </tr> </table>			VI. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		12:40-13:10		13:10-13:20		P	P	P				1
VI. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	12:40-13:10		13:10-13:20																				
	P	P	P																				
			1																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">VII. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>13:20-13:50</td> <td></td> <td>13:50-14:00</td> </tr> <tr> <td></td> <td>1</td> <td>P</td> <td>P</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>0</td> </tr> </table>			VII. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		13:20-13:50		13:50-14:00		1	P	P				0
VII. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	13:20-13:50		13:50-14:00																				
	1	P	P																				
			0																				
	<table border="1"> <tr> <th colspan="4">VIII. DENEME</th> </tr> <tr> <td>Pekiştireç:</td> <td>Cips</td> <td></td> <td>Çikolata</td> </tr> <tr> <td></td> <td>14:00-14:30</td> <td></td> <td>14:30-14:40</td> </tr> <tr> <td></td> <td>P</td> <td>P</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>0</td> </tr> </table>			VIII. DENEME				Pekiştireç:	Cips		Çikolata		14:00-14:30		14:30-14:40		P	P	1				0
VIII. DENEME																							
Pekiştireç:	Cips		Çikolata																				
	14:00-14:30		14:30-14:40																				
	P	P	1																				
			0																				
	<table border="1"> <tr> <td>Tuvalete Çiş Yap. Oranı</td> <td>37,5</td> </tr> <tr> <td>Altını Islatma Oranı</td> <td>75</td> </tr> </table>			Tuvalete Çiş Yap. Oranı	37,5	Altını Islatma Oranı	75																
Tuvalete Çiş Yap. Oranı	37,5																						
Altını Islatma Oranı	75																						

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	21.02.2008
Oturum:	II	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu

Oyuncaklar	
I.	Düğme Oyunu
II.	Köpük Oyunu

I. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	9:00-9:30		9:30-9:40	
	P	P	P	1

II. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	9:40-10:10		10:10-10:20	
	P	1	P	0

III. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	10:20-10:50		10:50-11:00	
	P	P	P	1

IV. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	11:00-11:30		11:30-11:40	
	P	P	1	0

V. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	12:00-12:30		12:30-12:40	
	P	P	P	1

VI. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	12:40-13:10		13:10-13:20	
	P	P	P	1

VII. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	13:20-13:50		13:50-14:00	
	1	P	P	0

VIII. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	14:00-14:30		14:30-14:40	
	1	P	P	0

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	50
Altını Islatma Oranı	37,5

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	22.02.2008
Oturum:	III	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			1

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	1	P
			1

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	1	P
			1

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	1	P
			1

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	1	P	P
			1

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			1

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			0

Tualete Çiş Yap. Oranı	87,5
Altını İslatma Oranı	50

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	23.02.2008
Oturum:	IV	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu
	Oyuncaklar		
	I. Düğme Oyunu		
	II. Köpük Oyunu		

I. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	9:00-9:30			9:30-9:40
	P	P	P	1
II. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	9:40-10:10			10:10-10:20
	P	P	P	1
III. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	10:20-10:50			10:50-11:00
	P	P	P	1
IV. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	11:00-11:30			11:30-11:40
	P	P	1	1
V. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	12:00-12:30			12:30-12:40
	1	P	P	1
VI. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	12:40-13:10			13:10-13:20
	P	P	P	1
VII. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	13:20-13:50			13:50-14:00
	P	P	P	1
VIII. DENEME				
Pekistireç:	Cips			Çikolata
	14:00-14:30			14:30-14:40
	P	P	P	1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	100
Altını Islatma Oranı	25

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	24.02.2008
Oturum:	V	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu

Oyuncaklar	
I.	Düğme Oyunu
II.	Köpük Oyunu

I. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	9:00-9:30		9:30-9:40	
	P	P	P	1

II. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	9:40-10:10		10:10-10:20	
	P	P	P	1

III. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	10:20-10:50		10:50-11:00	
	P	P	P	1

IV. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	11:00-11:30		11:30-11:40	
	P	1	P	1

V. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	12:00-12:30		12:30-12:40	
	P	P	P	1

VI. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	12:40-13:10		13:10-13:20	
	P	P	P	1

VII. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	13:20-13:50		13:50-14:00	
	P	P	P	1

VIII. DENEME				
Pekistireç:	Cips		Çikolata	
	14:00-14:30		14:30-14:40	
	P	P	P	1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	100
Altını Islatma Oranı	12,5

EK 16.7.

MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Mehmet	Tarih:	25.02.2008
Oturum:	VI	İçecekler:	Portakal ve Kayısı Suyu
	I. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	9:00-9:30	9:30-9:40	
	P P P	1	
	II. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	9:40-10:10	10:10-10:20	
	P P P	1	
	III. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	10:20-10:50	10:50-11:00	
	P P P	1	
	IV. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	11:00-11:30	11:30-11:40	
	P P P	1	
	V. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	12:00-12:30	12:30-12:40	
	P P P	1	
	VI. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	12:40-13:10	13:10-13:20	
	1 P P	1	
	VII. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	13:20-13:50	13:50-14:00	
	P P P	1	
	VIII. DENEME		
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	14:00-14:30	14:30-14:40	
	P P P	1	
	Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
	100		
	Altını İslatma Oranı		
	12,5		

Ek 16.8.

MEHMET'İN I.YOKLAMA VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 26.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9.50	9:50-10:00	10:00-10.50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50:14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

II. OTURUM Tarih: 27.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9.50	9:50-10:00	10:00-10.50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50:14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

III. OTURUM Tarih: 28.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

Ek 16.9.

SEVİ'NİN I. YOKLAMA VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 26.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		33,3

II. OTURUM Tarih: 27.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		33,3

III. OTURUM Tarih: 28.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		33,3

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını İslatma Oranı		

EK 16.10.

ERDEM'İN I. YOKLAMA VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 26.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		33,3

II. OTURUM Tarih: 27.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		50

III. OTURUM Tarih:28.02.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını Islatma Oranı		50

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	29.02.2008
Oturum:	I	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			0

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			0

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	P	1
			0

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	1	P
			0

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			0

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	1	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	25
Altını Islatma Oranı	37,5

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	01.03.2008
Oturum:	II	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			0

III. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	1	P	P
			1

IV. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	P	1
			0

V. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	1	P	P
			1

VI. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	1	P	P
			0

VII. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	1	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			0

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	37,5
Altını Islatma Oranı	62,5

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	02.03.2008
Oturum:	III	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	1	P
			1

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			0

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	1	P	P
			1

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	P	P
			1

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			1

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	75
Altını Islatma Oranı	25

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	03.03.2008
Oturum:	IV	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			1

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			1

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	P	P
			0

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	P	P
			1

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			1

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	1
			0

Tualete Çiş Yap. Oranı	62,5
Altını Islatma Oranı	12,5

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	04.03.2008
Oturum:	V	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			1

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			1

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	P	P
			1

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	P	1
			1

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			1

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			1

Tualete Çiş Yap. Oranı	87,5
Altını Islatma Oranı	12,5

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	05.03.2008
Oturum:	VI	İçecekler:	Su
I. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	9:00-9:30	9:30-9:40	
	P P P		1
II. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	9:40-10:10	10:10-10:20	
	P P P		0
III. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	10:20-10:50	10:50-11:00	
	P P P		1
IV. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	11:00-11:30	11:30-11:40	
	P 1 P		1
V. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	12:00-12:30	12:30-12:40	
	P P P		1
VI. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	12:40-13:10	13:10-13:20	
	P P P		1
VII. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	13:20-13:50	13:50-14:00	
	P P P		1
VIII. DENEME			
Pekiştireç:	Cips	Çikolata	
	14:00-14:30	14:30-14:40	
	P P P		1
		Tualete Çiş Yap. Oranı	87,5
		Altını İslatma Oranı	12,5

Oyuncaklar	
I.	Sesli Kitaplar
II.	Arı Maya

EK 16.11.

SEVİ'NİN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Sevi	Tarih:	06.03.2008
Oturum:	VII	İçecekler:	Su

I. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			0

II. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			1

III. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			1

IV. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	1	P	P
			1

V. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	P	P
			1

VI. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	P
			1

VII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1

VIII. DENEME			
Pekistireç:	Cips		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	87,5
Altını İslatma Oranı	12,5

EK 16.12.

MEHMET'İN II.YOKLAMA VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 07.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50-14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

II. OTURUM Tarih: 08.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50-14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

III. OTURUM Tarih: 09.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20-13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20-13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

Ek 16.13.

SEVİ'NİN II. YOKLAMA VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 07.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		83,3
										Altını İslatma Oranı		16,6

II. OTURUM Tarih: 08.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını İslatma Oranı		16,6

III. OTURUM Tarih: 09.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını İslatma Oranı		16,6

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30:13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını İslatma Oranı		

EK 16.14.

ERDEM'İN II. YOKLAMA VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 07.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

II. OTURUM Tarih: 08.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

III. OTURUM Tarih: 09.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		0
										Altını İslatma Oranı		50

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını İslatma Oranı		

EK 16.15.

ERDEM'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Erdem			Tarih:	10.03.2008					
Oturum:	I			İçecekler:	Gazoz ve Su					
	I. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	9:00-9:30			9:30-9:40						
	P	P	1			0				
	II. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	9:40-10:10			10:10-10:20						
	P	P	1			0				
	III. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	10:20-10:50			10:50-11:00						
	P	P	P			1				
	IV. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	11:00-11:30			11:30-11:40						
	P	1	P			1				
	V. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	12:00-12:30			12:30-12:40						
	1	P	P			1				
	VI. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	12:40-13:10			13:10-13:20						
	P	P	1			0				
	VII. DENEME									
Pekiştireç:	Cips			Çikolata						
	13:20-13:50			13:50-14:00						
	P	P	P			1				
	VIII. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	14:00-14:30			14:30-14:40						
	P	1	P			0				
	<table border="1"> <tr> <td>Tuvalete Çiş Yap. Oranı</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>Altını İslatma Oranı</td> <td>75</td> </tr> </table>						Tuvalete Çiş Yap. Oranı	50	Altını İslatma Oranı	75
Tuvalete Çiş Yap. Oranı	50									
Altını İslatma Oranı	75									

EK 16.15.

ERDEM'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Erdem			Tarih:	11.03.2008					
Oturum:	II			İçecekler:	Gazoz ve Su					
	I. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	9:00-9:30			9:30-9:40						
	P	P	P			1				
	II. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	9:40-10:10			10:10-10:20						
	P	P	P			1				
	III. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	10:20-10:50			10:50-11:00						
	P	P	1			0				
	IV. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	11:00-11:30			11:30-11:40						
	P	P	P			1				
	V. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	12:00-12:30			12:30-12:40						
	P	1	P			1				
	VI. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	12:40-13:10			13:10-13:20						
	P	P	P			1				
	VII. DENEME									
Pekiştireç:	Cips			Çikolata						
	13:20-13:50			13:50-14:00						
	P	1	P			0				
	VIII. DENEME									
Pekiştireç:	Jelibon			Çikolata						
	14:00-14:30			14:30-14:40						
	P	P	P			1				
	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>Tuvalete Çiş Yap. Oranı</td> <td>75</td> </tr> <tr> <td>Altını İslatma Oranı</td> <td>37,5</td> </tr> </table>						Tuvalete Çiş Yap. Oranı	75	Altını İslatma Oranı	37,5
Tuvalete Çiş Yap. Oranı	75									
Altını İslatma Oranı	37,5									

EK 16.15.

ERDEM'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Erdem	Tarih:	13.03.2008
Oturum:	IV	İçecekler:	Gazoz ve Su
	I. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	9:00-9:30		9:30-9:40
	P	P	P
			1
	II. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	9:40-10:10		10:10-10:20
	P	P	P
			1
	III. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	10:20-10:50		10:50-11:00
	P	P	P
			1
	IV. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	11:00-11:30		11:30-11:40
	P	P	P
			1
	V. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	12:00-12:30		12:30-12:40
	P	P	P
			1
	VI. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	12:40-13:10		13:10-13:20
	P	P	1
			1
	VII. DENEME		
Pekiştireç:	Cips		Çikolata
	13:20-13:50		13:50-14:00
	P	P	P
			1
	VIII. DENEME		
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata
	14:00-14:30		14:30-14:40
	P	P	P
			1
	Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
	100		
	Altını Islatma Oranı		
	12,5		

EK 16.15.

ERDEM'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI VERİLERİ

Öğrencinin Adı:	Erdem	Tarih:	14.03.2008
Oturum:	V	İçecekler:	Gazoz ve Su

Oyuncaklar	
I.	Sesli Kitaplar
II.	Araba

I. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	9:00-9:30		9:30-9:40	
	P	P	P	1

II. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	9:40-10:10		10:10-10:20	
	P	P	P	1

III. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	10:20-10:50		10:50-11:00	
	P	P	P	1

IV. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	11:00-11:30		11:30-11:40	
	P	1	P	1

V. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	12:00-12:30		12:30-12:40	
	P	P	P	1

VI. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	12:40-13:10		13:10-13:20	
	P	P	P	1

VII. DENEME				
Pekiştireç:	Cips		Çikolata	
	13:20-13:50		13:50-14:00	
	P	P	P	1

VIII. DENEME				
Pekiştireç:	Jelibon		Çikolata	
	14:00-14:30		14:30-14:40	
	P	P	P	1

Tuvalete Çiş Yap. Oranı	100
Altını İslatma Oranı	12,5

EK 16.16.

MEHMET'İN II.YOKLAMA VERİLERİ

I.OTURUM Tarih: 15.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50-14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

II. OTURUM Tarih: 16.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
9:00-9:50	9:50-10:00	10:00-10:50	10:50-11:00	11:00-11:50	11:50-12:00	12:00-12:50	12:50-13:00	13:00-13:50	13:50-14:00	14:00-14:50	14:50-15:00	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

III. OTURUM Tarih: 17.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20-13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

IV.OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20-13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Mehmet												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

Ek 16.17.

SEVİ'NİN II. YOKLAMA VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 15.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30-13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		83,3
										Altını İslatma Oranı		16,6

II. OTURUM Tarih: 16.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30-13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		83,3
										Altını İslatma Oranı		16,6

III. OTURUM Tarih: 17.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30-13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		83,3
										Altını İslatma Oranı		16,6

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:40-9.30	9:30-9:40	9:40-10.30	10:30-10:40	10:40-11:30	11:30-11:40	11:40-12:30	12:30-12:40	12:40-13:30	13:30-13:40	13:40-14:30	14:30-14:40	
Sevi												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını İslatma Oranı		

EK 16.18.

ERDEM'İN III. YOKLAMA VERİLERİ

I. OTURUM Tarih: 15.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

II. OTURUM Tarih: 16.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

III. OTURUM Tarih: 17.03.08												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
										Altını Islatma Oranı		0

IV. OTURUM Tarih:												
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		V.DENEME		VI.DENEME		
8:30-9:20	9:20-9:30	9:30-10:20	10:20-10:30	10:30-11:20	11:20-11:30	11:30-12:20	12:20-12:30	12:30-13:20	13:20:13:30	13:30-14:20	14:20-14:30	
Erdem												
										Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
										Altını Islatma Oranı		

EK 16.19.

**MEHMET'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI SONRASI EV UYGULAMASI
VERİLERİ**

	I.OTURUM Tarih: 20.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	1	0	0	1	1	0	1	0
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		25
						Altını İslatma Oranı		75

	II.OTURUM Tarih: 21.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	1	1	0	1	1	1	0	0
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		75
						Altını İslatma Oranı		50

	III.OTURUM Tarih:22.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını İslatma Oranı		0

	IV.OTURUM Tarih: 23.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	0	1	0	1	0	1	Uyuyor	Uyuyor
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını İslatma Oranı		0

	V.OTURUM Tarih: 24.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	1
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını İslatma Oranı		0

	VI.OTURUM Tarih: 25.02.08							
	I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME	
	15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00
Mehmet	0	1	0	1	0	1	0	0
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		75
						Altını İslatma Oranı		0

EK 16.20.

**ERDEM'İN YOĞUN UYGULAMA OTURUMLARI SONRASI EV UYGULAMASI
VERİLERİ**

I.OTURUM Tarih: 10.03.08								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem	1	0	0	1	1	0	0	1
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		50
						Altını Islatma Oranı		50

II.OTURUM Tarih: 11.03.08								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem	1	1	1	1	1	1	0	0
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını Islatma Oranı		100

III.OTURUM Tarih:12.03.08								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem	1	1	0	1	0	1	Uyuyor	Uyuyor
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını Islatma Oranı		33,3

IV.OTURUM Tarih: 13.03.08								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem	1	1	0	1	0	1	Uyuyor	Uyuyor
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını Islatma Oranı		33,3

V.OTURUM Tarih: 14.03.08								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem	1	1	0	1	0	1	Uyuyor	Uyuyor
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		100
						Altını Islatma Oranı		33,3

VI.OTURUM Tarih:								
I.DENEME		II.DENEME		III.DENEME		IV.DENEME		
15:00-16:50	16:50-17:00	17:00-18:50	18:50-19:00	19:00-20:50	20:50-21:00	21:00-22:50	22:50-23:00	
Erdem								
						Tuvalete Çiş Yap. Oranı		
						Altını Islatma Oranı		

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association. **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders**. 4th. Ed., text revision. Washington DC: 2000.
- Alloy, L.B., Acocella, J. ve Bootzin, R. R. **Abnormal Psychology: Current Perspectives**. 7th. International Editon. New York: McGarw-Hill Inc.: 1996
- “Ando, H. Training Autistic Children to Urinate in the Toilet Through Operant Conditioning Techniques. **Journal of Autism and Childhood Schizophrenia** 7, 151-163, 1977.” Cicero, F.R. ve Pfadt, A. “Investigation of a Reinforcement-Based Toilet Training Procedure for Children with Autism”. **Research in Developmental Disabilities** 23, 319-331, 2002, s. 320’deki alıntı.
- Azrin, N.H. ve Foxx, R.M. “A Rapid Method of Toilet Training the Institutionalized Retarded”. **Journal of Applied Behavior Analysis**, 2, 4: 89-99, 1971.
- Bettison, S. **Toilet Training to Independence fort he Handicapped a Manual for Trainers**. USA: Charles C Thomas Publisher, 1982.
- “Billingsley, F., White, O. R. ve Munson, R. **Procedural Reliability: A Rationale and an Example**, Behavioral Essesment, 2, 234, 1980.” Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. **Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Yöntemleri**. Üçüncü Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.67’deki alıntı.
- Cavkaytar, A. “Zihin Engellilerin Eğitim Amaçları”. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10 S:1 115-121, 2000.
- Cicero, F. R., & Pfadt, A. “Investigation Of A Reinforcementbased Toilet Training Procedure For Children With Autism”. **Research in Developmental Disabilities**, 23: 319–331, 2002.

“Close, D.W., Sowers, J., Halpern, A. S. Ve Bourbeau, P.E. Programming for the Transition Living for Mildly Retarded Persons. In K. C. Lakin ve R. H. Bruininks (Eds.), **Strategies for Achieving Community Integration of Developmentally Disabled Citizens** (p.165) Baltimore, MD: Brookes,1985.” Cavkaytar, A. “Zihin Engellilerin Eğitim Amaçları”. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 2000, s.118’deki alıntı.

Chung, K. “Modified Version of Azrin and Foxx’s Rapid Toilet Training”. **Journal of Developmental and Physical Disabilities**, 19: 449-455, 2007.

Deniz, Ü. “ Annelerin Tuvalet Eğitimine Karşı Bilgi ve Uygulamaları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1997.

“Fombonne, E. Epidemiological Finding On Autism And Related Developmental Disorders. **Papers Presented At The First Workshop Of The National Research Council, Committee On Education Interventions For Children With Autism**, December, 1999.” Levy, S., Kim, A., ve Olive, M.L. “ Interventions for Young Children with Autism: A synthesis of the Literature”. **Focus on Autism and Other Developmental Disabilities**, 21-1: 55-62, s.55’deki alıntı.

Hekimler Yayın Birliği. **Amerikan Psikiyatri Birliği: Psikiyatride Hastalıkların Tanılanması Ve Sınıflandırılması El Kitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM-IV-TR)**. Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC, 2000’den çeviren Köroğlu E., Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2001.

Kennedy, C. H. **Single-Case Designs for Educational Research**. New York:Pearson Education, Inc., 2005.

Keen, D., Brannigan, K. ve Cuskelly, M. “Toilet Training For Children With Autism: The Effects Of Video Modeling”. **Journal Of Developmental Disabilities**, 19: 291-303, 2007.

Kırcaali-İftar, G. **Otistik Özellik Gösteren Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılması.** İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2003.

Kırcaali-İftar, Gönül. “PECS Seminer Notları”. Anadolu Üniversitesi Engelliler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Yayınlanmamış PECS Seminer Notları. Eskişehir, 2006.

Kırcaali-İftar, G. ve Tekin, E. **Tek Denekli Araştırma Yöntemleri.** Birinci Basım. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997.

LeBlanc, L.A., Carr, J.E., Crossett, S.E., Bennett C.M. ve Detweiler, D.D. “Intensive Outpatient Behavioral Treatment Of Primary Urinary İncontinence Of Children With Autism”. **Focus On Autism And Other Developmental Disabilities**, 20:98-105, 2005.

Levy, S., Kim, A., ve Olive, M.L. “ Interventions For Young Children With Autism: A Synthesis Of The Literature”. **Focus on Autism and Other Developmental Disabilities**, 21-1: 55-62, 2006.

Luiselli, E. “A Case Study Evalution Of A Transfer-Of-Stimulus Control Toilet Training Procudure For A Child With Pervasive Developmental Disorder”. **Focus On Autism And Other Developmental Disabilities**, 11-3: 158-163, 1996.

McManus, M., Derby, K. M. ve McLaughlin, T.F. “ An Evaluation of an In-School and Home Based Toilet Training Program for a Child with Fragile X Syndrome”. **International Journal of Special Education**, 18-1: 73-79, 2003.

Özcan, N. “Zihin Özürlü Çocuklara Tuvalet Becerisi Öğretimine Yönelik Aile Eğitimi Programının Etkililiği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2004.

“Pfadt, A., Cicero, F., Hopkins, E. ve Gerenser, J. **Making Self Initiated Toilet Training Procedures Accessible to Students, Teachers and Parents in the New Millennium.** Paper Presented at the Meeting of the Association for Behavior Analysis, Washington DC., May 2000.” Cicero, F. R., & Pfadt, A. “Investigation Of A Reinforcementbased Toilet Training Procedure For Children With Autism”. **Research in Developmental Disabilities**, 23: 319–331, 2002, say. 321-322’deki alıntı.

Post, A. R. ve Kirkpatrick, M. A. “Toilet Training For A Young Boy With Pervasive Developmental Disorder”. **Behavioral Interventions**, 19, 45–50, 2004.

Ricciardi, J. N. ve Luiselli, “Behavioral Intervention to Eliminate Socially Mediated Urinary Incontinence in a Child with Autism”. **Child & Family Behavior Therapy**, 25(4): 53-63, 2003.

Rubin, R. R. Ve Fisher, J. J. **Your Prescholler.** New York: Mcmillan Publishing Co. Inc., 1982.

Snell, M. E. ve Brown, F. “Teaching Basic Self Care Skills” **Instruction of Student with Severe Disabilities.** Ed. Snell, M. E. Fourth Edition. New Jersey: Prentice Hall Inc., 2000.

Snell, M. E. ve Brown, F. **Instruction of Students with Severe Disabilities.** Ed. Snell, M.E. Fifth Edition. New Jersey: Prentice Hall Inc., 2003.

Snell, M. E. ve Farlow, J. L. “Self Care Skills” **Instruction of Students with Severe Disabilities.** Ed. Snell, M. E. Fourth Edition. New York: Mcmillan Publishing Company, 1993.

Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. **Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Yöntemleri.** Birinci Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Tekin, E. ve Kırcaali-İftar, G. **Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Yöntemleri**. Üçüncü Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

“U.S. Department of Education. **To Assure the Free Appropriate Public Education of All Children with Disabilities: Twenty-Second Annual Report to Congress on the Implementation of the Individuals with Disabilities Act**. Washington DC: Author, 2000. ” Levy, S., Kim, A., ve Olive, M.L. “ Interventions for Young Children with Autism: A synthesis of the Literature”. **Focus on Autism and Other Developmental Disabilities**, 21-1: 55-62, 2006, s.55’deki alıntı.

Varol, N. **Öz Bakım Becerilerinin Öğretimi**. Ankara: Kök Yayıncılık, 2004.

Williams, G., Oliver, J. M., Allard, A. ve Sears, L. “ Autism and Associated Medical and Familial Factors: A Case Control Study”. **Journal of Developmental and Physical Disabilities**, 15: 335-349, 2003.